

■ Örneğin, bir bulvar üzerinde gerçekleştirilen bir alt geçit akan bir trafik sağlamak açısından oldukça etkili bir çözüm gibi düşünülürken, bulvarın iki yakasının bir arada yaşamasını zorlaştırması ve yaya hareketini ve geçişini zorlaştırması nedeniyle önemli bir kentsel kesik olarak tanımlanabilir.

20

■ Atatürk Bulvarı Ankara'nın mekânsal ve yaşamsal sürekliliğini sağlayan en önemli akstır. Bu nedenle Ankara'nın kimliğinin ve özgünlüğünün okuma aracı olarak Bulvar'da yapılacak düzenlemelerin, kentin estetik açıdan olumlu değerlendirilmesine yol açacağını vurgulamak önemlidir.

38

■ Yerel yönetimlere ilişkin yasal düzenlemelerde, yönetime katılım ve hizmetlerden yararlanmayla ilgili olarak hemşehrilik (kentdaşlık) hukuku çerçevesinde getirilen hak tanımının o kentte yaşayan herkesi içerdiği açıkça belirtilmektedir.

46

dosya 09

TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ

BÜLTEN 66 / OCAK 2009

yerel yönetimler: kentsel yaşam ve nitelikleri

- BİR YAŞAM ALANI OLARAK KENT: KENTLER NE İÇİN VAR? 4
KUMRU ARAPGİRLİOĞLU
- ÜLKEMİZDE PLANLAMA YAKLAŞIMININ NİTELİĞİ 10
ÇEVRESEL ETKİLERİ
AYŞE İŞİK EZER
- ANKARA'DA DURUM KATMANLARI VE KENTSEL KESİKLER 20
DENİZ ALTAY
- KENTSEL ESTETİK TARTIŞMALARI / ANKARA ATATÜRK BULVARI 31
NURAY BAYRAKTAR
- AVRUPA'DA BİR MEKANSAL GELİŞME SORUNU OLARAK GÖRÜLEN 'KENTSEL SAÇAKLANMA' OLGUSU VE TÜRKİYE KENTLERİNDEKİ İZDÜŞÜMÜ 40
NİLGÜN GÖRER TAMER
- KADINLARIN ANKARA'SI 45
L. YILDIZ TOKMAN
- KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN KURUMSALLAŞMASI 51
SERAP KAYASÜ
- ŞEHİRDE BİR ANKARA'LI... YOKSA BU ANKARA MI? BEN KİMİM? 53
S. AYŞEGÜL TOKOL

yerel yönetimler 02

Değerli okuyucular,

Bu dosyada bulacağınız yedi yazı, tamamen rastlantısal bir biçimde, yedi kadın mimar ve şehir plancısı tarafından kaleme alınmıştır. Her ne kadar kentlerimizin kadın hareketliliği ve özgürlüğüne yönelik tasarlanmamış olmasından yakınıyorsak da burada planlama, kent, mekan, yaşam ve nitelik üzerine yazılmış yazıların içeriği ve kapsamı aslında kadın meslektaşların fazlasıyla bu konuların içinde olduğunu ve benzer kaygıları taşıdığını göstermektedir. Bu yazılardan yalnızca bir tanesi kadın ve kent konusunu işlemekte öteki altı yazı ise Ankara bağlamında kent, mekan ve ülkemizde planlama konularını yaşam ve nitelik açısından ele almaktadır.

“Kentsel Yaşam ve Nitelikleri” adlı dosya, üst düzeyde planlama yaklaşımlarının Ankara mekanına ve yaşam niteliğine yansımalarını ele almakta, alt düzeyde birey ve biz Ankara’lılar bağlamında bunu değerlendirmektedir. Birbirinden habersiz yedi yazarın yazılarının birbirlerini bu kadar tamamlayıcı bir bütün oluşturmasını siz okuyucuların değerlendirmesine bırakıyorum. Sizlere bu yazılarla ilgili birkaç ipucu vermek ve öneride bulunmak gerekirse...

“Ülkemizde Planlama Yaklaşımının Niteliği ve Çevresel Etkileri” adlı yazısında Ayşe Işık Ezer Türkiye’deki imar hareketlerinin 19. yy dan günümüze kısa bir değerlendirmesini yapmakta, ama esas olarak, 3194 sayılı İmar Yasası’nın evrimi, ülkemizde imar mevzuatının gelişimi, üst ölçekli plan yaklaşımlarının sorunlarını çevre boyutunu da katarak irdelemekte; alt ölçekte ise genelde ülkemiz planlama yaklaşımının ve yasal düzenlemelerdeki boşlukların kaçak yapılaşmayı nasıl teş-

vik ettiği üzerinde durarak günümüz kentlerinin bugünkü durumunu ortaya koymaktadır.

Bu kapsamlı yazıyı okuduktan sonra, ilgili yasa ve yönetmeliklerde son yıllarda yapılmakta olan ve izlemekte zorluk çektiğimiz onca düzenlemenin ülkemiz planlamasındaki parçacı ve rant odaklı bakış açısını ve yaklaşımını, geleceğe yönelik olarak değiştirmeye yetip yetmeyeceğine sizler karar veriniz.

Deniz Altay yepyeni bir bakış açısı ve yeni kavramlarla ele aldığı **“Ankara’da Durum Katmanları ve Kentsel Kesikler”** adlı yazısında, Ankara’yı üç farklı dönemde (1920-1950, 1950-1980 ve 1980 sonrası), kentsel kesikler ve durum katmanları açısından değerlendirmektedir. Dünya’nın siyasal oluşumunda olduğu gibi, bu yazıda da Ankara’nın kuzeyi ve güneyi, Ankara’nın kazananları ve kaybedenleri var. Ayrıca eğer zamanınız kısıtlı ise, Altay, yazının üst ve ara başlıklarında sizlere bir özet, yazının genel bir kurgusunu vermiş. Bu yazıyı okurken bir önceki yazının dönemleriyle karşılaştırdığınızda ülkemiz planlama yaklaşımının aracı olduğu Ankara’nın farklı bir yüzünü bulmanız olanaklı.

“Kentsel Estetik Tartışmaları: Ankara Atatürk Bulvarı” adlı yazısında Nuray Bayraktar, kentsel yaşam niteliğini estetik değerler açısından ele almakta ve bu değerlendirmeyi Ankara’nın özgün kimliğini ve neredeyse planlama tarihini simgeleyen Atatürk Bulvarı üzerinden yapmaktadır. Atatürk Bulvarı’nın gelişimine koşut olarak onunla biçimlenen ve aynı zamanda onun zaman katmanlarını da belirleyen, onunla bütünleşen meydanlar ve kentsel donatı elemanları, günümüzde yaşanan değişimiyle ele alınmakta. Bu değişimler

dosya

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Adına
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Nimet Özgönül

YAYIN KURULU
**Emel Akın, Cânâ Bilsel, Elyan Altan Ergut,
Berin Gür, Serpil Özaloğlu,
Fatih Söyler**

Dosya Koordinatörü
Serpil Özaloğlu

Yayına Hazırlayan
Deniz Aygün

Grafik Tasarım
Harman Şaner Çakmak

Grafik Uygulama
Saadet Sönmez, Songül Düzgün

Konur Sokak No:4/3 Kızılay Ankara
Telefon:0 312 417 86 65 Fax:0 312 417 18 04
e-posta: info@mimarlarodasiankara.org
http://www.mimarlarodasiankara.org

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni
eki olarak iki ayda bir yayımlanmaktadır.
6500 adet basılmıştır. Üyelere ücretsiz dağıtılır.
Burada yer alan yazıların içeriğinin sorumluluğu yazarına aittir. Kaynak
gösterilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.
Baskı tarihi: Ocak 2009

Baskı
Matsa Basımevi
İvedik Org. San. Matbaacılar Sitesi 558. Sk. No:42 Akara
Telefon: 0 312 395 20 54 (pbx)

estetik, işlevsellik, kent algısı ve üçüncü boyuttaki etkileri ile tartışılmakta. Atatürk Bulvarı üzerinden yapacağınız bu okumada düğüm noktaları ve kavşaklarda Altay'ın kesikleriyle de örtüşen bir başka iz bulacaksınız.

“Avrupa’da Bir Mekansal Gelişme Sorunu Olarak Görülen ‘Kentsel Saçaklanma’ Olgusu ve Türkiye Kentlerindeki İzdüşümü” adlı yazısında Nilgün Görer, kentsel saçaklanmayı ve tüketim odaklı kentsel yaşam biçimlerini çevresel sorunlar oluşturması açısından incelemekte ve bunu Avrupa kentlerinin deneyimlerinden örnekler vererek yapmakta. Bu yazı Ezer’in yazısının bir alt-başlığını oluşturan ihtiyaç fazlası alan kullanımı sorununu ve oluşturduğu çevresel baskıyı ayrıntılarıyla bulacağınız bir yazı. Bu yazıda, ülkemiz planlama altyapısının ve oluşumunun saçaklanmayı nasıl tetiklediğini ve şaşırtıcı biçimde, Avrupa kentlerinin de benzer sorunlarla karşı karşıya olduğunu göreceksiniz. Görer’in yazısında, Altay’ın bazı vurgularıyla örtüşen biçimde Ankara’da yaşanan sıçramalı gelişmenin neden olduğu saçaklanma ve çevre üzerindeki etkilerini okuyacaksınız.

Yıldız Tokman’ın, kentleri kadınlar açısından yaşanabilir kılanın yollarını kentli hakları, katılım ve kente sahip çıkma, planlamada toplumsal cinsiyet ve eşitlikçi kent kavramları üzerinden tartıştığı **“Kadınların Ankara’sı”**, aslında öncelikli olarak Avrupa Kentsel Şartını temel almakta. Bu yazısında Tokman, kadınların kent yönetimine katılımıyla ilgili yasal düzenlemeler üzerinde durmakta; sosyo-ekonomik yapı ve yaşam biçimlerinin değişiminin kadın hareketliliğini ve özgürlüğünü nasıl etkilediğine değinmektedir. Saçaklanmanın bir başka yönüyle kadın üzerinde oluşturduğu baskının da ele alındığı yazıda “eşitlikçi kent” kavramının ülkemizdeki bir yansıması olan “Yerel Eşitlik Eylem Planları” ve uygulamaları örneklerle anlatılmakta. Ankara bağlamında kadın örgütlülüğünden, kadınların kent yaşamına ve yönetimine katılımını destekleyecek yeni bir planlama yaklaşımına olan gereksinimden söz edilmektedir. Tokman da öteki yazarlarla ortak bir dille yerel yönetimlerin rant paylaşımına yönelik yaklaşımlarını eleştirmekte bunun kadın ve sorunlarını arka plana ittiği görüşünü benimsemektedir.

Kentsel kalitenin tanımlanmasının zorluğu üzerinde duran Serap Kayasü, **“Kentsel Yaşam Kalitesinin Kurumsallaşması”** adlı yazısında bunun yapılabirliğinin izlerini aramakta. Kentsel kalitenin bir algı sorunu olduğunu vurgulayan Kayasü, toplumun farklı katmanlarında bulunanların algılarının karşılıklı iletişimi üzerinde durarak, benzer değerleri paylaşabilmenin bu bağlamdaki önemini ele almakta. Kalite kavramının yasal mevzuatta nasıl yer almadığının da altını çizen Kayasü, ülkemiz açık alan kentsel standartlarını öteki ülke standartları ile karşılaştırmasını yapmaktadır.

Sonucu ama bir o kadar da çarpıcı yazısında Ayşegül Tokol bizleri şehir planlama, yasalar, kadınlar ekseninden kopartıp, ayağımızı yere bastırarak, **“ŞEHİRDE BİR ANKARA’LI... Yoksa bu Ankara mı? Ben kimim?”** adlı yazısında kentsel nitelik tartışmasını, bizler, biz, bireyler, yani biz Ankara’lılar eksenine çekiyor ve bizleri imgeler, semboller üzerinden sınavarak nasıl bir Ankara’lı olduğumuz konusunda düşünmeye yöneltiyor.

Tokol’un açtığı yoldan ilerler ve sorarsak; acaba kentsel kalitenin varlığında ya da oluşmasında bizlerin katkısı ya da katkısızlığı söz konusu mudur? Her kânit mekanda mıdır? Mekanların kullanımında ve deneyimlenmesinde ortaya çıkan sonuçlarda bizlerin rolleri ve sorumlulukları var mıdır? Varsa nelerdir? Örneğin büyük bir caddede, bir bulvarda 3. sıraya (!) park etmeyi normal bir davranış olarak benimsiyorsak, apartmanımızın cephesini bir çizgi film kahramanı gibi “cılalı taş devri” kaplaması yapabiliyorsak, bunun gibi yüzlerce örneği dehşetle değil de, normalmiş gibi izliyor, algılıyor ya da geçip gidebiliyorsak; acaba biz gerçekten Ankara’lı mıyız... Kentli miyiz...

...

Önyazı bitmeden, kendilerine verilmiş olan kısıtlı sürede deneyim ve bilgilerini, özlü ve özenli bir dille bizlerle paylaşmış olan tüm yazarlarımıza teşekkür ediyoruz.

Hemen ön yazı sonrasında Kumru Arapgirlioğlu’nun bu okumalar, onların oluşturduğu sorgulamalar ve dosya hazırlık aşamasının bir uzantısı olarak kaleme aldığı bir yazıyı da bulacaksınız.

BİR YAŞAM ALANI OLARAK KENT: KENTLER NE İÇİN VAR?

Kumru Arapgirlioğlu, Dr. *Bilkent Üniversitesi, GSTMF Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarisi Bölümü*

Tarih içinde kentler toplumun uygarlık düzeyinin bir göstergesi olarak algılanmıştır. Öncelikle artı ürünün kentlerde birikimiyle gerçekleşen ekonomik değişim, yeni sınıfsal ve siyasal yapılanmanın önünü açarak kent mekanının yeniden biçimlenmesinde etkin olmuştur. Teknoloji ve bilim alanındaki gelişmeler, sanayileşmenin sağladığı olanaklar, üretim biçimlerinin, kentsel yönetim yaklaşımlarının farklılaşması, kent mekanıyla birlikte düşünce yapılarının ve davranış kalıplarının da değişimine ve gelişmesine aracı oldu. Günümüzde de kentler sermayenin ve toplumun çeşitli kesimlerinden gelenlerin birikimiyle ve üst üste yığılmasıyla sürekli yapılanmaya ve değişime uğramakta. Bu devinim içinde kent olgusu bir yandan bireyi ve toplumu doğrudan etkilerken bir yandan da kendini yeniden üretmeyi sürdürdü.

Toplumlar ise kent denilen olguyu, oluşturdukları değerler doğrultusunda yeniden var ederken bir yandan da kendi yaşamsal, toplumsal ve ekonomik temellerini kentler üzerine yapılandırdı. Günümüzde nüfusun neredeyse yarısı kentlerde yaşıyor ve birçoğu da kentlerde yaşayabilmenin hayalini kuruyor. Yapılı çevrelerin tasarımları, kentsel yoğunlukların dağılımı, bunların kararlara yansımada toplumsal katılımın önemi, yaşam kalitesine etkileri dünyanın birçok kentinde politik tartışmaların odağında. Kentler artık o kadar büyümüş ve her şeyin odak noktası olmuş durumda ki, neredeyse tüm ülke ekonomisi, kaynakları, kentlerin ve kentlerde yaşayan insanların mutluluğu

ve varlığı üzerine kurgulanmakta. Kentler yakın çevrelerini ve kırsal alanları sömüren birer mega strüktür gibi.

Önümüzdeki elli yıl içinde dünya nüfusunun % 75'inin kentlerde yaşayacağı ve 2020'de ise neredeyse bir buçuk milyara yakın nüfusun niteliksiz koşullarda burada barınacağı varsayıldığında, kaçınılmaz olarak tüm dünya bu olguya yönelik ne gibi önlemler alınması gerektiği üzerinde konuşmakta. Uzmanlar, yerel yönetimler, siyasetçiler nasıl bir yaklaşım benimseyecekleri yönünde tartışmalar sürdürmekte, uluslararası toplantılarda yeni kavramlar ortaya atılmakta ve ortak eylem için belgeler hazırlanıp, imzalanmakta.

Kent nüfuslarının bu geri dönülemez artışı nedeniyle kent mekanlarının ve yakın çevrelerinin niteliklerini hızla yitirmesi, doğal varlıkların tükenmeye başlaması dünyanın gündemindeki önemli başlıklar arasında. İki binli yıllarla ivmelenen buna yönelik toplantı ve atılımların sonuç belgelerinin ortak kaygılar etrafında yoğunlaştığı görülüyor. 2000 yılında 1000 kentin temsilcisinin katılımıyla hazırlanan "Kentın Geleceği" adlı Berlin Bildirgesi; 2004 yılında Londra Ekonomi Okulu'nun öncülüğünde başlatılan "Kent Çağı Projesi" ve bu yeni oluşumu altı dünya kenti üzerinden örnekleyen "Sonsuz Kent" adlı eser, bu gibi kaygı ve girişimlerin sonucunda ortaya çıkan belgeler. Özellikle bu belgenin değindikleri ve neden olacağını ileri sürdüğü sonuçlar oldukça düşündürücü, ancak

bir yandan da bizi rahatlatan bir yönü var. Çünkü ele alınan örnekler ve yaşanan sorunlar, sürekli yakındığımız ülkemiz kentlerinin sorunlarıyla örtüşüyor. Yaşadıklarımızın farklılıkları ve yere özgünlüğü olmakla birlikte dile getirilen sorunlar ve deneyimlenenler tüm dünya kentlerinin sorunlarının birçok ortak yönü olduğunu bize hatırlatıyor.

Kentsel yaşam niteliğini daha alt ölçeklerde ve yerel yönetimlere kılavuzluk edecek biçimde ele alan belgeler de bulunmakta. Bu temel kılavuzlardan biri "Avrupa Kentsel Şartı". Bu Şart, yetersiz kaldığı düşünülerek 2008'de yenilenmiş, çağın koşullarına uyarlanmış. Bir başka başvurulabilecek kaynak ise kentsel kalitenin ölçümüne yönelik uluslararası örnekleri inceleyen, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın Kentleşme Şurası'na bir hazırlık olarak yayınladığı "Kentsel Göstergeler Kılavuzu". Bu kitapta, insanca yaşam için kent mekanlarının sahip olması gereken önemli özellikler batı kaynaklarından derlenmiş; ülkemiz standartları ve kentleri ile karşılaştırılmış.

Bu belgelerin tümü yapıları çevrelerin tasarımı, kentsel yoğunlukların dağılımı, yaşam ve çevre niteliklerinin korunması ve geliştirilmesi konularının kent yönetimlerinin odak noktasında olduğuna işaret ediyor. Dünyada da, bizde de kent yönetimlerinin karşısında iki temel sorun var: Bunlardan ilki, kentlere akın eden ve orada yaşayan insanların yaşamını kolaylaştırmak, onların umut ve beklentilerine yanıt vermek; ikincisi, çevresel sorunların önüne geçmek. Bütün çabalar bunun için. Bir başka deyişle yönetimler, alt düzeyde insan sağlığı ve yaşam niteliği, insan onuru ve hakları, üst düzeyde ise doğal varlıkların sürdürülebilirliği, kentsel ve çevresel niteliğin korunması konularından kendini sorumlu hissetmekte ve bunu hedeflemekte. Peki, yerel yönetimler bunu gerçekleştiremezlerse ne olacak? İşte o zaman büyük bir çoğunluğun korkusu kent mekanlarında niteliği konuşmayı bırakıp, kent sokaklarında güvenlik ve kent içinde çevresel afetlerden söz etmeye başlayacak olmamız.

Bireyler açısından ele alındığında, kentleşme sürecinin belirlenmesinde bireysel özellikler öne çıkmakla birlikte, kent ortamının, mekanlarının, toplumsal örgütlenmesinin bireye sunabildikleri önemli. Çünkü toplumu bekleyen esas sorun,

kentsel üretim alanlarında yer alamayan, kentsel fırsatlardan yararlanamayan bireylerin giderek suça yönelmeleri, bunun da kentleri özgürlük ve uygarlığın geliştiği mekanlar olmaktan çıkararak, toplumun geneli için, bunu kısıtlayan bir tehdit alanına dönüştürmesi. Kimi dillerde kent sözcüğünün uygarlık (Medine-medeniyet), kibarlık (civilité) ve görgü (urbanité) sözcükleriyle eşleştirildiği düşünülecek olursa günümüzdeki gelişmelerin bunun aksi yönünde ilerlediği ileri sürülebilir.

Olası olumsuzluklarına, tekinsizliğine karşın, gerçekten kent yaşamı ve temposu, kentlerle var olanlar için vazgeçilmez; kentler olmasa, büyük bir hiçlik içine sürüklenebilirler. Hele tüm umutlarını kent üzerine kurmuş olanlar için, kentler ve kent olgusu önemli. Birçok insan ve aile daha iyi olanaklara kavuşmak, daha özgür olabilmek için kentlere akın etmekte, ancak bütün bu umutlarla geline, doğduğumuz, büyüdüğümüz ve severek yaşadığımız bu kentler artık birçok istek ve dileğimizi karşılayabilmekten uzak. Artık yaşadığımız kentler bizim bildiğimiz kentler olmaktan hızla uzaklaşmakta. Kentlerin bir çekim alanı olmaya devam etmesi, kent mekanları ve yakın çevrelerini büyümenin, yeni gelenlerin gereksinimlerinin, kent mekanlarını ele geçirmiş olan küresel sermaye ve tüketim ekonomisinin dayattığı yeni değerler sisteminin etkisi altında bırakıyor ve kent mekanları baş döndürücü bir hızla değişiyor ya da eskiyor. Bir kentle yaşamaya alışmış olan için ise bu değişim ciddi bir uyum sağlama sorunu ortaya çıkarmakta, bu bir yaşlanma belirtisi değil; bu bir bellek yitimi, hızlı değişim karşısında yok olan kültürel, toplumsal, mekansal değerler, yeniden üretilemeyen değerlerin boşluğu ve değerler karmaşası.

Kentler ise sunduğu fırsatlara ve cazibesine karşın üst düzeyde çevre ve güvenlik sorunlarının çözemediği, giderek arttığı, kaynak sorunları yaşayan ve bu nedenlerle aslında "yaşanılmaz" mekanlara dönüşme tehdidi altında. Kentler, yöneticiler, şehir plancıları, peyzaj mimarları ve mimarlar 21. yüzyılın getirilerini ve beklentilerini yanıtlayacak karşılayacak arayışlar içerisinde. Bunu başaramazlarsa ne olur? Yoksa kentlerden tam tersine bir göç mü başlayacak ve hatta başladı mı? Bunun yönetilmesi, denetlenmesi olanaklı mı? Bu kimin sorumluluğunda?

Fotoğraflar: Deniz Altay

Fotoğraflar: Deniz Altay

Kentler önemli bir karar odağı ve yönetim merkezi. Bunun bilincinde olan kesimler kentler var olduğu sürece kent yönetiminin ve kentler üzerinde söz sahibi olma yetkisinin gücünü kullanmak istediler ve bunun için mücadele verdiler. Bu günümüzde de başka biçimde sürmekte, ama bu aynı zamanda da değinildiği gibi önemli bir sorumluluk üstlenmeyi de gerektiriyor. Daha önceleri gücü elinde tutan bir grubun, kişi ya da kişilerin denetiminde olan kentlerin artık devlet denetiminden de çıkıp yerel yönetimlerin denetimine girdiğini söyleyebiliriz. Hangi süreçte ya da denetim altında olursa olsun kentler, her zaman siyasal hareketlerin ve güç çatışmalarının da merkezi oldu. Çünkü kentleri denetleyenler, yönetimlerini ellerinde tutanlar, orada yaşayanların yaşam biçimleri üzerinde de söz sahibi olacaklarını düşündüler. Bunlardan bazıları toplum adına ve onun yararına düzenlemeler gerçekleştirirken; bazıları, siyasal gücün ya da kendi çıkarlarının peşinde, kent mekanına ve toplum yaşamına biçim vermeye çalıştılar.

Hemen önümüzdeki dönemde gerçekleşecek olan yerel yönetim seçimleri de, bu siyasal gücün getireceği sonuçla ilgili; alınıp satılabilen bir "meta", bir "rant" aracı olarak görülen kentin ve kent yönetimlerinin sahiplenilmesi ve paylaşılması ile ilgili. Birçok adayın söyleminde, parti sloganlarında kent için kentliler yararına projeler üretmeye yönelik çabalar ve böyle bir niyet sezilmiyor. Olanlar sa oldukça azınlıkta, kent mekanları ve yaşamı bu duyarlılığın olmadığını gösteren örneklerle dolu. Kent mekanlarında görülen birçok örnek bizi yönetmiş olanların ve yönetenlerin beğenilerini ve dönemseller eğilimleri yansıtıyor.

Şehirci-ütopist Hippodamos, Milet yıkıldığında kenti bir dama tahtasını örnek alarak yeniden biçimlendirdiğinde, geometriyi yalnızca kente ve siyasete uygulamakla kalmamış, aynı zamanda bir eşitlik ve dışa açılım göstergesi olan bir yaklaşımı da kente getirmişti. Hippodamos'un bu yöntemle kente kazandırmaya çalıştığı uyum ve düzen, aslında toplumda görmek istediği ve bunun aracılığıyla sağlayacağını düşündüğü toplumsal düzendi. Ancak Plato, Aristo gibi birçok dönem filozofunun da benzer isteklerine ve çabalarına karşın Polisler, değişimin, taşıyamayacağından fazla yükün, diz-

ginlenemeyen hırsın, denetim boşluğunun ve bu zayıflıklardan yararlanan saldırıların sonucunda yok olup gittiler.

Beyrut, Bosna, Bağdat ve şimdi Gazze, hepimizin yıkılmalarını çaresizlikle izlediğimiz bu dünya kentlerinin ve yaşamın yok edilmesinin bir aşırı ucunda savaş ve önüne geçilemeyen siyasi bir hırs varken, bir başka ucunda da doğru yönetilemeyen, kentsel büyümenin ve ihtirasların dizginlenemediği, bunun neden olduğu baskılar altında gerçekleşen yavaş bir yok oluş var. Hippodamos, Ebenezer Howard, Le Corbusier gibi birçok plancı ve mimar yeni tasarımlarla, yeni önerilerle topluma yeni bir düzen getirebileceğine ve kentlerin geleceğine inandı. Aramızda hala buna inanlar ve çaba gösterenler var.

...

Bir kentin yaşam kalitesini ölçmek ya da değerlendirmek için o kentin çeşitli öğelerine bakılabilir. Kent merkezleri buna iyi bir örnek; çünkü kent merkezleri birçok kullanımın ve kullanıcının bulunduğu, düğümlendiği, çözüldüğü yerler, yerel yönetimlerin de aynaları. Kent merkezlerimiz, Batı kentlerinde olduğu gibi içleri boşaldığı ve terk edildikleri için yıpranmamakta, aksine aşırı kullanımın ve bir o kadar da ilgisizliğin sonucu olarak çöküntü alanlarına dönüşmekte. Örneğin Ankara; hangimiz, günümüz Ankara'sının, Başkent'in merkezinin, olması gerektiği niteliklere sahip olduğunu söyleyebilir. Burada kentsel yaşamın canlılığı, kullanıcıların çeşitliliği ve dinamizminden söz etmiyoruz, burada söz konusu olan mekansal nitelik, oranlar, cepheler, onların kullanımı, yer döşemeleri, kent mobilyaları ve yer seçimleri. Birçok karar ve seçim rastgele gerçekleşmiş gibi.

Yerel yönetimler sürekli kenti sahiplenen Odaların ve bunları oluşturan, destekleyen üyelerinin ve uzmanların bu gibi eleştirilerinden yılmış ve umursamaz görünmekte. Onlar, gerçekleştirdikleri ve kendilerine sürekli sunulan "pırıltılı" projelerden gözlerini alıp, alıcı gözle sade bir kentli olarak, kent sokaklarına, meydanlarına yerinde yeniden bakma duyarlılığı gösterecek olsalar, yaya kaldırımlarında yollarında yürüseler, yaya köprülerine

Fotoğraf: Deniz Altay

çıksalar, tahmin ediyoruz bizim gördüklerimizin daha fazlasını görebilecekler.

Algı çok boyutlu bir olgu, beş duyunun da harmanlandığı, sentezlendiği bir süreç içermekte; bu nedenle, insanlar bir yerlerden gelip geçerken, anları yaşarken çevrelerinin onlara ne sunduğu önemli. Nitelikli algıların deneyimlendiği ortamların yalnızca kişilere değil toplumsal yaratıcığa ve üretime de katkısı göz ardı edilemez. Örneğin, bir semtin, bir sokağın sakinleri, her gün kullandıkları mekanların aksayan yönlerini hemen fark edebilir ve bundan rahatsızlık duyarlar. Peki, ya bir kent merkezi, onun sahibi kimdir kimlerdir? Bir kent merkezinden günde neredeyse milyonlarca insan geçip gider. Buranın kalıcı sahipleri bu kullanıcılar ve her gün orada bulunan iş yerleri sahipleri. Örneğin Sakarya caddesinde yer alan işyeri sahiplerinin bir araya gelerek, yollara çıkıp bu ne biçim kent merkezi dediklerini, buna yönelik istekte bulduklarını duymuşluğumuz yok. Nitelikli mekanlarda yaşamamanın, böyle mekanlara sahip olmanın çeşitli gerekleri var, galiba bunlardan ilki de orada yaşayanların duyarlılığı, her bireyin göstermesini beklediğimiz bir duyarlılık. Belli bir duyarlılık düzeyinin var olmadığı, bu duyarlılıkları gösterenlerin küçümsendiği, karşılık bulamadığı ve yönetimlerce benimsenmediği bir toplumda nitelikli mekanlara ulaşmanın yolları da ne yazık ki kapanmakta. Bu nedenle Odalar ve benzeri örgütlenmelerin eleştirileri göz ardı edilmekte ve destek bulamamakta.

Örneğin yine çokça eleştirilen parçacı anlayış, parçacı büyüme, özel proje alanlarına verilen aşırı önem kenti bir bütün olarak algılamayı engellemekte. Yoksa büyük bir şantiye alanına dönüştürülen birçok dönüşüm projesiyle, yeni, nitelikli konut alanları inşaatlarıyla tozu dumana katılan Ankara'nın, Başkent Ankara'nın merkezi, mekan niteliği, yaya yolları ve erişilebilirliği böyle mi olurdu?

Hafta sonlarında neredeyse tüm kentlilerin akın ettiği ve zamanlarını tükettiği büyük alış-veriş merkezleri (yani AVM'ler), işte yine böyle parçacı bir yaklaşımın kent mekanına yansımaları. Kent arazilerinin ancak bu yolla rant getireceği sanı-

sıyla, kentin neredeyse her mahallesinde mantar gibi bitmeye başlayan, (daha büyük, daha çağdaş, daha kapsamlı, daha nitelikli) bu AVM'ler farkında olmadan bizleri kent sokaklarından ve merkezinden de koparmakta. Bu AVM'ler birbirinin tıpkısı, kendi içlerine dönük, otoparklarla yakın çevresiyle dahi ilişkisi kesilmiş, sanki hiç ekonomik ve toplumsal verimlilik analizi yapılmamış, çünkü hepsinde aynı marka pahalı dükkanlar var, yeme-içme mekanları, sinemalar, alış-veriş zincirleri hep aynı ve insanları her noktasında gezdirme kurnazlığı hemen fark ediliyor.

Hangi daha kapsamlı daha nitelikli daha çağdaş alış-veriş merkezi bir kentin yıllar içinde oluşturduğu izleri taşıyan, bizi orali hissettiren, tanıdık, yer yer karmaşık ama bir o kadar da zengin kent merkezinin ve sokaklarının yerini alabilir. Her bütçeye ve beğeniye sayısız seçenek sunulabilir. Ama ne yazık ki, kent merkezlerinin kendi kaderlerine, rant paylaşımına ve büyüme hızına terk edilmesi, gün geçtikçe niteliklerini ve işlevlerini yitirmelerine neden olmakta, bizleri, arabalarımıza atlayıp gittiğimiz, rahatça park ettiğimiz (!) AVM'lere yönelmekte.

Evet, kentler birçok beklentimizi karşılamayı umduğumuz yaşam alanlarımız. Bir kentin eksiklerini, sorunlarını saptayacak, bireylerin kentle ilgili dertlerini isteklerini ileticeği kurumlara gereksinim var, aksi takdirde, bir kentin ilerlemesi, çağdaş nitelikleri yakalayabilmesi zor. Bir kent mekanının, bir mahallenin, bir sokağın sorunlarını en iyi orada oturanların bilmesi beklenir. Bir yerel yönetimin "yerinden yönetime" dönüşmesinin, en üst düzeyde katılımı ve kentsel denetimi sağlayabilmesinin yolu, tüm kentlilerin sorunlarını iletebilecekleri bir muhatap bulabilmelerinde. Bu çoğunlukla bilincinde olunmasa da yerel yönetimlerin işini de hızlandıracak ve kolaylaştıracak bir yöntem. Bilgi akışının, karşılıklı güvenin olduğu kentlerde bireyler kentlerini izlemeye, korumaya ve denetlemeye gönüllü olacak, bunu bir alışkanlığa dönüştürecekler.

Kentleşme olgusu sözü edilenler yanı sıra, demografik özellikler ve ekonomik yapıya bağlı olarak bunun işgücü ve üretime yansımaları, kent meka-

nındaki uzantıları gibi birçok boyutu içinde barındırmakta. Göç alan ve büyüyen kentlerde bu çok boyutlu devinimi olumlu bir gelişmeye ve kamu yararına bir gelişime dönüştürebilmek, bunun önemine inanan ve bu yönde uygulamalar gerçekleştiren yerel yönetimler aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Yerel yönetimlerin nitelikli kent ortamları oluşturmalarının bir yolu da "kamu yararı" ilkesini ön planda tutabilmeleridir. Bu bir kar zarar ilişkisi içinde ele alınacak olursa, kararların "kamu yararına" olup olmadığının sınanması temel ölçütler arasında yer alabilir.

Bir kentin yaşamsal niteliğini belirleyen, yerel yönetimlerin politikaları, geleceğe yönelik öngörüler ve uygulama ölçütleridir. Her üç aşamada da yerel yöneticiler, atılacak adımların kamu yararına olup olmayacağını tartabilmeli ve sorgulayabilmelidir. Bu ölçüt aynı zamanda bir tür kamu vicdanı olarak da algılanabilir. Bir açık alanın, bir pazar yerinin (örneğin yıllardır belleklerde yer etmiş İstanbul'daki Salı Pazarı'nın, yüzyıllık ağaçları barındıran likör fabrikasının, Ankara'da maalesef yıkılmış olan gaz depolama alanının ve yıkılmakta olan Gençlik Parkı'nın), başka bir kullanıma dönüştürülmesinin kamu yararı üzerinden tartışılması kaçınılmaz olmalıdır. Yerel yönetimlerin bu gibi tartışmalardan kaçmaya çalışmaları kamuoyunda şüpheler uyandırmanın yanında kent mekanlarının yeni kullanımlarının benimsenmesinde de sorunlara yol açabilecektir.

Kent yönetimlerine talip olanların ve kentleri uzun süreliğine yönetenlerin eylemlerinin aslında kentlerin mekansal niteliğini yakından belirlediği söylenebilir. Bu nedenle Dalokay "göbekleriyle", Dinçer "tercihli yolu"yla Gökçek ise meşhur "alt-üst geçitleriyle" tanınır olmuştur. Olumlu ve olumsuz izler bırakmış kent yöneticileri hatırlanır ve bıraktıkları izlerle anılırlar. Arkasında mekansal bir boşluk bırakmış olan 11 Eylül saldırısı gerçekleştiğinde New York belediye başkanının bu kriz anını nasıl yönettiğine hepimiz şahit olduk.

Burada da sorgulamaya çalıştığımız gibi, yaşadığımız kentlerin büyüme biçimleri ve ne yazık ki bugünkü durumları, bizleri "kentleşme" ya da "kentsizleşme" üzerine düşünmeye, sorular sormaya yöneltmektedir. Doğal olarak yerel yönetimlerin seçimi öncesinde bu soruları özellikle daha yüksek sesle ve daha fazla sormaktayız. Çünkü hepimiz yaşadığımız kentler için kaygılanmaktayız, bütün derdimiz daha iyi ve nitelikli bir kentte yaşamak. Çünkü kent yönetimleri planlama ilkeleri, mimari ve estetik, kamu yararı gibi konularda yeterince duyarlı değil, kaygılanmıyorlar, bunlara yönelik politikalar üretmiyor ve uygulamıyorlarsa, büyük

bir büyüme baskısı altında olan kentler, yeni yığılmaların ve beklentilerin altında ezilip gidecekler.

Yerel seçimlerin yaklaştığı bu dönemde kentlerin yeniden birçok kurumun odak noktası haline geldiğini görüyoruz. Kentler ve sorunları yaşam savaşı, iş-güç ve kent telaşı içinde koşturan birçok kentlinin de ister istemez odak noktası haline gelmekte. Ne kadar önemsemesek de seçimler nedeniyle başlayacak tartışmalar, kime neden oy vereceğimiz sorularını hepimizin gündemine yeniden taşıyacak.

Yerel yönetim seçimlerine siyasal seçimler ve tercihler olarak bakılmakla birlikte birçok örnekte de yaşandığı gibi kentliler yerel seçimlerde çoğunlukla oy verdikleri partiler yerine, kente daha iyi hizmet vereceğini düşündükleri adaylara yönelmekte. Bu nedenle de tüm siyasal arındırılmışlıklarına karşın hizmetinden emin olunan bağımsız adaylar da kent yönetimlerine seçilebilmekte. Bunun başlıca nedeni, bireylerin seçim aşamasında "kendini" özne yerine koymak yerine "kentini" özne yerine koymaya başlamasıdır.

Bütün öteki kimliklerimizden sıyrılarak (genç, yaşlı, kadın, erkek, memur, esnaf, meslek sahibi, üst düzey bürokrat...), bağımsızlaşarak "kentli" kimliğimize büründüğümüz bu dönemde, "Nasıl bir kentte yaşamak istiyorum?" "Gerçekten yaşamak istediğim kent bu mu?" "Bu kent kendimi ifade edebilmeme, kendimi yenileyebilmeme fırsat veriyor mu? Olanaklar sunuyor mu?" "Bu kentte mutlu muyum?" gibi sıralayacağımız sorular bizim yaşama yönelik de sorularımız. Bunlara yanıtımızın "hayır" olduğu noktada iki seçeneğimiz var,

Fotoğraflar: Deniz Altay

o kentte mutlu olabileceğimiz koşulları yaratmak ve bunun için çaba sarf etmek, ya da kendimizi olumlu yanıtlar bulacağımız başka kentlere taşımak. Her ikisinin arasında oluşan sıkışıklıklar ise bizi bu dosyada okuyacağınız Tokol'un yazısında söz ettiği "kimlik krizine" götürecektir, sayıca fazla yaşanan mutsuzluklar o kentin varlığını ve kimliğini tehlikeye sokabilecek.

Bireyler olarak bizlerin mesleğimize, cinsiyetimize, yaşımıza, toplumsal sınıfımıza, ekonomik ve kültürel özelliklerimize bağlı olarak kentten birçok beklentimiz olduğu bir gerçek. Ama genelde hedefimiz mutlu olmak, yaşadığımız kentte ve kentle var olabilmek. Yaşadığımız kenti sevmek. Bu ikisi bir arada üretkenliğimizi de artırmakta. Peki, her biri birbirinden farklı milyonlarca bireyin her isteğini karşılamaya bir kent yetebilir mi? İşte büyük kentlerin sırrı burada saklı, gerçekten de hep adını

Fotoğraflar: Deniz Altay

duyduğumuz birçok büyük kent, bireylere istediklerini sunabilmekte ve büyük heyecanlar yaşatabilmekte oldukça usta ve deneyimli.

Genelde kentsel niteliğin teknik donanım, sosyal ve kültürel gereksinimler, çevresel ve estetik değerler gibi çeşitli başlıklar altında ele alındığını görüyoruz; bunların tümünde toplumu oluşturan bireylerin toplumsal, ekonomik ve psikolojik konforları ve tatminleri ön plana çıkmakta, bu bağlamda bireyin fiziksel ve ruhsal sağlığını tehlikeye atmayacak düzenlemeler önerilmekte. Bunun başlıca nedeni "mutlu" bireyler oluşturmak ama temel hedefte bunların bileşiminde "mutlu" ve "üretken" bir toplum ideası var. Kentsel sorunların en aza indirilerek kentsel yaşamın iyileştirilmesi ise ulaşılamayacak bir hedef gibi görünmemekte. Yeter ki herkes dilediğince kent mekanlarını kullanabilsin, yaşadığı kent için yeterince duyarlılık geliştirebilsin ve onu korumaya gönüllü olsun. Çünkü kentler hepimiz için bizim için var.

KAYNAKÇA:

Arapkirlioğlu K., "Kentli Kimliği ve Kentsel Siyasal Hareketler", **Yerellik ve Politika: Küreselleşme Sürecinde Yerel Demokrasi** (Ruşen Keleş'e Armağan Dizisi), A. Mengi, B. Duru, M. Turan (eds.), s. 193-210, İMGE Kitabevi, Eylül 2007.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, **Kentsel Göstergeler Kılavuzu**, Teknik Araştırma ve Genel Müdürlüğü Yayını, Hazırlayan: DAMPO Danışmanlık, Araştırma Mimarlık Planlama Ltd. Şti. (2008-Ankara).

Burdett, R., D. Sudjic (eds.), **The Endless City: The Urban Age Project**, The London School of Economics and Deutsche Bank's Alfred Herrhausen Society, 2007 Phaidon Press Limited, New York.

The Urban Future, Berlin Declaration, 6th of July, 2000, Berlin Germany, The Urban 21 Global Conference on the Urban Future, The Urban Governance Initiative (TUGI)

ÜLKEMİZDE PLANLAMA YAKLAŞIMININ NİTELİĞİ ÇEVRESEL ETKİLERİ¹

Ayşe Işık Ezer², Y. Şehir Plancısı

Giriş

Türkiye’de imar hareketleri 19. yüzyılın ikinci yarısında sanayileşmenin başladığı Avrupa’da ortaya çıkan gelişmelerin yansımaları olarak başlamış; 1849 yılında Ebniye Nizamnamesi ile önce İstanbul sonra da tüm İmparatorluğa yaygınlaştırılmıştır. Osmanlı döneminde nizamnamelerden sonra ilk yasal düzenleme 1882 yılında çıkarılan Ebniye Kanunudur.

Cumhuriyet döneminde de, değişen koşullara bağlı olarak 1933 yılında yürürlüğe giren “Belediye ve Yapı Yollar Kanunu”ndan sonra Ülke’nin gereksinimlerine bağlı olarak 1956 yılında 6785 sayılı İmar Kanunu yürürlüğe girmiştir. İmar İskân Bakanlığının 1958 yılında kuruluşu ile birlikte 6785 sayılı yasa 30 yıla yakın bir süre planlama ve kentleşme sürecinde belirleyici olmuştur. Bu sürece paralel olarak, 1940’lı yılların başında başlayan gecekondulaşma kaçak yapılaşmaya dönüşerek adeta geçerli bir yöntem haline gelmiştir.

Bu dönemde, hızlı kentleşme karşısında ortaya çıkan olgunun gerekçelerini kavrayıp, denetlemeye çalışarak yeni mekanizmalar geliştirerek kentsel sorunlara bütüncül çözüm yerine, acil sorunları çözümü, kaçak yapıları meşrulaştırma, minimum altyapı sağlama yolu tercih edilmiştir. Gecekondulaşmanın hızı ikili kentsel yapıyı orta-

ya çıkarmış, bu ikilik gecekondu yasalarıyla imar hukukunda kurumsallaşmıştır³. Mevcut planlama anlayışı ve kurumsal yapı içinde çözüm arandığından hızlı kentleşmenin yarattığı emrivakilere razı olunmuş, toplumun denetlenemeyen dinamiklerini yönlendirme gayretleri büyük ölçüde terk edilmiş, kendiliğinden ortaya çıkan çözümlerle yetinilmiştir⁴.

Bu süreç sonunda yeşil alanlardan yoksun, ışiksiz, altyapısız, otomobil yığınları ile adeta açık hava otoparkına dönüşmüş sokakları, tekdüze apartmanlar topluluğunun oluşturduğu bahçesiz beton barınak yığınlarına dönüşmüş mahalleleri, örtüldüğü kirli hava nedeniyle kar yağmayan, çevresindeki kırsal, doğal alanları, tarım alanlarını, orman alanlarını, kıyıları rantı teslim eden kentlere sahip olduk. Kentlerimiz, en verimli tarım alanlarında sanayi yetiştiren, doğal ormanlarını, kentsel yeşil alanların kayıp olarak görüldüğü kentler için park alanına dönüştüren, kimi zaman da golf sahasına çeviren, piyasa anlayışına teslim oldu.

Planlama, kullanımın mekândaki tanımını ve düzenlemesini yapan disiplin olması açısından kaynakların nasıl kullanılacağını veya kullanılamayacağını belirleyici bir öneme sahiptir. Planlama yaklaşımının bakış açısı da planlama ilkelerini belirlemektedir. Bugüne kadar insanın ihtiyacı için “nasıl kullanabiliriz” anlayışının temel belirleyici

olduğu planlama yaklaşımlarında doğal kaynaklar da aynı bakış açısı ile ele alınmaktadır.

Bu makalede, 25 yıla yakın süredir mevcut yasalarla biçimlenen planlama anlayışı ve üst ölçekli planlama sorunu aktarılacak, bunun kentsel ve çevresel niteliğe yansımaları tartışılacaktır.

1. MEVCUT PLANLAMA YAKLAŞIMI

Neoliberal politikaların uygulanmaya başladığı döneme denk gelen, halen planlama mevzuatının temelini oluşturan 3194 sayılı İmar Kanunu 1985 yılında yürürlüğe girmiştir. 1985 yılında yürürlüğe giren İmar Kanunu birçok yeniliği içermekle birlikte, uygulamadaki en önemli değişimlerden birisi imar planı onaylama yetkisinin yerel idarelere; belediyelere ve valiliklere aktarılmasında olmuştur.

Planlama mevzuatının temelini oluşturan 3194 Sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmelikleri ile bu düzenlemelere göre hazırlanan "İller Bankası İmar Planlarının Düzenlenmesi ile İlgili Teknik Şartlaşma" ülkemizde halen uygulandığı şekliyle planlama yaklaşımını, esaslarını ve sürecini tanımlamaktadır.

Teknik Şartlaşma'da ayrıntılarıyla belirtilen planlama sürecine göre birinci aşamayı oluşturan Analiz aşamasında hazırlanan Analitik Etüt Raporu özetle; yerleşim alanları ve yakın çevresinin nasıl gelişeceğine ve düzenleneceğine ilişkin kararların üretilmesi amacıyla yönelik olarak yerleşim alanının mevcut ülke ve bölge içindeki yerini, sosyo-ekonomik ve demografik yapı durumunu, arazi kullanım özelliklerini, teknik ve sosyal altyapı, mülkiyet durumunu, çevresel kaynaklarını, fiziksel gelişme eğilimini, çevre sorunlarını, finansal durumunu ve gelecek beklentilerini kapsayan durumun tespit çalışmasıdır. Kentsel yerleşimlerin ve çevresinin geleceğini sağlıklı olarak belirleme adına elde edilen bu verilerin planlama aşamasında nasıl kullanıldığı en önemli noktalardan birisidir.

Türkiye gibi, dinamik yapıya sahip ülkelerde, mevcut ve geçmişe yönelik verilerin değerlendirilmesi ile geleceğe yönelik tahminlerde bulunmak oldukça güçtür. Bu saptamayı göz ardı etmeden, Analitik Etüt çalışmaları sonuçlarının fiziksel planlamada kullanımı zorunludur. Bu zorunluluğa rağmen, İller Bankası Teknik Şartlaşma dokümanında tanımlanan verilere göre hazırlanan analitik etüt raporu analiz sonuçları planlamaya yansımamaktadır. Dolayısıyla, planlama aşamalarına ne yazık

ki pratikte biçimsel olarak uyulmakta, Teknik Şartlaşmanın özüne göre gerçekleştirilmemektedir.

Ayrıca yine uygulamada, çeşitli yasalar gereği; jeolojik kısıtlayıcılar, milli park gibi doğa koruma alanları, tarım alanları, orman alanları, diğer kamu kurumlarının karar ve yatırım projelerine bağlı kısıtlayıcılar, sit kararları gibi aynen aktarılması zorunlu veriler dışındaki veriler, «**yerleşmenin gelişme eğilimi ve kapasitesi**» adı altında değerlendirilme dışına bırakılarak, yerleşmelerin gelişme-yayıma yönü, arazi rantı ve politik kararlar ile yönlendirilmektedir⁵.

Bunun sonucunda, hedef yılı projeksiyon nüfusuna göre planlama veya kısıtlayıcı verilerin olarak verdiği ölçüde, yerel idarelerin veya baskı gruplarının talebi doğrultusunda ihtiyaçtan fazla alan kullanıma açılmaktadır. Bu yaklaşım yasalar ve yönetmelikler çerçevesinde, "**Kentsel İhtiyaç**" tanımı ile vücut bulmakta, arazi rantı gözetilerek söz edildiği gibi gereğinden fazla bir alanın imara açılmasına neden olmaktadır⁶.

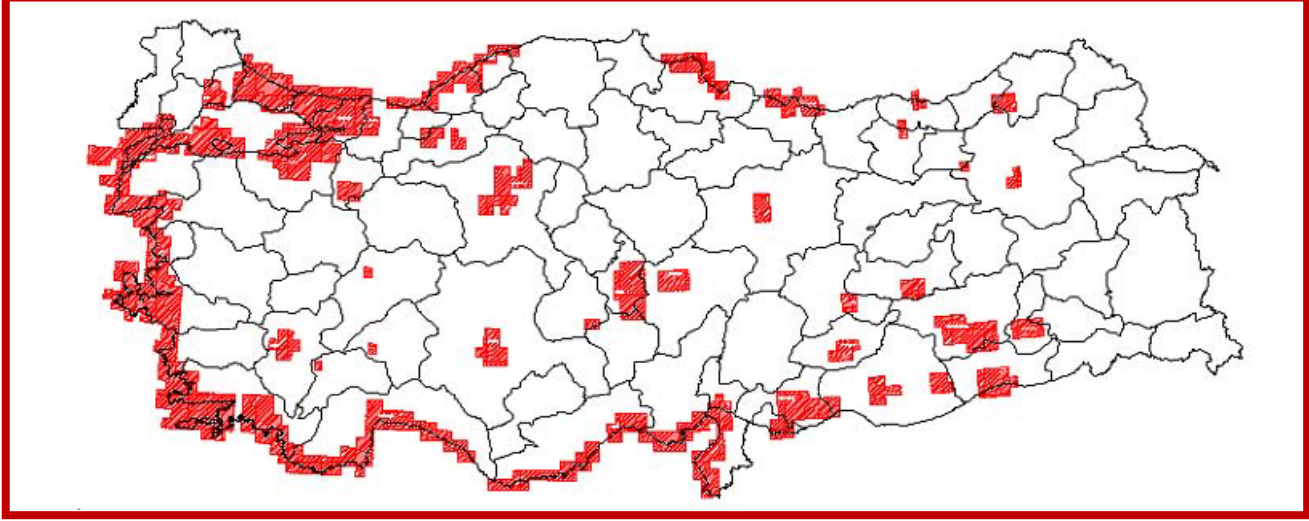
Ayrıca, mevcut planlama yaklaşımı olarak tanımlanan ve 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmeliklerin çerçevesinde, İller Bankası Teknik Şartlaşma esaslarına göre gerçekleştirilen planlamanın arazi kullanım kararlarında, tarım alanları, orman alanları, doğal karakteri korunacak alanlar, taşkın alanları gibi iskan dışı bırakılan doğal ve açık alanlar, gelecekte, yoğun nüfus ve kullanım baskısı karşısında gelişme rezerv alanı olmaktan öteye gidememektedir⁷.

Bu düzenlemelerde, amacı ne olursa olsun hemen her türlü ve ölçekte yapılan arazi kullanım kararı getiren planlarda veya sektör planlarında (turizm, ulaşım vd), doğal kaynaklar "**kullanım**" amaçları doğrultusunda ele alınmaktadır. Bu bağlamda "**koruma planı**" sadece tarihi veya arkeolojik kaynak değerlerinin bulunduğu alanlar için yapılmış, doğa koruma alanları görmezden gelinerek turizm veya rekreasyon alanı olarak değerlendirilmiş, "doğal sit" alanı olan yerler imar planlarında ayrıca yer almış, ancak bakış açısı ve planlamayı ele alış biçimi değişmemiştir.

2. ÜST ÖLÇEKLİ PLAN BOŞLUĞU

Planlama mevzuatının temelini oluşturan 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmeliklerinde, fiziki plan türleri, kademelenmesi ile bu planların yapım ve onaylanmasına ilişkin yetki ve yükümlülükler belirlenmiştir. İmar kanunu içinde

geçen “Çevre düzeni planı”na sadece Yasanın “Tanımlar” başlıklı 5. maddesinde, Tanımlar maddesinde açıklanmayan, *bölge planına* yasanın 8. maddesinde yer verilmiş, gerekli gördüğü hallerde Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılacağı belirtilmiş, “*birden fazla belediyeyi ilgilendiren metropoliten imar planları*” ve “*yerleşme planları*”na da İmar Planlarında Bakanlığın Yetkisi başlıklı 9. maddesinde atıfta bulunulmuştur.

Kanunun “İmar Planları İle İlgili Esaslar Planlama Kademeleri” başlıklı 6. maddesinde “*Planlar, kapasiteleri alan ve amaçları açısından; “Bölge Planları” ve “imar planları”, imar planları ise, “Nâzım İmar Planları” ve “Uygulama İmar Planları” olarak hazırlanır*” hükmüne göre mekânsal planlar, Üst Ölçekli Planlar (Bölge Planı) ve Alt Ölçekli Planlar (İmar Planları) olarak iki ana kademede tanımlanmış, imar planları da kendi içinde Nazım ve Uygulama İmar planları olarak ikiye ayrılmıştır. Üst ölçekli plan olarak tanımlanan bölge planları, “Ülkemizde yürürlükteki mekansal planlama sistemi içinde ülkesel düzeyde bir plan kavramı ve yaklaşımına yer verilmediği, Bölge Planlarına ilişkin ifadeler de son derece yetersiz, muğlak olduğu gibi, bölge planlaması teknik içeriği ve yaptırımları da tümüyle belirsizlik içinde bırakılmış bir kademedir”⁸.

İmar Kanunu aynı şekilde Çevre Düzeni Planı için de açıklık getirmemiş, Çevre Düzeni Planlarını hangi kurumun yapacağını da belirlememiştir. Sonuç olarak, İmar Kanununda üst ölçekli planların tanımları ve planları yapacak kurumlar net olarak belirli değildir.

Yasada tanımlanan bölge planlarının 1960’lı yıllarda yapılmaya başlanmasına karşın uygulamaya yönelik olarak kurumsal yapıya ilişkin yasal düzen-

lemelerinin olmaması, alt ölçekli planları yönlendirme, strateji ve politikaları belirleme fonksiyonları açısından beklentileri karşılayamamıştır. 3194 sayılı İmar Kanununda verilen yetki doğrultusunda imar planları ilgili yerel idare tarafından yapılmış, birçok belediye de İller Bankası kanalıyla imar planlarını yaptırmaya devam etmişlerdir. Bu süreçte, parçalı ve sıçramalı yayılmaya yol açan, mevzi planlar dönemi olarak adlandırılabilir bir dönem yaşanmıştır.

Ülkenin hızlı değişen dinamiklerine imar planları ile yanıt verilemeyince, İmar Kanununda buna ilişkin yetki düzenlemesi yapılmamakla birlikte, Çevre Düzeni Planları Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca üstlenilmiş, özellikle kıyı bölgelerinde İller Bankası tarafından hazırlanan “İmar Planlarının Düzenlenmesi ile ilgili Teknik Şartlaşma” da tanımlanan içerik ve kapsamla “Çevre Düzeni Nazım İmar Planı” adı altında yapılmıştır. Özellikle bu dönemde kıyı kesimini içine alan 1/25.000 ölçekli çevre düzeni nazım imar planları yapılmıştır (Bkz. Şekil.1). Bayındırlık ve İskan Bakanlığı bu süreci , Çevre Düzeni planı yapma yaptırmaya ve onaylama yetkilerinin Mülga Çevre Bakanlığına verildiği 1991 yılına kadar devam ettirmiştir. 1991 yılında yürürlüğe giren 443 sayılı (Mülga) Çevre Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2. maddesinde yapılan düzenleme ile ilk kez bir bakanlığa Çevre Düzeni Planlarını yapma, yaptırmaya ve onaylama yetkisi Kanunla verilmiştir. Bu kanuni düzenlemeden sonra, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 1985 yılında, İmar Yasasının yürürlüğe girmesinden 16 yıl sonra, 2001 yılında Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelikte kapsamlı bir değişiklik yapmıştır. Bu değişiklikle 3194 sayılı İmar Kanununda belirtilmeyen Çevre Düzeni Planı yapma, yaptırmaya ve onaylama yetkisi, Bayındırlık ve İskan Bakan-

lığında olacak şekilde yönetmelik içinde yeniden düzenlenmiştir.

Bu tartışmalı süreç, 2003 yılında "Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 4856 sayılı Kanun"un yürürlüğe girmesiyle sonlanmıştır. Bu yetki, Kanunun "Bakanlığın Görevleri" başlıklı 2. maddesinin (h) fıkrasında "Dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak ekonomik kararlarla ekolojik kararların bir arada düşünülmesine imkân veren rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere, kalkınma plânları ve bölge plânları temel alınarak çevre düzeni plânlarını hazırlamak veya hazırlatmak, onaylamak, uygulanmasını sağlamak..." olarak yer almıştır.

Bu kanundan yaklaşık birer yıl arayla peş peşe iki kanun çıkarılmıştır. Bu kanunlardan ilki, 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu olup görev, yetki ve sorumluluklarla ilgili 7. maddesinde: "Çevre düzeni plânına uygun olmak kaydıyla, büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırları içinde 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekle nazım imar plânını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak" hükmüne yer verilerek 3194 sayılı İmar Kanununda tanımlanan 1/5.000 ölçekle hazırlanacak nazım planlarla nasıl bir farkı olduğu belirtilmeden yeni bir nazım planı tanımı yapılmıştır. Aynı Kanunun Büyükşehirler Belediye sınırlarının genişletildiği Geçici 2 maddesinde, Büyükşehir belediye sınırları içinde kalan belediyelerin planları arasındaki uyumsuzluğun önlenmesi amacıyla getirilen hüküm ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığının 3194 sayılı Kanunun 9. maddesindeki yetkisine ilişkin gerekçelerden büyük bir kısmı ortadan kalkmıştır.

Bu kanundan bir yıl sonra 2005 yılında yürürlüğe giren 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 6. maddesinde "İl çevre düzeni plânı"; valinin koordinasyonunda, büyük şehirlerde büyük şehir belediyeleri, diğer illerde il belediyesi ve il özel idaresi ile birlikte yapılır. İl çevre düzeni plânı belediye meclisi ile il genel meclisi tarafından onaylanır" hükmü ile yeni bir çevre düzeni planı tanımı yapılmıştır.

Bütün bu karmaşa 2006 yılında yürürlüğe giren 5491 sayılı yasa ile değişik 2872 sayılı Çevre Kanunu ile açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Kanunun 9. maddesinin (b) fıkrasındaki düzenleme ile, "Ülke fizikî mekânında, sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda, koruma-kullanma dengesi gözetilerek kentsel ve kırsal nüfusun barınma, çalışma, dinlenme, ulaşım gibi ihtiyaçların karşı-

lanması sonucu oluşabilecek çevre kirliliğini önlemek amacıyla nazım ve uygulama imar plânlarına esas teşkil etmek üzere bölge ve havza bazında 1/50.000-1/100.000 ölçekli çevre düzeni plânları Bakanlıkça yapılır, yaptırılır ve onaylanır..." hükmü ile ölçek sınırlamasının yanısıra bugüne kadar yapılan Çevre Düzeni Planlarının yeni bir içerik ve kapsam getirilmiş, çevrenin tüm bileşenleriyle planlamada yer alması amaçlanmıştır. Çevre ve Orman Bakanlığı 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı çalışmaları birden fazla ili kapsayacak şekilde belirlediği bölgeler bazında, Büyükşehir Belediyeleri ve Valilikler de yetki sınırları içine alınarak Çevre Düzeni Planı çalışmalarını yapmaktadır. Bu süreç sonunda ülke genelinde yapılan Çevre Düzeni Planları Şekil.2'de verilmiştir.

2008 yılında Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik çıkarılmıştır. Çıkarılan yönetmelikte çevre düzeni planının nitelikleri, planlama esas ve usullerine yer verilmiş, yönetmeliğin 15. maddesinde "... 3194 sayılı İmar Kanununun 9 uncu maddesi çerçevesinde yapılacak yatırımlara ilişkin 1/50.000 – 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planlarına ilişkin değişiklikler Çevre ve Orman Bakanlığının uygun görüşü alınmak suretiyle Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca yapılır..." hükmü düzenlenmiştir. Bu düzenleme Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na anılan çevre düzeni planının yapım sürecinde herhangi bir rolü olmadan, sadece değişiklikler için yetki verilmesi, birçok soruyu beraberinde getirerek bu konudaki karmaşıklığın daha da artmasına neden olacaktır.

1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planlarında kullanılan teknik şartnamede ve Yönetmelikte geçen, planlamada kullanılacak "çevre"sel veriler ilk kez, "Ekolojik ve biyolojik yapı (ekosistem tipleri, flora ve fauna varlığı) gibi bilimsel terminoloji içindeki tanımlamaları ile yer almıştır. Bu verilerin plan kararlarına nasıl aktarıldığı tartışılabilir olmakla birlikte, özellikle doğal varlık olarak "risk" oluşturma dışındaki özellikleri dikkate alınarak kısıtlayıcı, yönlendirici nitelikleri açısından değerlendirilmeye başlanmış olması önemlidir.

3. PLANLAMADA YETKİ BOLLUĞU

1980 sonrasında gerek özel kanunlar gerekse genel kanunlarda yapılan düzenlemeler ile planlamanın bütüncül özelliği göz ardı edilerek parça parça plan yapma ve onaylama yetkisi verilmiştir. İlki 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanununda, turizm alanı ilan edilen yerler için, nerede olduğuna bakılmaksızın, ay-

Karadeniz yaylaları/Rize Fotoğraf: Ayşe Işık

rıcalıklı imar haklarının verilmesini sağlayan düzenlemelere yer verilmiş, 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planını onaylama yetkisini Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, imar planlarının onaylanmasında da Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkili kılınmıştır.

1983 yılında 2873 Milli Parklar Kanunu⁹ ile 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu gibi özel öneme sahip alanlar için çıkarılan özel kanunlarda da planlama yetkisi ilgili kurumlara verilmiştir. 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı yasa ile planlama yetkisinin yerel idare devredilmesinden sonra merkezi idarenin planlamada yönlendirici ve denetleyici rolü zayıflatılmıştır.

Sektör odaklı anlayışın benimsenmesi, planlamanın arazinin vasıf değişikliği aracı haline getirilmesi, her türlü alanın piyasa malı olarak değerlendirilmesi sonucunda bu gün 30'a yakın kurumun¹⁰ plan yapma yaptırma ve onaylama yetkisine sahip olmasına yol açmıştır. Bu yaklaşımda, bazı düzenlemelerde özelleştirmeye konu araziler gibi mülkiyet, bazı düzenlemelerde organize sanayi alanları, serbest bölgeler, endüstri bölgeleri gibi sektör önceliği, bazı düzenlemelerde de TOKİ, özelleştirme alanları gibi arazinin kamusal değeri yerine "değişim değeri" esas alınmıştır.

Kısaca özetlenen bu piyasa/rant/küreselleşme temelli yaklaşımın kamuya ait alanların (ülke topraklarının) tümünü piyasa malına çevirecek "Kentsel Dönüşüm Kanununun" yasallaşması gerçekleşmeyince yeni bir yaklaşım benimsenerek, 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu gibi kentlere özel kanunlar çıkarılmaya başlanmıştır. 5393 sayılı Belediyeler Yasası ve

5366 sayılı yasa kapsamında yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarıyla piyasa merkezli dönüşüm modeli, dönüşüm ihtiyacını değil gerçekte rant paylaşımını esas almaktadır.

Bu süreç planlamanın bütüncüllüğünü yok etmiş, "proje" plan yerine kullanılmaya başlanmıştır.

4. ALTERNATİF YAPILAŞMA SÜRECİ, HERKESİN OLAN BENİMDİR

1940'lı yıllardan başlayarak giderek artan kaçak yapılaşma gerek izlenen ekonomik ve siyasal politikalar gerekse çıkarılan yasalar ile adeta kabul gören devlet politikası haline gelmiştir. Gecekondu masum bir barınma gereksinimi ile başlamış, ilk yasal hak verme düzenlemeleri ile ilk önce devlet tarafından kabul görmüştür. Adını aldığı şekliyle "gece kondu", bir gecede yapılan derme çatma barınaklar, önce işlev değiştirerek ticari fonksiyon kazanmıştır. Yasal düzenlemeler ile emlak alışverişine olanak tanınmasıyla birlikte 1970'li yıllarda arazi spekülasyonu için cazip bir araç haline dönüşmüştür. Giderek masum barınma gereksinimi olmaktan çıkmış, sistemli bir arazi işgali ve kaçak yapılaşma alanları ortaya çıkmıştır.

1980 yılından sonra artık kaçak yapı kavramı masum mesken olmaktan çıkmış, her sektörde tarımsal yapıdan, sanayi kuruluşlarına, turizm yatırımlarına kadar genişlemiş, adeta geçerli bir sistem haline dönüşmüştür.

Bu dönüşüm kaçak yapının yapıldığı arazilerde de yaşanmıştır. Önceleri genelde hazine arazileri işgal altına alınırken, 1980 yılından sonra orman

Fotoğraflar: Ayşe Işık Ezer

Orman içi yapılaşma /Marmaris

Madencilik faaliyetleri

Kıyı- orman kenarı yapılaşma Altınoluk/Balıkesir

Ayder Yaylası- yeni yapılaşma / Rize

alanları üzerindeki kaçak yapılaşma ile adeta kentler kurulmuştur (İstanbul Çavuşbaşı, Adana Tekir yaylası gibi). İlk imar affını içeren yasanın çıktığı 1945 yılından bu yana onlarca yasa çıkarılmıştır. Tüm yasaların özü, mevcudu affetmek olmuş, ileriye dönük önleme¹¹ amacı hiçbir zaman gerçekleşmediği gibi, aksine yeni işgaller için cesaret vermiştir.

Bu durum planlama açısından değerlendirildiğinde; kaçak yapılaşmanın kabul edildiği ve affedilebileceği gösterilmiş, planlamanın teknik gereklikleri dışlanmış, çıkarılan yasalar ile İmar Kanunu içinde kurumsallaştırılmıştır.

Bu yaklaşım içinde sadece orman alanlarındaki işgaller yasal statüye kavuşturulamamıştır. Bu konu ile ilgili olarak çıkarılan yasal düzenlemelerin tamamı Anayasaya aykırılık nedeniyle yargı tarafından iptal edilmiştir.

5. ÖRNEK BİR PLANLAMA DENEYİMİ¹²

Yukarıda anlatılan olumsuz süreçlere karşın, Güney Antalya Çevre Düzeni Nazım İmar Planının hazırlanma sürecine, bugün de örnek oluşturacak nitelikte bir planlama anlayışını barındıran ve Ülke

deneyiminde farklı bir yere sahip çalışmalardan birisi olarak, kısaca yer verilmiştir. 1970'li yıllarda başlanan ve Olimpos–Beydağları Sahil Milli Parkının büyük bir kısmını da içeren Güney Antalya Çevre Düzeni Nazım İmar Planı çalışması sırasında izlenen süreç, planlama çalışmalarında doğa koruma alanlarını (milli park dışındaki yerler de aynı şekilde değerlendirilmiştir) ve bu alanlar için yapılan Uzun Devreli Gelişme Planını¹³ ele alış biçimi açısından önemli bir örnek oluşturmaktadır.

1970'li yılların başlarında Antalya bölgesinde turizmin geliştirilmesi amacıyla Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca imar planı çalışmaları başlatılmıştır. Bu kapsamda Güney Antalya Çevre Düzeni Nazım İmar Planının yapımı için mülga "Orman Bakanlığı, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ve İmar İskan Bakanlığı" arasında iki kez protokol imzalanmıştır. 13.04.1974 tarihli birinci protokolün 2. maddesinde; "...hazırlanacak olan 1/25.000 ölçekli plan ve imar yönetmeliğinin hazırlanması sırasında, Olimpos-Beydağları Sahil Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı'nın göz önünde bulundurulması gerektiği..."

2-c maddesinde "...Orman Bakanlığının doğal, kültürel, rekreasyonel değerlerin korunması aç-

sından gerekli kısıtlamaları belirlemeye yetkili mercii olduğu..” belirtilmektedir.

Bu protokolden yaklaşık olarak bir yıl sonra 14.03.1975 tarihinde imzalanan ikinci protokolün;

2.2.2. maddesinde “...hazırlanacak olan nazım imar planları ve uygulama imar planlarının hazırlanması sürecinin Orman Bakanlığı ve İmar-İskan Bakanlıklarınca izleneceği ve gereken verileri Turizm Bakanlığına iletileceği...”

2.2.3. maddesinde “...Mevcut orman dokusunun geliştirilmesi, sahil erozyonunun önlenmesi ve kumsal alanların düzenlenmesi Milli Park içi yol kararı peyzajının restorasyonu ve düzenlemesi ile gezinti ve yol patikalarının, manzara teraslarının, kamping mesire ve piknik yerlerinin düzenlemesi, Milli Park İdare ve Tanıtma Merkezlerinin ve işaret ve ikaz levhalarının tanımlanması amacına yönelik planlama çalışmaları Orman Bakanlığınca gerçekleştirilecek, Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca hazırlanmakta olan planlarla ilişkisinin kurulması sağlanacaktır...” ifadesi ile Milli Parka ve dışındaki doğal alanlara yönelik kısıtlamaların ve kararların mülga Orman Bakanlığınca düzenleneceği,

2.3 maddesinde “...Bölge için hazırlanacak olan altyapı projelerinin Milli Park peyzajını zedelememesi için uyulması gereken ölçü ve koşulların Orman Bakanlığınca belirleneceği...”

protokol altına alınarak işbirliği sağlanmıştır. Bu işbirliği sonucunda Olimpos-Beydağları Sahil Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı karar ve hükümlerinin Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi kapsamında tamamlanan 1974 tarihli Çevre Düzeni Nazım İmar Planına aktarılması da sağlanmıştır.

Bu süreç 1982 yılında 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu yürürlüğe girinceye kadar devam etmiştir. 1982 yılından sonra, kitle turizmi taleplerinin belirlediği turizm anlayışı ile yoğunluk artışı ve yeni turizm alanlarının açılması¹⁴ yönünde 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Nazım İmar Planında değişiklikler yapılmış, yapılaşma baskısı 1988 yılında Olimpos- Beydağları Sahil Milli Parkını 69.800 hektardan 34.425 hektar küçültülen sınır değişikliği ile sonuçlanmıştır. Bu sınır değişikliğinde Kemer, Tekirova, Beldibi ve Göynük yerleşim alanları ile birlikte Olimpos antik kenti de Milli Park sınıırı dışında bırakılmış, Milli Parkın adı Beydağları Sahil Milli Parkı olarak değiştirilmiştir. Kıyı kesimi turizm kullanımına blok olarak ayrılmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yukarıda açıklanan süreçler genel olarak değerlendirildiğinde;

Anayasanın 23. maddesinde “... sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak...”, 57. maddesinde “... Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır,....”

hükümleri doğrultusunda çevreyi korumak ve sağlıklı bir çevrede yaşamayı sağlamakla görevlendirilmiş ve yetkilendirilmiş olan Devlet yurttaşların barınma gereksinimini karşılayacak yasal düzenlemeler ile gerekli denetim ve önlemleri almak yerine;

- Planlama disiplininin teknik ve bilimsel ilkeleri yok sayılarak, ilk kaçak yapı için çıkarılan yasanın çıktığı 1948 yılından 1987 yılına kadar toplam 14 adet imar affı kanununun çıkarılması,

- Planlama esaslarına, şehircilik ilkelerine, kamu yararına ve imar mevzuatına uygun, afete dayanıklı, insan ve çevre sağlığını gözeterek, yaşanabilir kentler yerine hiçbir kurala uymadan yapılan, yağmalanan yerleşimlerin tercih edilmesi; bu tercihin bugün orman alanlarının talanını neredeyse meşrulaştırılması,

- Planlamanın bütüncülük özelliği göz ardı edilerek, planlama yetkisinin onlarca kuruma dağıtılması,

- Birçoğu sadece kısa dönemli rant kaygısıyla biçimlendirilen planlarda (1/100.000-1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı, 1/5.000 nazım imar planı, 1/1.000 ölçekli uygulama imar planı vb), imar kanunu gereği yerleşim alanları içinde ayrılması zorunlu yeşil alanların ayrılmaması veya mevcutlarının rant nedeniyle yok edilmesi, sonucunda; doğal alanların kentsel gelişme, orman alanlarının da yeşil alanlar için rezerv olarak görülmesi,

- Mevcut planlama bakış açısı ve yaklaşımının özellikle 1980 sonrası neoliberal politikaların benimsenmesi ile başlayan süreçte, planlamanın piyasa/rant kaygısı ile şekillenen “imar” kısılacısına girmesi,

- Bugüne kadar “imar” kısılacısında kalan planlamanın son dönemde de “kentsel dönüşüm” adı altında yapılan uygulamalarla bütünsel yaklaşım-

mının ciddi darbe alması nedeniyle, plan kavramının adeta proje yerine kullanılmaya başlanması,

- Bugüne kadar planlama yaklaşımında insanın ihtiyacı için “nasıl kullanabiliriz” anlayışının temel belirleyici olması,

- Son yıllarda ortaya çıkan ve büyük ölçüde kabul gören “sürdürülebilirlik” kavramının “koruma” kavramı yerine kullanılarak, adeta doğal kaynakların kullanım gerekçesini oluşturması,

- Planlama için önemli kısıt olması gereken; doğal hayatın devamlılığı için gereken alanlar, ekolojik ve biyolojik açıdan önemli alanlar göz ardı edilerek doğal yapıya (doğal ekosistemlere) ilişkin verilerin sadece yerleşime uygunluk açısından ele alınması,

- Planlama sınırı içinde kalan alanlardaki talep artışlarına karşılık çözüm olarak görülen “daha fazla alanın daha yüksek yoğunlukla kullanıma açılması” yaklaşımı ve sadece mülkiyetin ölçüt olarak değerlendirilmesi sonucunda, doğal alanlardaki noktasal sıçramalı gelişmelerin, doğal alanlardaki tahribatın yanı sıra, kaynak israfına da yol açması,

- Mevcut anlayış nedeniyle orman alanlarının kamu yararı adı altında turizm alanlarına tahsis edilmesi,

- Ormanların fonksiyonu olarak tanımlanan “rekreasyonel potansiyeli”, ekoturizm baskısı altına kitle turizmüne hizmet etmeye başlaması,

- Ormanların, kentlerin yeşil alan ihtiyacının karşılanacağı rezerv alanlar olarak kent ormanı adı altında parça parça yapılaşma alanları içine dahil edilmeye başlanması,

- Turizm kullanımının sürdürülebilirliği önceliğinde belirlenen planlama esaslarına göre turizm planlamasında; doğal kaynaklar, özellikle orman alanları arka planda/zeminde dekor olarak değerlendirilmekte, su kaynakları deniz, akarsular, göllerin turizm faaliyetleri için yalnızca bir araç olarak görülmesi,

- Sadece mühendislik kriterlerinin geçerli olduğu karayolları planlanmasında; topografya, bitki örtüsü, sulak alanlar, yaban yaşam alanları, ekosistemler (özellikle ekosistem bütünlüğü) vd doğal varlıklar göz ardı edilerek sadece teknik kriterler esas alınarak yol güzergahları ve standartların belirlenmesi, sonucunda kentlerimiz bugünkü görünümünü kazanmıştır.

Sonuç olarak ¹⁵;

Toplumun tamamının ortak değeri olan doğal alanlar:

- planlama yetkisinin bolluğu ve bunun yarattığı karmaşa,

- planlamanın projeye indirgenmesi,

- sektör odaklı planlama anlayışı,

- “milli servet” gerekçesiyle kaçak yapıların affı,

- “kamu yararı” adı altında her kanunda yer verilen istisnalar,

- “koruma-kullanma dengesi” ve “sürdürülebilir kullanım” adı altında korunan alanların kullanıma açılması,

nedeniyle ortak malın trajedisini yaşamakta, kaynaklarımız “ortak maldan” “ortalık malına” dönüşmekte; bir yandan kazandığımızı zannederken öte yandan doğal kaynakları ve kendimizi yok etmekteyiz.

DİPNOTLAR

¹ Bu bildiri, “Ülkemizde Milli Parklar Kanunu Kapsamında Kalan Doğa Koruma Alanlarında Planlama Deneyimi Ve Şehir ve Bölge Planlama Meslek Alanındaki Yeri (Uzun Devreli Gelişme Planları örneğinde) **Dünya Şehircilik günü 31. Kolokiyumu**, 2007, Ankara, ve, “Ekolojik Planlama Yaklaşımında Doğal Kaynakların Ele Alınış Biçimi (Uzun Devreli Gelişme Planı Örneğinde)”, **Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu**, Süleyman Demirel ÜN., Orman Fakültesi, 2005, S. 271-280 sunulan bildiri metinleri kullanılarak genişletilmiştir.

² Çevre ve Orman Bakanlığı, Çevresel Etki Değerlendirme ve Planlama Genel Müdürlüğü, Planlama Daire Başkanlığı

³ İ., Tekeli, “Cumhuriyetin altmış yıllık belediyececik deneyiminin değerlendirilmesi üzerine”, **Türk Belediyeciliğinde Altmış Yıl**, Uluslararası Sempozyum, 1990, Ankara Büyükşehir Belediyesi, ILUA-EMME, S. 47,

⁴ A.g.e., s.52,

⁵ A. Ezer, “Kent Ekosistemlerinde Ekolojik Planlama Yaklaşımı” Yayınlanmamış Bildiri, **Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu**, ODTÜ, 1997, Ankara.S:3

⁶ A.g.e.S:5

⁷ A.g.e.S:6

⁸ M., Ersoy S:219

⁹ 2873 sayılı Milli Parklar Kanununa göre Milli Park, Tabiat Parkı, Tabiatı Koruma Alanı, Tabiat Anıtı olarak tescil edilen doğa koruma alanlarında yapılması zorunlu üst ölçekli plan niteliğinde olan Uzun Devre Gelişme Planı içerik açısından,

doğal varlıkları planlamanın temel verileri olarak ele almaktadır. Bu niteliği ile diğer koruma planlarından da ayrılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. A.,Ezer "Ülkemizde Milli Parklar Kanunu Kapsamında Kalan Doğa Koruma Alanlarında Planlama Deneyimi ve Şehir ve Bölge Planlama Meslek Alanındaki Yeri (Uzun Devreli Gelişme Planları örneğinde)", Dünya Şehircilik Günü 31. Kolokiyumu, ODTÜ, 2008, Ankara, S.

¹⁰ Bkz. Ek: Plan Yapma Yaptırma ve Onaylama Yetkisi Olan Kurumlar

¹¹ 775 sayılı Gecekondu Kanunu ile belirlenen "gecekondu önleme bölgeleri"nin "önleme" amacına ulaştığı söylenemeyeceği gibi, 2007 yılında çıkarılan 5609 sayılı "Gecekondu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile Kanunda Bayındırlık ve İskân Bakanlığına verilen tüm görevler Toplu Konut İdaresi Başkanlığına devredilmiştir. 775 sayılı yasa kapsamında yapılacak iş ve işlemler askıya alınmışken, Kanunda, bedelsiz devredilen arazilerin hazineye devri konusunda bir düzenleme yapılmadığından, TOKİ'ye bu arazilerde kendi kanununa göre işlem yapma olanağı verilmiştir.

¹² A.,Ezer "Ülkemizde Milli Parklar Kanunu Kapsamında Kalan Doğa Koruma Alanlarında Planlama Deneyimi ve Şehir ve Bölge Planlama Meslek Alanındaki Yeri (Uzun Devreli Gelişme Planları örneğinde)", Dünya Şehircilik Günü 31. Kolokiyumu, ODTÜ, 2008, Ankara, S.

¹³ Olipmos –Beydağları Sahil Milli Parkı UDGPA Amerika Milli Parklar Dairesi ve Mülga Tarım ve Orman Bakanlığı Milli Parklar Dairesi işbirliği ile hazırlanmış ve 1972 yılında sahanın milli park ilan edilmesiyle yürürlüğe girmiştir.

¹⁴ Orman alanlarına farklı arazi kullanım kararı getirilmesine olanak sağlayan doğrudan yapılan düzenlemenin ilk örneği 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunudur. Kanunun 8.maddesinde yer alan "... Hazineye ait olan yerlerle ormanlar, ilgili kuruluşlarca Bakanlığa tahsis edilir ..." hükmü orman alanlarının turizm amaçlı kullanımına olanak tanımıştır. "Kamu yararını ad altında" 1983 yılında 6831 sayılı Orman Kanununun yapılan düzenleme ile, 17. maddesi: "...turizm bölge, alan ve merkezleri dışında kalan devlet ormanlarında; kamu yararına olan her türlü bina ve tesisler ile orman ürünlerin işleyeceklerin yapacakları bina ve tesisler..." şeklinde değiştirilmiştir, Anayasaya aykırı bu düzenleme ile orman alanlarının tahsisi yolu açılmıştır

¹⁵ A. Işık Ezer, "Doğal Alanların Arsaya Dönüşümü: Herkesin Olanı Sahiplendirmek", Yayınlanmamış Bildiri, **Dünya Şehircilik Günü 32. Kolokiyumu**, MSÜ, 2008, İstanbul.S:15.

KAYNAKÇA

Anonim, **Yeni İmar Yasası ve Yönetmelikleri 1985**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği – Ankara.

Işık Ezer, A., "Doğal Alanların Arsaya Dönüşümü: Herkesin Olanı Sahiplendirmek", Yayınlanmamış Bildiri, Dünya Şehircilik Günü 32. Kolokiyumu, MSÜ, 2008, İstanbul.

İller Bankası, "İmar Planlarının Düzenlenmesi ile İlgili Teknik Şartlaşma", 1986.

Şişli.M.N., **Çevre Bilim Ekoloji**, Yeni Fersa Matbaacılık, 1996, Ankara

Ersoy, M., "İmar Mevzuatımızda Planlama Kademeleri ve Üst Ölçek Planlama Sorunu", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı

(TEPAV)-Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 7–8 Eylül 2006,S.215-230

Ezer A., "Kent Ekosistemlerinde Ekolojik Planlama Yaklaşımı" Yayınlanmamış Bildiri, **Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu**, ODTÜ, 1997, Ankara,

Ezer, A., "2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu Kapsamındaki Alanlarda Planlama Uygulamaları Yerel Teşkilatın Yönetimsel Katılımı", Yayınlanmamış Bildiri, Kentsel Biyosfer Rezervleri: İstanbul'un Potansiyel(ler)i Çalıştayı (31.Ocak-1.Şubat/2005),

Ezer, A., "Ekolojik Planlama Yaklaşımında Doğal Kaynakların Ele Alınış Biçimi (Uzun Devreli Gelişme Planı Örneğinde)", **Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu**, Süleyman Demirel ÜN., Orman Fakültesi, 2005, S. 271-280

Ezer, A., "Ülkemizde Milli Parklar Kanunu Kapsamında Kalan Doğa Koruma Alanlarında Planlama Deneyimi ve Şehir ve Bölge Planlama Meslek Alanındaki Yeri (Uzun Devreli Gelişme Planları örneğinde)", **Dünya Şehircilik Günü 31. Kolokiyumu**, ODTÜ, 2008, Ankara, S.

Tekeli, İ., "Cumhuriyetin altmış yıllık belediyeçilik deneyinin değerlendirilmesi üzerine", **Türk Belediyeçiliğinde Altmış Yıl**, Uluslararası Sempozyum, Ankara Büyükşehir Belediyesi, İLUA-EMME, 1990, S.44-60

Hamamcı, C., "1930-1946 Tek Parti Dönemi Belediyeçiliği: Genel Bakış", **Türk Belediyeçiliğinde Altmış Yıl**, Uluslararası Sempozyum, Ankara Büyükşehir Belediyesi, İLUA-EMME, 1990, S.147-158

443 sayılı (Mülga) Çevre Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

EK: PLAN YAPMA YAPTIRMA VE ONAYLAMA YETKİSİ OLAN KURUMLAR (mekansal karar getiren yasal düzenlemelere yer verilmiştir)

Devlet Planlama Teşkilatı: 3194 sayılı imar Kanununun 8. maddesi gereğince Bölge planlarını yapma, yaptırma ve onama yetkisi, DPT'nin kendi kanunlarında bu yetkiye yer verilmiştir.

Çevre ve Orman Bakanlığı:

4856 Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun, 2 (h) ve 10 (c) maddeleri,

5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" 9 (b) maddesi

1/100.000 ve 1/50.000 ölçekli çevre düzeni planı yapma, yaptırma ve onama yetkisi,

2873 sayılı Milli Parklar Kanununun 4. maddesi gereği Uzun Devreli gelişme Planı yapma, yaptırma ve onaylama yetkisi

Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği

Sulak alan yönetim planı

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği

İçmesuyu Rezervuarlarında Koruma Alanlarını Belirleme, yönetim planı

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı:

ÖÇK alanlarında her ölçekte plan yapma, yaptırma ve onama yetkisi

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı

3194 sayılı İmar Kanununun 9. maddesi gereğince “..birden fazla belediyeyi ilgilendiren metropoliten imar planlarının veya içerisinde veya civarından demiryolu veya karayolu geçen, hava meydanı bulunan veya havayolu veya denizyolu bağlantısı bulunan yerlerdeki imar ve yerleşme planlarının...” resen onama yetkisi.

3621 Sayılı Kıyı Kanunu uyarınca, doldurma ve kurutma yolu ile kıydan kazanılan alanlarda imar planı onama yetkisi

2873 Sayılı Milli Parklar Kanununun 4. Maddesi gereği Milli Park alanlarında yapılan Uygulama İmar Planlarını onama yetkisi

Tarım ve Köyleri Bakanlığı

3083 sayılı “Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu” ile Kanun’un “Uygulama Yönetmeliği” ve 3155 sayılı “Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Teşkilat Kanunu”nda” Köy gelişme planının yapılması ve onaylanması

Kültür ve Turizm Bakanlığı:

2634 sayılı Turizm Teşvik Kanununun 7. maddesi uyarınca turizm koruma ve geliştirme bölgelerinde ve turizm merkezlerinde her ölçekteki planı yapma, yaptırma ve onaylama yetkisi

2863 ve 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun maddesi uyarınca doğal sit alanlarında yönetim planı yapma, yaptırma ve onama yetkisi

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun

Özelleştirme İdaresi:

5398 sayılı Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun geçici 3. maddesi uyarınca Özelleştirme kapsamındaki arazilerin Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca hazırlanarak Özelleştirme Yüksek Kurulunca onaylanmak suretiyle yürürlüğe girer.

TOKİ

5398 sayılı Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun geçici 3. maddesi uyarınca her ölçekte plan yapma yaptırma ve onaylama yetkisi.

Sanayi Bakanlığı:

4562sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanununun 4. maddesi uyarınca OSB tarafından yatırılan imar planları Sanayi Bakanlığınca uygun bulunduktan sonra İl İdare Kurulunca onaylanır.

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununun 4. maddesi uyarınca bölgenin yönetici şirketince hazırlanana planlar Sanayi Bakanlığınca onaylanır

4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu ve Endüstri Bölgeleri Yönetmeliği uyarınca Sanayi Bakanlığınca hazırlattırılan planlar ilgili kurum tarafından onaylanır (genel mevzuat)

Valilikler:

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nun 6. Maddesinde

“...İl çevre düzeni plânı; valinin koordinasyonunda, büyükşehirlerde büyükşehir belediyeleri, diğer illerde il belediyesi ve il özel idaresi ile birlikte yapılır. İl çevre düzeni plânı belediye meclisi ile il genel meclisi tarafından onaylanır....”

hükmü uyarınca İl Çevre Düzeni Planları ilgili İl Özel İdaresi ve Belediyesince yapma, yaptırma ve onama yetkisi

3194 sayılı imar Kanununun 8. maddesi gereğince belediye ve mücavir alan sınırları dışında plan yapma, yaptırma ve onama yetkisi

Büyükşehir Belediyeleri:

3030 sayılı “Büyükşehir Belediyelerinin yönetimi Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek kabulü hakkında kanun”un 6. maddesi uyarınca nazım imar planlarını yapmak, yaptırma ve onaylayarak uygulama yetkisi ile ilçe belediyelerinin nazım imar planlarını yapma yetkisi,

1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Nazım İmar Planı yapma, yaptırma ve onama yetkisi

Boğaziçi Kanunu

Boğaziçi imar planları

Belediyeler:

3194 sayılı imar Kanununun 8. maddesi gereğince belediye ve mücavir alan sınırları içinde imar planlarını yapma, yaptırma ve onaylama yetkisi

İlçe Belediyeleri:

3030 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun 6. maddesi, imar planlarını yapma, yaptırma ve onaylama yetkisi.

GAP İdaresi: 388 sayılı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2. maddesi f bendi uyarınca bölge sınırları içinde, bölge planından uygulama planına kadar her ölçekte plan yapma, yaptırma ve onama yetkisi (üst ölçekli plan yapma yetkisi 2006 yılından sonra kaldırıldı)

Konut müsteşarlığı:

4698 Konut Müsteşarlığının Kurulması ve Arsa Ofisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 5. maddesinin c bendi uyarınca üretilecek arsa alanlarının planlama yetkisi tanınmıştır.

ANKARA'DA DURUM KATMANLARI VE KENTSEL KESİKLER

Deniz Altay, Dr , Öğretim Görevlisi , Bilkent Üniversitesi, GSTMF Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarisi Bölümü

Bu yazıda, Ankara'da, 1920'lerden günümüze yaşanan değişimi kentteki "kesikler" açısından gözden geçireceğim.

Böyle bir yazıda Ankara'nın kentsel-mekânsal gelişimini yeniden aktarmaya çalışmak, daha önce gerçekleştirilmiş çok sayıda ve kapsamlı çalışmayı özetlemekten öteye geçemez ve sadece eksik bir tekrar olur. Bu nedenle "kentsel kesik" kavramı üzerinden bir deneme yapılmak istenmektedir. Bu deneme Ankara'da yaşadıklarım, gözlemlerim ve Ankara üzerine okuduklarımdan çıkan, öznel bir kent okuması olacaktır.

Okumanın sonunda, kentsel kesikleri/yarıkları onaracak, basit bir dikiş atma önerisi yeralacaktır.

- "KENTSEL KESİK", *çatlak, kesinti, farklılaşma, yarık, ayraç...*

Kent, farklı akışlar ve bu akışların *kesişim alanlarından* oluşan bir bütün olarak ele alındığında, bu bütünlük içinde yan yana bulunduğu halde aynı akışın, sürekliliğin veya *kesişim alan/lar/ının* bir parçası olmayan/olamayan veya davranamayan durumlar "kesik" olarak ele alınmıştır.

Kentsel "Kesik" aynı zaman ve mekân üzerinde var olabileceği gibi, farklı dönem veya katmanlara ait leke veya çizgiler de olabilir.

Bu tanıma göre bir kesik zamana veya duruma bağlı, ayırıcı veya farklı durumları birleştirici bir öğedir. Mekânda karşılığı olan somut bir ayırıcı olabileceği gibi, bir durum veya tasavvur olabilir. "Kesik" kelime anlamının tariflediği gibi her zaman olumsuzluk veya ilişkisizliği tariflemeyiz. Yan yana durabilen/ var olabilen farklılıkları veya bir potansiyeli barındırabilir.

Örneğin, bir bulvar üzerinde gerçekleştirilen bir alt geçit akan bir trafik sağlamak açısından oldukça etkili bir çözüm gibi düşünülürken, bulvarın iki yakasının bir arada yaşamasını zorlaştırması ve yaya hareketini ve geçişini zorlaştırması nedeniyle önemli bir kentsel kesik olarak tanımlanabilir. Bu anlamda, bu "kesik", durum ve kullanıcı açısından değişen değerlerdedir. "Kesik" kazanan ve kaybeden diye tanımlanabilecek ikili durumları da ortaya çıkartmaktadır.

Çalışmada kullanacağımız “Kesik” mutlak bir tanımı olan kesin bir durumu tariflemeyi, görelî durumlardan ortaya çıkan bir kavramdır. Kentte farklı özelliklerde ve zamana göre değişen, görsel, fiziksel, duygusal, sosyal, ekonomik, kültürel kesiklerden söz edebiliriz. Bu yazıda, farklı ölçeklerde kesikler belirlenecek ve daha çok mekâna ilişkin yanlarıyla; ayırıcı/birleştirici, koparıcı/yapıştırıcı, engelleyici/izin verici, yaralayıcı/onarıcı, öne çıkarılmaya çalışılacaktır.

Fiziksel bir limit gibi ele alınabileceği gibi sosyal, ekonomik veya ideolojik bir farklılaşmayı, tabakalaşmayı da işaret edebilecek olan “kentsel kesik” mekâna ilişkin algılarımızın somutlaştırılması için bir araç olarak kullanılacaktır.

- “DURUM KATMANLARI”, dönemler,

Bu yazıda, üç tarihsel dönem, farklı “durum katmanları” olarak ele alınmıştır. Bu katmanlar:

1920-1950/ Ankara’nın kuruluş dönemi;

1950-1980/yapılanma dönemi;

1980 ve sonrası/yeniden yapılanma dönemi olarak belirlenmiştir.

Her katman, konjonktürel yapısı, bu yapının belirlediği planlama yaklaşımı, bunun kentte fiziksel mekâna ve gündelik yaşama yansımaları ile hikâye edilirken, katman sürecinde oluşan “kesikler” - “birleşmeler” ile kentte “kazananlar”-“kaybedenler” tariflenecektir. Öte yandan, zamanın sürekliliği göz önünde bulundurularak, tarihsel olarak katmanlaşan bu süreçlerde kesiklerin devamlılığı, değişimleri, çakışmaları, kaybolmaları tartışılacaktır.

• 1920-1950 KATMANI; DEMİRYOLU KESİĞİ, KUZEY-GÜNEY ANKARA’NIN ORTAYA ÇIKMASI

Başkent Ankara “Modernite Projesi”nin mekanı oldu. *Başkent ilan edildiğinde, Ankara’nın bağımsız bir ulus-devletin sembolü ve modern yaşam biçiminin bir modeli olması hedefleniyordu. Devletin benimsediği aydınlanma geleneğine dayanan modernite projesinin bu kentte gerçekleştirilmesi istendi.*

“Modernite projesi” kente, “eski”- mevcut ve “yeni”- çağdaşlık yolunda yapılacaklar olarak bakmaya başladı. *Kentin makro formunu şekillendiren öncelik, “Projenin” sahibi olan cumhuriyet devleti (milletvekilleri, üst düzey bürokratlar, ordu)üyelerinin yerleşim tercihleri oluşmuştur. Kenti kalıcı olarak tanımlayan bu makroform kararı takip eden dönemlerde kenti yönlendiren anlamları da tariflemiştir. Proje sahiplerinin ikilemi;*

Fotoğraf: Deniz Altay

- Mevcut kent dokusunun kullanılması ve yeniden yapılandırılması.
- Kentsel gelişmenin yeni bir yayılma yönüne doğru kaydırılması arasındadır.

Alınan karar ise "Yeni kentin" demiryolunun güneyine kayması yönündedir.

Bu karar yerliler-"eski Ankaralılar" tarafından gerçekleştirilecek arazi spekülasyonu baskılarını azaltmayı ve çağdaş kentin gerektireceği yeni fonksiyonlara alan sağlamayı hedeflemekteydi (Altındağ Belediyesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987; Cengizkan, 2002). Öte yandan, kentin gelişmesine damgasını vuran "yeni Ankaralı" aktörlerin kentin gelişme yolundaki güçlerini de ifade etmekteydi.

Böylece, yerli toprak sahipleri ve tüccarlar, çoğunlukla tarımsal alandaki topraklarını oldukça makul fiyatlarla devlete(kamulaştırma) veya yeni Ankaralılara satmışlardır.

Plan kararları ve bu toplumsal dinamikler, Ankara'nın kuzey ve güney ayrışması olarak anabileceğimiz ikili bir yapıya kavuşmasını hazırlamıştır.

Bu ayrışmayı mekânsal olarak somutlaştıran kentsel "kesik" demiryoludur. Banliyö trenlerinin güzergâhını oluşturan ve kenti doğu-batı Anadolu'ya ulaştıran bir bağlayıcı iken kentin makro formu içinde çizgisel bir kesik olarak ortaya çıkmaktadır.

Demiryolunun iki yakası, iki ayrı dünya. *Bu kesik, Kentte yıllarca tarihsel, sosyal, ekonomik, mekânsal, yönetsel, bireysel tüm ayrışmaları/tüm ikililikleri desteklemiştir. Planlama kararlarında veya gündelik yaşamda hep demiryolunun kuzeyi ve güneyinden bahsedilmiştir.*

İki yaka ve ikili yapılar...

Kuzey; *eski, yerli, yoksull/fakir, kırsal, geleneksel, marjinal olanı çağrıştırmış.*

Güney; *yeni-modern, çağdaş, varısl, batılı, kentsel, bürokrat, organize olanı tariflemiştir.*

İkili merkez yapısı başlıyor; *Ulus/Yenişehir.*

İkili konut üretim süreci ve sunumu: *Plan kararları ile de ortaya konulan eski yerleşmenin dondurulması ve kenti yeni bir alanda geliştirme kararı Kuzeyin gelişimini başından yavaşlatan bir karardı. Kale ve çevresinde eski Ankara konutları, amele mahallesi, Yenimahalle memur konutları, göçmen evleri geleneksel grubun; orta alt ve alt gelir grubunun mekânı oldu.*

Güney'de hedeflenen batılı yaşam biçiminin konut alanları; *Yenişehir ve diğer yeni mahallelerde tek konut ve 3-4 katlı apartmanlar biçiminde inşa edildi. Yenişehir villaları, Güvenevler projesi, Bahçelievler'in gelişmesi, Bakanlıklar projesi Atatürk Bulvarı boyunca elçilikler, Güneyin çehresini oluşturdu.*

İkili ulaşım modu; *ilk yıllarda Kuzey Ankara'da yaya ulaşımı hakimdir ve araç yolları geleneksel dar sokak düzeni içinde çözülmeye çalışılmıştır. Plan, modern kent için geniş bulvarlar önermiştir. Yaya ulaşımı konut alanlarını birbirine bağlayan yeşil yaya bağlantıları ile sağlanmış, Tandoğan'dan Kolej'e kadar uzanan yeşil Jansen aksı yeni öneri yaşam biçimini desteklemiştir.*

Fotoğraf: Deniz Altay

Kent içi ulaşımda kamu taşımacılığının payı bir miktar daha yüksektir ve bu katmanda “Ankara Otobüs İşletmesi” ortaya çıkmıştır. Küçük işletmeciler ise özel girişimci olarak taksi-dolmuşlarla kent içi ulaşımı desteklemişlerdir.

İkili kültür yapısı; Kuzey Ankara’da, küçük bir Anadolu kasabasının tutucu ve kapalı yapısı, geleneksel kültürü hâkim iken, Güney; İstanbul veya Anadolu’dan gelen batı eğitimi almış bürokrat veya milletvekilleri ile çağdaş dünya değerlerine açık bir aile yapısı ve gündelik yaşam kültürünü sürdürüyordu.

Yerli Ankaralılar/Yeni Ankaralılar... “Yerli Ankaralılar” ve iş bulmak amacıyla göçle gelenler Kuzey’de, bürokrat ve yöneticiler, teknokrat ve askerler, yani “Yeni Ankaralılar” güneyde yerleştiler. Kuruluş yıllarında elde edilen “kentsel rantlar” açısından demiryolunun kuzeyi kaybedenleri güneyi ise kazananları tarifliyordu.

“Modernite Projesi” kent yönetiminde hedefi belli ve yöneticileri tanımlıdır. Kentin yönetimi ve imarı için kentlinin katılımı sözkonusu değildir. Merkezi yönetim hem ülke çapında hem kent özelinde her şeyi yapmaktadır. Vali ve Belediye Başkanı aynı kişidir ve atanarak göreve gelir. Kentin imarı, merkezi otoritenin alt daireleri tarafından sürdürülür. Ankara İmar Müdürlüğü de bu kurumsal yapının bir birimidir.

Modernite Projesi Kentte birleşmeler/bağlanmalar yaratmayı istedi; Kente yeni bir gelişme alanı ve yönü seçilmesiyle birlikte, ikili yapı oluşmakla beraber, Akçura ve Tekeli’nin de üzerinde durduğu gibi, Jansen Demiryolu hattının uzandığı doğu-batı kentsel aksında yaygın kentsel hizmet alanları tanımlamıştır. Kentin o dönemdeki sosyal yapısını kavramış olan bu tutum, kentsel kesimin kendisini ortak kullanım ve bir araya gelme mekânları olarak tarifleyerek, kentsel kesimi dikmek veya zamana bağlı olarak karşılaşma ve etkileşim alanları oluşturmak istemiştir.

Bu aks AOÇ’dan başlayarak doğuya doğru, hipodrom, spor kompleksleri alanı (19 Mayıs), kent terminali, kent garı, gençlik parkı, nikâh salonu, Opera, Devlet Senfoni Orkestrası, Okullar, Müzeler, Ankara Radyosu, Hastaneler, Devlet Konservatuvarı gibi fonksiyonları barındırmaktadır.

Modernite projesi ile toplumsal ve mekânsal yapıdaki ikililiğe rağmen bir kamusal kültür–kentli kültürü yaratılmaya ve model bir kent üretmeye çalışılmıştır. Gündelik yaşama katılmaya çalışılan aktiviteler; balolar, danslar, bayramlar, yüzme havuzu ve piknik sefalari, kıyafet baloları, heykeller, lokantalar, pastaneler, konserler, sanat aktiviteleri, paraşüt atlama, kentte yeni bir yaşam biçimine geçmeyi kolaylaştıracak örnek duruşlardır bir yanda da kentli bireyleri çağdaş yaşamda birlikte davranmaya çağırır.

• 1950-1980 KATMANI; DEVAM EDEN KESİK, FARKLILAŞAN AKTÖRLER

Müdahaleci para politikaları ve siyaset, yeni yükselen sınıf... 1950-80 katmanı, Keynesyen siyasaların ve refah devleti anlayışının benimsenmesiyle, tüm dünyada ve özellikle gelişmiş ülke kentlerinde, radikal değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde ise korumacı, ithal ikameci siyasaların dönemidir. Türkiye’de tek parti dönemi kapanmış, özel sektör temsilcilerinin ve feodal ilişkilerin geçerli olduğu güçlü toprak sahipleri ve bağımlı tarım kesiminin oyları ile Demokrat Parti güçlü parti olarak öne çıkmıştır. Bu, ulusal burjuvazi yaratma çabaları ile paralel bir gelişmedir.

Ankara umulmadık bir hızda büyümeye başladı... Dönem Marshall planına bağlı olarak Amerika’ya bağımlılığın arttığı, tarımda mekanizasyonun etkisiyle kırdan kente göçün güçlendiği dönemdir. Ankara önemli ölçüde göç almıştır.

Kent yönetimine bakış değişti ve planlamada “Kapsamlı Planlama” yaklaşımı benimsendi. Bu dönemde artık Belediye Başkanı, kentlilerin oylarıyla seçilmektedir. Yerel süreçler etkinleşmeye ve farklı kentli grupların temsil edilebilme potansiyeli oluşmaya başlamıştır.

Planlamaya karşı olan tutum değişmiş, Belediye bünyesinde bir planlama birimi kurulmuştur. Kapsamlı planlama yaklaşımı çerçevesinde fiziksel planlama, sosyal ve ekonomik planlamanın bir parçası olarak görülmüş, yerel verilerin değerlendirilmesi önem kazanmıştır. Bu katman içinde iki ayrı plan hazırlanmıştır. Yücel-Uybadin Planı ve AMNPB Çalışmaları. Ne var ki sosyo ekonomik analizlere dayanarak hazırlanan kapsamlı planlar Ankara'nın acil gereksinmelerine ve hızlı gelişimine cevap verebilecek nitelikte olamamışlardır (Tekeli, 1998).

Kent makro formu, yağ lekesi biçiminde gelişmeye başladı... Artan nüfusa ve sosyal yapıdaki çeşitlenmeye bağlı olarak gelişen farklı konut üretim süreçleri (imarlı yapılaşma, gecekondular) cumhuriyetin ilk döneminden farklı olarak sadece belirli bir aks üzerinde değil, kentin boşluklarını doldurarak yayılmaya başlamıştır.

Gecekondular bütün kentte...1950'den sonra kırdan kente göç eden büyük nüfus, devletin etkin bir konut politikası ile karşılaşamadı. “Gecekondular” çözüm olarak ortaya çıktı. Bu tarihten sonra kamu arazileri üzerinde çoğunlukla hisseli parselasyona dayalı konut gelişimi yaygınlaştı. Böylece başkentliğin daha ilk dönemlerinde kentin gündemine giren arazi spekülasyonu bu kez başka bir konut üretim biçimi aracılığıyla yaygınlaştı. Göçmenler kamu arazileri üzerinde ve yerleşmeye çok uygun olmayan eşik alanlarda konutlarını ürettiler.

Gecekondular ‘boş kamu arazisi -yardımlaşma potansiyeli’ olan her noktada yersekti. Bu nedenle kaçak yapılaşma kentin kuzey veya güneyi değil her yerine yayıldı. Yine de yoğunlukla Kuzey’de...

Sağlıksız kaçak yapılaşmaya çok fazla çözüm üretilemedi, konut alanları arasında kesikler arttı. 1966’da kabul edilen 775 sayılı Gecekondular Yasası, gecekondular önleme bölgelerinin (GÖB) ortaya çıkmasında dönüm noktasıdır. 60’ların sonunda önleme bölgeleri için kamulaştırma hareketi başlamış, ancak süreç içinde kamulaştırılmış alanların yeni gelen göçmenler tarafından istilası ile GÖB’ler hayata geçirilmemiştir.

Yeni yükselen burjuvazi ... Bu katmanda yükselen sınıflar, ilk dönemin bürokrat ve eğitimli elitlerinden farklı olarak, büyük toprak sahipleri, arazi spekülörleri ve sanayi-ticaret sermayedarları meydana getirmiştir. Bu grup çoğunlukla Çankaya, Aşağı Ayrancı, Kavaklıdere ve GOP mahallelerinde yerleşmiştir.

“Güney Ankara” yoğunlaşan itibar konut alanları ile güçlendi... Yeni konut üretimi bu dönemde Emlak Kredi Bankasının verdiği krediler, 1954 de kabul edilen Kat mülkiyeti yasası, kat artışına izin veren yeni yönetmelikler ve “Yap-Sat” modelinin yaygınlaşmasıyla hızlanmıştır. Küçük müteahhitler Ankara’daki konut üretiminin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bütün bu gelişmeler kent dokusundaki boş alanların dolması ile yağ biçimli büyümeyi desteklemiştir. Yoğunluk artışını destekleyen bu süreçler seçim dönemlerinde potansiyel seçmenlere yönelik vaatler olarak kendini daha da kuvvetli hissettirmiştir.

Orta sınıf kentin çeperlerinde gelişen kooperatif konut alanlarına kaydı. Bu dönemde hızlı kentleşmeye paralel olarak artan kentsel arazi fiyatları orta sınıfın konut edinmesini zorlaştırmıştır. Banka kredileri bu süreçte konut edinmeyi kolaylaştıran bir araç olarak ortaya çıkarken, orta sınıfa yönelik kooperatif konutları merkez mahallelerden kentin çeperlerine doğru kaymıştır.

Fotoğraf: Deniz Alay

Kuzey kesigi sürüyor, Güney Kesigi parçalanmaya başlıyor... Bu tabloda, kazananlar güneye yığılırken, kaybedenler kentin kendilerine uygun her noktasına kaçak olarak yerleşmişlerdir. Bu grup nerede yerleşmiş olursa olsun, yoğunlukla Kuzey'deki işyerlerinde çalışmakta, Ulus'u merkez olarak kullanmakta, mahalle dışındaki sosyalleşme alanlarını kuzey'de tanımlamaktadır. Buna karşılık Güney'de de yaygın gecekondu alanları ortaya çıkmıştır.

Bu süreçte Kuzey/Güney ikilemi hala sürmektedir, Ancak Kuzey, yapısal olarak homojenliğini muhafaza ederken, Güney'de, yan yana duran birbirinden çok farklılaşmış yapılar yer almaktadır. Göç ve gecekondulaşmaya bağlı olarak Ankara içinde "kazananlar ve kaybedenlerin istenmeyen yanyanalığı ile yeni bir sürü "kesik" ortaya çıkmıştır.

Ulus çevresinde toptancılık ve küçük sanayi alanları yaygınlaştı, ticari fonksiyonlar Kızılay'a kaydı Kuzey-Güney kesiginin sürmesini sağlayan diğer bir olgu kentin kuzeyinde, küçük sanayi alanları ve ulus çevresinde toptan satış toptancılığın yaygınlaşmasıdır. Buna karşılık ticari fonksiyonların bir kısmı güneye kaymıştır. 1970'ler de yeni merkez Kızılay, Ulus'un kimliğinden tamamen farklı bir kimlikte "kazananların" gündelik hayatının bir parçası olmuş, kaybedenler Kızılay'da ancak seyyar satıcı veya Devlet kurumlarında vasıfsız memur olarak yer alabilmiştir. Ulus, modern kentten tamamıyla ayrılmıştır.

Dönemin sonuna doğru kentte gelir-statü ve kültürel olarak farklılaşmış "hemşerilik" nişleri oluştu. Bu dönemde ülkenin farklı yörelerinden gelen gruplar kentte mekânsal ayrışmaya neden olmuştur. Dayanışma mekanizmasının desteklediği bu süreç, Kuzey-Güney ayrışması içinde alt bölgecikler/kesikler meydana getirmiştir. Farklı yöre göçmenlerinin kentin farklı kesimlerinde toplanması, farklı kültür nişleri olarak yorumlanabilir. Bu nişler fiziksel mekânda farklılaşmamakla beraber, kamusal kültür ve sosyal etkinlik alanlarında ayrışma ve kutuplaşmalara neden olmuştur.

Siyasal çatışmalar, bu katman içinde kentsel mekânın her noktasında varlığı hissettiren önemli bir kesik oldu. Bu dönemin en önemli toplumsal gerçeklerinden biri kentsel mekânda işçi ve öğrenci çatışmalarının yaşanmasıdır. Kentte kamusal alanlar ve toplanma mekânları çekinilen korkulu mekânlar haline gelmiştir. Konut alanları ise farklı siyasi görüşlerin merkezleri olmuş ve sanal kontrol kapıları oluşturmuşlardır. Kentin genelinde farklı taraflar için girilebilen ve girilemeyen yerler ortaya çıkmıştır. Bir mahallenin herhangi bir sokağından istenmeyen politik görüşe sahip bir kişi veya grup geçtiğinde saldırıya uğrama, dövülme veya vurulma ihtimali oldukça yüksektir. Ankara'da aileler çocuklarını kamusal alanlara korkuyla göndermeye başlamışlardır. Gecekondu alanları kontrolün zayıf olduğu yoksul alanlar oldukları için bu tür tehlikelere daha açık mekânlar olagelmışlerdir.

Artan nüfus ile beraber kentsel çevre farklı biçimlerde zarar görmeye başladı... Hava kirliliği, 70'li yılların kenti ile gökyüzü arasında önemli bir kesik yaratmıştır. Kentlinin ve diğer canlıların sağlığı tehlikeye girmiş, Ankara'nın en güzel sokaklarından Kumrular Sokakta "At Kestaneleri" üzerinde yaşayan güvercinler, serçeler ölmeye başlamıştır. Artan nüfus, kent merkezindeki yoğunluk, araba sahipliği havanın olduğu kadar diğer doğal kaynakların da kirlenmesini de hızlandırmıştır. Kentsel altyapı yetersiz kalmaya başlamış ve kentin atık suları Ankara'nın çaylarına akıtılmıştır. Kentte katı madde atığı da artmıştır.

Bu dönemde doğa ile kent arasında önemli kesikler oluşmaya ve oluşturulmaya başlamıştır.

Büyük kamu alanları ve üniversitelerin kentin hemen kıyısında yer seçmesi yağ lekeli biçiminde büyüyen kentte, büyük "erişilebilirlik" kesikleri yarattı: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kampusu, Beytepe Kampusu, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, MTA, Şap Enstitüsü...

- 1980 SONRASI KATMANI; HER YÖNDE BAŞKA KESİK, BAŞKA ANKARA

Dışa açık ekonomi memleketi birçok yeniliğe doğru savurdu; 1980'lerden sonra

"İki parçalı Ankara" artık "çok parçalı Ankara" olmaya başladı. 1980'lerin ortalarında "neoliberalizm" kapitalist küreselleşmenin etkin politik ve ideolojik formu olarak ortaya çıkmıştır. Yarışmacı pazar anlayışı üzerinden işleyen neoliberalizm "sınırsız patlamanın ütopyası" olarak görülmüştür (Bourdieu,1998). Dünyada kapsamlı planlamanın yerini, büyük kentsel projelerin aldığı, "toplumsal çıkarlar" kavramının öneminin büyük ölçüde azaldığı bir dönemdir. Bu bakış kentsel tasarım projelerini gündeme getirmiş ve farklı ölçeklerde mekânsal, kurumsal açılımlar yaratmıştır.

1980'de "Askeri Darbe" ve 1982 de seçim dönemi Türkiye'de ekonomik alanda da bir dönüm noktası olmuştur. İhracata dayalı sanayileşme politikaları liberalizm ve özelleşme uygulamaları ile paralel yürümüştür. Ancak dışa dönük bu uygulamalar Türkiye'nin dünyada yaşanan tüm hareketlere çok duyarlı bir konuma gelmesine neden olmuş ve Türkiye aralıkları daralan devrelerle krizler yaşamıştır.

1994 krizi, 1997-98 de tekrarlanmış, Kasım 2000 ve Şubat 2001 arasında ise bir yenisi gerçekleşmiştir. Bu süreçlerin artçılı mekânsal sonuçlardan sözedilebilir.

Kentler ikinci kuşak bir göç dalgasına sahne oldu, Ankara bu göçü almadı. Güçlü küresel bağlantıları olan kentler tarım sektörüne yönelik sübvansiyonların azaltılmasıyla ikinci akım kırsal göçe maruz kalmışlardır. Ankara, daha önceki dönemde kendine biçilen rolü kaybetmeye başlaması nedeniyle, bu kentler arasında yeralmamıştır.

Planlama bakışı farklılaşmıştı ama 1980'lerden sonra uzun dönemli kapsamlı planlama anlayışı, liberal özelleştirme ve girişimcilik ideolojileri etkisi ile erozyona uğramış ve yerini parçacı tasarım süreçlerine bırakmıştır. Ne var ki 1970 de kurulmuş olan AMANPB'nun gerçekleştirdiği 1982 tarihli üçüncü plan, ironik bir biçimde merkezi otorite ve planlı gelişmenin önemine parmak basmaktadır. Ankara Nazım Plan Bürosu'nun batı ve güney ulaşım koridorlarında önerdiği sıçrayarak gelişme kararı yeni yerleşmeler ile etkinleştiriliyordu. Daha çok batı koridoru çeperlerinde geliştirilen toplu konut ve kooperatif gelişmeleri kentteki yeni yerleşme olgusunun ilk işaretleridir. Kompakt yayılma yerine, bu sıçramalı yapılaşmada geniş yerleşke kullanımları, askeri alan veya geniş kamusal kullanım alanlarının rolü vardır. Özel araba sahipliğinin artması da yeni konut üretiminin çeperlerde gelişmesini desteklemiştir. Bu dönemde kent çevresinde oluşturulmak istenen yeşil kuşak projesi de bu süreçleri olumlu yönde desteklemiştir. Halen sürmekte olan proje fiziksel olarak bir kesik gibi görülmekle beraber sosyal ve çevresel etkileri nedeniyle bir bağlayıcı olarak ortaya çıkmıştır.

Önceleri, 1980'lerde bir kamu politikası olarak geniş çaplı kamu personeli alımı ve kamu personeline yönelik toplu lojman sunumu gerçekleşti. Burada 1940'larda kentin özellikle güney aksında geliştirilmiş olan ilk kamu personeli lojmanlarına gönderme yapmak gerekir. Bu katman içinde ise Çankaya-Oran yolu boyunca yapılan askeri konut sitesi, Milletvekili lojmanları, devlet mahallesi, Gölbaşı tek lojmanları kent çeperindeki gelişmeleri hızlandırmıştır.

Zamanla Devletin konut sunumu için önerileri çeşitlendi. Neoliberalist uygulamalar konut sorununun çözümünde etkin olmuştur. 1980'den sonra çıkarılan kanunlar (2487 Toplu Konut Kanunu, 2485 sayılı kanun) konut kredilerinin dağılımında yapı kooperatiflerine öncelik tanımış ve ucuz kredi uygulaması sayesinde yeni konut yerleşmeleri ve alışveriş alanları ortaya çıkmıştır. Bu süreçte küçük müteahhitler yerlerini büyük inşaat firmalarına bırakmıştır.

Dışa açılmanın da etkisiyle konut tercih ve özelemlerinde değişen ve çeşitlenen eğilimler ortaya çıkmıştır. Sunumun bu çeşitliliği karşılaması kaçınılmazdır...

Çeşitlenen yaşam biçimi taleplerini karşılamak üzere yeni dönüşüm biçimleri-kesikler gelişti/rildi. Kentte gerçekleşen bu dönüşüm biçimleri yepyeni ve çok parçalı yaşam mekânlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu mekânlar küresel olarak yaygınlık kazanan değer yargılarının farklı kentli gruplara yönelik sunum alanlarıdır. Ankara'da kentsel toprak farklılaşan dönüşümler ile kesilmiş her bir parça içine kapanmış ve yaşam alanları birbirlerine yabancılaşmıştır.

Kentsel alanda yaşanan farklı dönüşüm biçimleri farklı kesik biçimlerini oluşturdu:

– Merkezi konut alanlarının yenilenmesi apartman, ticaret ve açık alana dönüşümü. Merkezde yıkılıp yerine yeniden konut veya işyeri olarak inşa edilen yapılarda dönemim mimari yaklaşımının etkisiyle çevresine uyumu gözetilmeksizin "post modern" diye nitelendirilen yapılar oturtulmaya başladı. Bu yapılar özellikle cephe özellikleri, çeşitli ve kentte alışık olunmayan malzeme kullanımı ile farklılaştı.

– Gecekondu alanlarının müteahhit girişimi ile yeni apartman konutlara dönüşümü. Bu dönemde Güney gecekondu rant elde edebilme kapasiteleri sayesinde çok katlı lüks konut bloklarına dönüşmüştür. Bu alanlarda büyük-orta büyüklükteki inşaat şirketleri toplu konut projeleri dışında "Yap-Sat" sistemi içinde farklı büyüklük ve

standartlarda bireysel apartmanlar da üretmişlerdir. Bu bölgelerde gecekonduların sahipleri açısından artan rant çok yüksektir, gecekonduların kazanan durumundadır. Bu grup, gecekondularını satıp yerine başka bir mahallede birden çok daire almayı ter cih etmişlerdir.

– Gecekonduların yerel yönetim girişimi ile özel proje alanlarına dönüştürülmesi. 2000’lerde kamu yararı kavramını ilkesel olarak kenara bırakan yerel yönetimler, servis sunan konumdan, kar yaratan rolüne taşınmıştır. “Kentsel dönüşüm projeleri” biryandan çöküntü alanlarını kentli yararına iyileştirmeyi hedeflerken diğer yandan kar elde etmeyi sağlamaktadır. Bu girişimler toplumsal yapıya getirdiği yükleri tartışmaksızın uygulamaya geçirilmiştir. İlk örneği Dikmen Vadisi-Portakal Çiçeği vadisi Projeleri olan uygulamalar farklı finansal modeller ve tasarım projeleri ile devam ettirilmektedir; Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi, İskitler Dönüşüm projesi...

– Kırsal toprak veya yerleşmelerin, yeni yerleşme, toplu konut ve diğer kentsel kullanım alanlarına dönüşmesi Ankara ‘da bir dönüşüm biçimi de kırsal yerleşmenin yapılaşmaya açılmasıdır. Bu süreç kent çevresindeki kırsal arazinin parçalanması ve büyük altyapı maliyetlerini gerektirmesi açısından önemli bir “çevresel kesik” üretmektedir. Mevcut köylerin toplumsal olarak yeni yapılaşma ve hayat ile nasıl bir birliktelik içinde döneceği düşünülmeyişi için yeni sosyal kesikleri ortaya çıkarmaktadır. Çayyolu köyü, Macun köy, Karakusunlar köyü, Mühye Köyü...

– Tarihsel sit alanlarının özel proje alanı veya soylulaştırma alanı olarak dönüştürülmesi Çeşitlenen talepler arasında geçmişin önemsenmesi de var, “Eski Kentin” canlandırılması bu taleplerin sonucunda formüle edilmiştir... 1990’lar eski kentin korunması ve kentsel yaşama daha etkin olarak uyumunu hedefleyen bir yaklaşım benimsemiştir. Bu dönemde modernist planlama ideolojisinin kavramları; “yer-sizleşme”, “kimliksizleşme” ve “standartlaşma”(Jacobs,1961) tartışılarak tarihsel kentsel doku, yeni bir kent imajı olarak önemsenmek istenmiştir. Kentli güneye kaçarak arkasında bıraktığı nostaljik değerleri canlandırma isteğine kapılmıştır. Ulus Tarihi Kent Geliştirme Proje Yarışması bu dönemde gerçekleştirilmiştir. Bu gelişme, bir yanda da kentte alt gelir grubu tarafından kullanılan alanın yeniden “güneylilerin” eline geçmesi çabasıdır. Yeni bir kesik üretmeyi kaçınılmaz kılacak bu girişim katmana damgasını vuran son dönem Belediye yönetimi tarafından uygulanmamıştır.

Ankara’da alt gelir grupları toplu konut uygulamalarından ve dönüşüm süreçlerinin getirilerinden yaygın olarak yararlanamadı. Konut sahipliliği açısından fakirlerin konumunu değiştirememiştir. Ancak bazı gecekondular mahallelerdeki karlı dönüşüm (Yıldız, Sancak Mahallesi, Birlik mahallesi, Öveçler) süreçten pay almalarını sağlamıştır. Dönüşüm projeleri de belli şartlar üzerinden konut edinmeye olanak sağlamıştır. Kiracılar kiracı kalmaya devam etmektedir.

Öte yandan alt gelir mahallerine komşu Kuzey gecekondularının ancak bir kısmı alt-orta gelir apartmanları olarak yenilenebildi. Bu süreçte üretimi mülk sahibi ile parselin getiri kapasitesi üzerinden belli bir yüzde üzerinden anlaşma yapan küçük müteahhitler gerçekleştirmiştir. Kuzey Mahallelerinde özellikle topografik engellerin çok zorlu olması nedeniyle müteahhit paylarının yüksek olması gecekondular adına rant elde etme şansını yok etmiştir. Şentepe, Hasköy vb.

Her bir yaşam biçimi, “kentsel rant “ bölüşümünden ekonomik, sosyal gücü ve kültürel etkinliği oranında pay sahibi oldu. Bu son katman çok çeşitli kazananlar çok çeşitli kaybedenler üretti. Bu kez çok farklılaşan kazanma biçimleri ve kaybetme süreçleri gözlemlendi. Bir grupta olmak bile zordu.

Kentte, Kuzey-Güney ayrışması bulanıklaşmıştı. Mekânsal ayrışma, duvarlarla çevrili konut alanlarının oluşmasıyla, bölgesel bir ikililikten çok, kentin içine dağılmış parçalanmış birimler olarak gözlenmekteydi. Dönemin en belirleyici konut yerleşim biçimi, kapalı kontrollü kapılar ve duvarların arkasındaki prestijli konut alanlarıdır. Özlemler, kentte çok farklılaşmış kültür gruplarının varlığı ve güvenlik arayışı bu tür alanları üretmiştir. Güney kesiminin benimsediği bu yerleşme modeli daha çok Güney’de yerleşmeyi seçmiş varsıl köktenci grupların da yaşam modeli olarak benimsenmiştir.

Kentte her bir birim kendi içine dönüktü. Ya kapalı kapılar ardında lüks konut alanlarında ya da ekonomik ve kültürel olarak dışta bırakılmış renksiz mahallelerde. Veya alışveriş merkezlerinde... Yeni alışveriş modeli bu ayrışmaları desteklemiştir. Her birim kentin her noktasına dağılmış birbirinin benzeri alışveriş ve eğlenme

mekânlarında zaman geçirmektedir. Bunlar kentlilerin yeni bir araya gelme mekânları olarak yorumlanabilir. Ancak mekânsal olarak çok dağılmış, sosyal olarak da çok içe dönük yapılardır ve hayatı çeşitlendirip renklendirmek yerine tekdüzeleştirmektedirler. Alışveriş merkezleri, tüm dünyada olduğu gibi bu kentte de kent merkezi (Ulus-Kızılay), alışveriş sokakları ve kentsel kamusal alanlar kavramlarını, bir araya gelme noktasını zayıflatmış, düğümü çözmüştür.

Ayrılmış konut alanları, işyerleri ve alışveriş merkezlerini birbirine engelsizce ulaştırmayı hedefleyen kent içi yollar, transit geçitler ve hızlı trafik düzenlemeleri bu kurgunun en önemli bağlayıcısı oldu. Bu katmanı tanımlayan 28 yıllık süreçte önce trafiği rahatlatma önemi olarak başlatılan tahsisli otobüs yolu uygulaması, toplu taşımacılığın yaygınlaştırılması çabalarına ve kentteki en önemli ulaşım projesi kararı olarak tanımlanabilecek olan "Ankaray" ve "Ankara metrosu" uygulamalarına kadar sürmüştür.

Kentin batı, güney ve kuzey yönünde çok fazla yayılması ve yoğunlaşmasına ayak uyduramayan raylı taşın çözümleri yerini alt ve üst geçit düzenlemeleri ile kent içi transit yollara/kesiklere bırakmıştır. Bu çözüm kamusal alanlar veya kentli belleğindeki bir araya gelme alanlarını yok etmiş ve yaya hareketlerini zorlaştırıp, kısıtlamıştır.

En önemli kentsel kesik ise kesiklerle yaşamaya alışmak oldu... Artık her bir yaşam biçimi bir diğeri için ve kente karşı bir kesiktir. Böyle olunca kentlinin birbirini görmeye, bir araya gelmeye, birlikte davranmaya, yaşama katılmaya, yönetime karışmaya, ortaklıklar üretmeye, ortak bir bellek oluşturmaya ihtiyacı yok diye düşünülmektedir. Bireysel yaşam alanlarında ortaya çıkan kesikler kentsel kamusal alanda da olsa "ne çıkar!" denilmektedir.

Yayalar yürümese, memurlar ulaşmasa, komşular karşılaşmasa, çocuklar oynamasa, gençler paylaşmasa, yaşlılar katılmasa, kadınlar fark etmese, engelliler gelmese, yoksullar görmese, sokaktakiler azalmasa, bütün bunlar hiç fark edilmese, kentli nefes alamasa ne çıkar!

ANKARA KESİKLERLE BAŞETMEK İÇİN NE İSTİYOR?

Ankara kendinden isteneni yerine getiremedi.

Yukarıda sözü edilen farklı tarihsel dönemlerde, katmanlarda 90 yıl bir dalgalanma yaşadı. Kent modernleşme projesiyle ikiye kesildi. Yeni gelenler kazandı eskiler kaybetti, eski mekânlar donduruldu.

Dünyadaki dönüşümü hep çeperden izledi. Işık kaynağı olamadı, yansıyan ışıkla idare etti.

Kentteki kesikler birleştirici bağlayıcı bir kamusal/kentsel kültürün üretilmesine ve sürdürülmesine olanak vermedi.

Sonra, ikili kesik, içerden yeni küçük kesiklerle çeşitlendi. Yıllar geçtikçe Kuzey-Güney kalmadı kent paramparça ayrıştı birbirinden. Kent yönetimi de kesiklerin çoğalmasa için davranır oldu. Burada ancak bir kısmını dile getirebildiğimiz nice kesik oluştu ve her an oluşuyor. Kesikler artık onarılmaz yarıklar oluşturmaya başladı...

Küreselleşen dünya'da Ankara'nın rolünü artık doğru tartışmak gerekir.

Ankara, büyük roller istemiyor artık. Kuleleri, sanat festivalleri, çarpıcı projeleri ile gezilen kent, dünya kenti, parlayan yıldız olmak istemiyor Ankara.

Ankara iddialı bir Başkent olabilecek teknik ve kültürel altyapıya sahip bir kent olamamıştır. Bu rolü kaldıramayacak kadar çok ve çeşitli kesikle dolmuştur.

Ankara bunu biliyor ve sadece kentlisi için "yaşanabilir" bir kent olmak istiyor.

Ankara, yayalar rahatça yürüsün, memurlar işlerine ulaşsın, komşular bir arada yaşayabilsin, çocuklar parklarda-mahalle aralarında oynayabilsin, gençler toplanıp fikir üretebilsin-bilgi paylaşabilsin, yaşlılar yaşama

katlabilsin, kadınlar kentli olabilsin, engelliler erişsin-çalışsın, yoksullar barınsın, ötekiler içeri alınsın... Kent kesiklerden, doğası pisliklerden arınsın istiyor.

Ankara ancak bunu başarabilirse, yüzyıl başında kendine yüklenen *çağdaş kent olma* hedefine ulaşabilecek ve kesiklerini onarabilecek kanısındayız.

KAYNAKÇA

1. Akçura , T., (1971), Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma, Ankara, **Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını**, n° 16.
2. Altaban , Ö., « Kentte Yapılaşmayı Belirleyen Süreçler, Kamu Yapıları Yer Seçim Süreçleri ». **Ankara 1985 den 2015'e**. Ed. Tekeli, (1986) .İ., Ankara: Ankara Bşb. Ego Gn.Md. pp : 7-15
3. Bozdoğan S.,(2001), *Modernism and nation building : Turkish architectural culture in the early republic*, Seattle.WA. **University of Washington Press**
4. Brenner, N. T., 2002, "Cities and Geographies of Actually Existing Neoliberalism", **Antipode**, 34:3, 349-379.
5. Cengizkan, A., (2002) Ankara 1924-1925,Lorcher Planı: Bir Başkenti Tasarlamak ve Sonrası. **Arredemento Mimarlık**,10,116-132..
6. Eraydin, A., (1998), *Capital Accumulation, Social Transformation and the Stages of Urbanization*, Article présentée à la Congr  d'Europe-east.
7. Fainstein, S.S., (1994), **The City Builders**, Blackwell.
8. Harvey, D. (1989) . **The Condition of Postmodernity**. Oxford: Basil Blackwell.
9. ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Çalışma Grubu.(1986) "**Ankara 1985'den 2015'e**. Ankara Büyük Şehir Belediyesi EGO Genel Müdürlüğü.
10. Şenyapılı, T., (1985). **Ankara Kentinde Gecekondu Gelişimi 1923-1960**, Ankara: Kent-Koop Yayını.
11. Tekeli, İ. (1998). Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması. **75 yılda Değişen Kent ve Mimarlık**, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

KENTSEL ESTETİK TARTIŞMALARI

ANKARA ATATÜRK BULVARI

Nuray Bayraktar , Yard. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Müh. Mim. Fak. ŞBP Bölümü

1. GİRİŞ

Kentlerin kent tanımına hak kazanabilmeleri için estetik çekiciliklerinin olması gereği günümüzde kabul gören bir yaklaşımdır. Tek yapıların ötesinde, bu yapıların oluşturduğu çevrenin salt insanın fiziksel gereksinimlerini karşılayan işlevsel niteliklere değil, psikolojik gereksinimlerini karşılayan estetik niteliklere sahip olması gereği “kentsel estetik” tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Kentin kimliği ve özgünlüğü ilişkilenen üst ölçek değerlendirmelerden başlayarak; alt ölçekte mimarlık sonuç ürünlerinin kurgusu, kamusal mekanların varlığı ve kullanımları; kentsel donatı elemanlarının estetik yaklaşımlarla ele alınmaları gereği bugün birçok tartışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Ankara kenti Atatürk Bulvarı'na ilişkin alt ölçekte bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında Bulvar üzerinde yer alan meydanlar kentsel kamusal mekan olarak anlamları ve fiziksel süreklilikleri açısından, donatı elemanları ise tasarımları ve yer seçim kararları açısından Ankara'nın başkent kimliğiyle ilişkilendirilerek tartışılmaktadır. Bu tartışma; öncesinde yaşanan olumsuzlukları göz ardı etmeden, son 15 yılda gerçekleştirilen uygulamalar sonucu Ankara'nın giderek sosyal ve fiziksel açıdan yaşanmaz bir kent olduğu algısına dayanmaktadır. Bu süreçte Atatürk Bulvarı bilimsel olarak kabul edile-

mez pek çok değişime -salt taşıt yolu olarak kabul görmesi, taşıtlar için sonsuz sayıda altgeçitler inşa edilerek kent algısının imkansız hale getirilmesi, tümü sağlıklı bireyler olarak değerlendirilen yaya- ların üst kotlara alınması ve bu nedenle her biri birbirinden farklı ve çirkin, kentin 3. boyut görünümünü kesintiye uğratan üst geçitler inşa edilmesi, meydanların taşıdıkları büyük potansiyellere karşın birer taşıt aktarım odağı olarak düzenlenmesi ve hatta yaya kullanımından arındırılmak istenmesi, meydanlarla ilişkili yeşil alanların bilinemez uygulamalara konu kılınması ya da kullanım dışı bırakılması ve giderek köhneleşmesi, taşıt ulaşım köprülerinin ticari bir alan olarak ele alınması ve zemin kotlarının ticari faaliyetlere ayrılması gibikonu olmuştur. Bu değişim Ankara'nın kimliğini tanımlayan “modern”, “çağdaş”, “düzenli”, “sakin”

Atatürk Bulvarı Beyaz Masa

kavramlarının yerini karşıt kavramların almasına yol açmıştır.

2. KENTSEL ESTETİK

Kentsel estetik çevre ve birey arasındaki uyum ve dengenin tasarıma dönüşmesi anlamını taşımaktadır (İşözen, 2001). Doğal ve yapay çevre içinde yer alan, çoğu kez dolaylı olarak sergilenen ve bellekte olumlu grafik imgeler bırakan düzenli biçimlenmeler, bu uyum ve dengenin nesnel göstergesidir (Kumbaracıbaşı, 1992).

Kente ilişkin estetik bir değerlendirme yapabilmek için bir takım ölçütlerden hareket edilmektedir. Günay ve Selman tarafından (1994) bu ölçütler aşağıda yer aldığı biçimde belirlenmiştir.

- Kentsel estetik kavramı makro ölçekte kültürel birikime bağlıdır.
- Doğal çevre, kentsel estetiği oluşturan en önemli etkidir.
- Kentsel çevreyi oluşturan yapılar ve bu yapıların tanımladığı boşluklar arasındaki ilişki ve uyum kentsel estetiğin niteliğini belirlemektedir.
- Yüzeyleri oluşturan çizgi, doku, malzeme, renk vb. gibi kentlerin görsel açıdan daha olumlu olmalarını sağlayan araçlar kentsel estetiğin kapsamını oluşturmaktadır.
- Kenti oluşturan yapıları çevrenin 3.boyut ifadesi yani silueti, kentin bütününün kavranması anlamında kentsel estetik açısından önemli bir araçtır.

Doğal ve yapıları çevrenin bir bütün oluşturması kimlikli ve özgün bir kenti tariflemektedir. Olumlu estetik değerlendirmeye konu bir kent imaj, mekansal kompozisyon, morfoloji, peyzaj gibi kentsel mekan özelliklerine ve kimlik, algı gibi insanların kentle kurdukları ilişkiye bağlı özelliklere sahiptir. Kent silueti, kimlik ve imaj özellikleri ile bütüne referans vermektedir. Kentin ilgi çekiciliğini artıran morfolojik yapı tarihsel, kültürel birikim ile oluşmaktadır. Kentsel estetiğin bütünleyen bileşenleri imaj ve kimliktir (Bostancı, v.d.2007).

Kentsel estetik kavramını kentlerin yaşanabilir olmasını sağlayan en belirleyici ön koşul olarak gören Keskinok (2007) kentsel yaşamın karmaşası ve yoğunluğunun ortaya çıkardığı sorunların ancak belirli özelliklere sahip kentlerde yaşamakla giderilebileceğini vurgulamakta; bu yaklaşımla kurgulanmayan kentlerde birçok sorun alanının

tanımlanmasını kaçınılmaz görmekte ve bir takım olumsuzluklara işaret etmektedir.

Bu olumsuzluklar;

- Kent parçaları arasında ortak mekanlar yaratmayan, bir süreklilik önermeyen yaklaşımlar kent bütünü ve kentsel estetik kavramını tartışılır kılmaktadır. Tekil gelişme kararları sonucunda şekillenen kent parçalarının rastlantısal bir araya gelişleri kentsel estetik açısından olumsuzdur ve tartışmalıdır.

- İşlev-estetik arasında kurulması gereken zorunlu bağın işlev lehine vurgulanması, bir çok mekanın estetik değerden yoksun olmasına yol açmaktadır.

- Kent içinde bağlam tüm kentsel estetik yaklaşımlarının özüdür ve kent kimliği ile birlikte ele alınmadığı durumlarda olumsuz sonuçlara yol açmaktadır.

- Kenti algılanabilir kılacak düzenlemeler ve yaya odaklı yaklaşımlar kentsel estetik açısından oldukça önemlidir. Kentte hız kenti algılamayı imkansız kılmakta, bu durumda güzel olan gözden kaçmaktadır.

- Kentte vurguların varlığı estetik açıdan önemlidir. ancak bu vurgular çoğalmaya başladığında, simgesel olan tekrarlanmaya başladığında bir monotonluğun doğması kaçınılmazdır.

- Tasarımda çeşitlilik özünde istenen ve beklenen bir durumdur. Ancak bu çeşitlilik bir ortak dil oluşturamıyorsa bu karmaşa anlamına gelmektedir. Kentin genel görünümünün olumsuzluğunun ötesinde bu durum kentlilerin yaşamını zorlaştırmaktadır.

- Kentsel yaşam kolektif bir bilinç ve anıları birikmesi anlamındadır. Bu bağlamda bellek üzerinde olumsuz etki yapan faktörlerin başında hızlı ve sık değişim gelmektedir (Keskinok, 2007).

Üst ölçekte yapılan bu değerlendirmelerin yanı sıra mimarlık sonuç ürünlerinin kentin çekiciliğini artıran önemli bir veri olarak kabul edilmesinin gereği ortadadır. Yapı yüzlerine ve biçimlerine yönelik kaygıların ötesinde yapının yer aldığı bağlam ve çevre ile kurduğu ölçek ilişkisi kentsel estetik tartışmalarında önemli bir ölçüt olarak ortaya çıkmaktadır. Mimarlık ürününün ait olduğu mekan, hem fiziksel, hem de kültürel tanımlar, sınırlar içermektedir. Sonuç ürünün öncü olmak, yeni olmak,

deneysel olmak, özgün olmak ya da bir tipolojinin gereklerini bütüncül olarak yerine getirmiş olmak biçiminde değerlendirilmesi, ürünün ayrıcalık kazanması kadar, mekanın da ayrıcalık kazanması anlamındadır. Arka plan ile sonuç ürün arasındaki temsiliyet ilişkisi mekanı olumlu bir sonuç olarak kabul edilmektedir (Güzer, 2007).

Mimari sonuç ürünün tek yapı ölçeğinden öte kentin bir elemanı olarak algılanması kentsel estetik tartışmalarında kentsel arayüz kavramını önemli bir başlık haline getirmiştir. Kentsel arayüzler; kent- bina, iç-dış, özel-kamusal, arakesitinde etkileşim-geçişim rolünü üstlenen, yatay bileşen olarak binaların birbirlerine göre konumlanmalarını, yapıların kompozisyonlarını ve binalar arasındaki hacmi içeren dış mekanlar, dikey bileşen olarak dış mekanları sınırlayan mimari cephe dizileri ile mekanın dikey kesitine giren görünüm toplamlarından oluşan esnek ve akışkan ortamlar biçiminde tanımlanmaktadır. Nitelikli bir kentsel arayüzde dikey bileşende; cephe öğelerinin analizi, yaya ve araç hızındaki algı, ölçek kazandırma, sosyal özellikler ve süreklilik etkisi, yatay bileşende; nicel veriler, ölçek ve oran, kuşatılmışlık düzeyi ve kapalılık etkisi, mekansal süreklilik ve hiyerarşik düzen önem kazanmaktadır (Bala, 2006).

Kenti bir bütün olarak ele alan bu değerlendirmelerden çıkan sonuçlar kentsel estetik tartışmalarında yol gösterici ipuçları taşımaktadır. Buna göre bir kentte olumlu bir estetik değerlendirme için:

- Tarihi ve kültürel birikimin önemszenmesi ve ön plana çıkarılması,
- Doğal çevre verilerinin doğru ele alınması,
- 2. boyutta açık mekanlar, 3. boyutta yapıli çevre ilişkisinin doğru kurgulanması,
- Yapılı çevreyi görsel açıdan olumlu kılacak düzenlemeler yapılması,
- Kentin bütününün kavranır olması,

Bir başka yaklaşımla

- Kentte parçacıl uygulamalardan vazgeçilmesi,
- İşleve bağlı ele alışların yanı sıra kentsel mekanların estetik yaklaşımlarla kurgulanması,
- Kent kimliğinin tüm düzenlemelerde bağlayıcı olarak kabul edilmesi,

- Taşıt odaklı düzenlemeler yerine yaya odaklı düzenlemeler gerçekleştirilmesi,

- Kentte odak oluşturacak öğelerin var olmasının sağlanması,

- Karmaşa yaratmayan, görsel açıdan olumlu mekanlar yaratılması,

- Kolektif bilinç oluşumunu engelleyen sık değişimlerden kaçınılması gerekmektedir.

Tek yapı ölçeğine inildiğinde ise;

- Yapılı çevreyi oluşturan yapıların özgün niteliklerinin önemszenmesi,

- Yapıların içinde yer aldıkları mekanlar üzerindeki etki değerlerinin göz önüne alınması gerekmektedir.

3. KENTSEL ESTETİK TARTIŞMA ALANLARI

Kentin bir yaşam ve özgürleşme alanı olarak tanımlanması ve ele alınması kentlerde ortak yaşam alanı olarak genelde kamusal mekanların, özelde meydanların kurgusunun ve fiziksel özelliklerinin estetik değerlendirme ölçütleri arasında yer almasına yol açmış, kimlik tartışmalarında özel bir alan olarak kentsel donatı elemanlarının tasarımlarını ve niteliklerinin önemszenmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, kentsel estetik tartışmalarında:

- Kentte kamusal mekanların varlığının ve potansiyellerinin ortaya çıkarılması gereğinin, bu mekanlarda yapılacak düzenlemeler ile kenti özgün ve yaşanabilir kılmanın mümkün olduğunun ifade edilmesi

- Kentsel dış mekanlarda yer alan kentsel donatı elemanlarının kent kimliği ile ilişkilerinin, fiziksel açıdan tasarımlarının öneminin ve buldukları mekanı tanımlama, belirleme ve anlamlandırma özelliklerinin vurgulanması gerekmektedir.

Ankara Atatürk Bulvarı'nı konu alan bu çalışmada da üst ölçekte kimlik ve imaj tartışmalarının ötesinde kentsel estetik değerlendirmeleri iki konu ile sınırlanmıştır: Meydanlar ve donatı elemanları.

3.1. Meydanlar

Kamusal mekanın oluşmasında amaç, sosyal bir varlık olan insana yaşam konforu sunmaktır. Yapılaşmamış alanlar olarak sokaklar, caddeler, mey-

danlar, kentlerin simgesel boyutunu oluşturan mekanlardır. Bu mekanlar güçlü ve özellikli birer iletişim aracıdır (Susmuş, 1999). Kamusal mekanların en etkin kullanılan ögesi meydanlardır. Çevre yapılar ve diğer öğelerle tanımlanan meydanlar hemşerilerce topluca çeşitli amaçlar için kullanılabilme özelliğine sahiptirler. Kentlilerin özel günlerde, kültürel, politik, ticari faaliyetler için birlikte olabilecekleri kentsel odak noktaları meydanlardır (Vardar, 1990). Meydanlar kent kimliğini ortaya koyan önemli bir yaşam odağı olarak sahip oldukları nitelikleri nedeniyle sosyal yaşam alanlarıdır. Meydanların dönem özelliklerini yansıtmaya, belirli bir kullanıma sahip olma ve görsel etki oluşturma nitelikleri vardır (Özer ve Ayten, 2005).

Günümüz kentlerinde yaşanan mekansal ayrışmanın kamusal mekanın özelleşmesi sonucuna yol açtığını ve kentsel estetiği tüm kentlilerin paylaşacağı bir kavram olmaktan çıkararak sınırlı kent kullanıcılarına ait kıldığını belirten Keskinok (2007), kentsel estetikten söz ediliyorsa bu kavramın öncelikle kamusal mekanlar ile ilgili olmasını vurgulamakta, kentsel estetiğin kapsamını bu bağlamda kamusal mekana ait bir değer ve güzellik üretmek biçiminde saptamaktadır. Bu nedenle kentsel estetik tartışmalarında genelde kamusal mekanların özelde meydanların düzenlenmesi, sürekliliği ve anlamı açısından bir değerlendirme yapılması kaçınılmaz olarak önem kazanmaktadır.

3.2. Kentsel Donatı Elemanları

Kentsel donatı elemanları, kentsel dış mekanlarda yer alan, kenti yaşanabilir kılan ve dış mekanları donatan, yönlendirici ve bilgilendirici elemanlar olarak tanımlanmaktadır (Bakan, 1981). Sosyal, kültürel ve ekonomik özellikler gösteren ve oldukça geniş bir kitle tarafından kullanılan donatı elemanları, öncelikle bu kitlenin farklı gereksinimlerine cevap verecek işlevlere uygun biçimde tasarlanmak zorundadır (Celbiş, 2001). Bu elemanlar için kentin kimliği ile ilişkilenebilecek bir kültürel boyuttan ve ölçek, renk, malzeme, form v.b. gibi özellikleri içeren fiziksel bir boyuttan söz edilmektedir (Susmuş, 1999).

Bayrakçı'ya göre (1991), kentsel donatı elemanları her kullanım nesnesi gibi, "bir anlam aktarma", "anlamlamaya konu olma", "bilgi iletme", "bir bildirinin taşıyanı olma" gibi işlevler üstlenirler. Böylece her eleman salt kendini anlatmakla kalmaz, katıldığı kent peyzajı içinde işlevsel, anlamsal ve estetik değerleri açısından kent kimliğinin bir parçası olarak önem kazanır. Bu açıdan kentsel donatı elemanlarının hem teknik hem görsel açıdan kent

içinde süreklilik göstermeleri bir zorunluluktur. Bu süreklilik salt bir sistemin parçası olmalarından değil, herkes tarafından anlaşılabilir ve kullanılabilir olmayı gerektiren ortak bir "dil" özelliği taşımalarındandır. Kentin insan ölçeğine indirgenmesinde, fiziksel, moral ve simgesel boyutlarının oluşmasında işlevler yüklenen donatı elemanlarının belirli bir düzen içinde yerleştirilmeleri kent kimliği açısından önemlerini pekiştirmektedir (Bayrakçı, 1991).

Celbiş (2001) kent kimliği açısından kentsel donatı elemanlarının sembolik işlevlerinin önemini vurgulamaktadır. Sembolik işlev ürün ile kullanıcı arasında semboller aracılığı ile bir bağ kurulması anlamındadır. Buna göre kentin tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik yapısına göndermeler yapan, anlam taşıyıcı sembollerle donatılmış kentsel donatı elemanları kent kimliğinin önemli belirleyicileri arasında yer almaktadır.

Kentsel donatı elemanları aynı zamanda kullanıcıların kentle kurdukları görsel ve fiziksel temasın öncelikli araçlarıdır. Kent açısından buldukları çevreyi tanımlayan, belirleyen ve özelleştiren kentsel donatı elemanlarının birer tasarım ürünü olarak ele alınmalarını sağlayacak ve birbirleri ve yer aldıkları kentsel mekanlar ile doğru ilişkiler kurmalarını olanaklı kılacak yaklaşımlara gerek duyulduğunu, kullanıcılar açısından bu durumun olumlu algılara yol açacağını önemle belirtmek gerekmektedir.

Bu duruma karşıt olarak tek tek ele alışlar ve farklı uygulama süreçlerinin algılamada zorluğa neden olması kaçınılmazdır. Kentsel dış mekanlarda değişik zamanlarda oluşmuş, üzerine bir şeyler eklenmiş ya da bir şeyler çıkarılmış, birbirleriyle ilişkisiz çeşitli donatı elemanlarının varlığı bir karmaşa yaratmaktadır. Bu karmaşanın en önemli nedeni donatı elemanları sahipliliğindeki çeşitliliktir (Güneş, 2005).

Tabelalar

Tabelalar kentsel estetik değerlendirmelerde bir alt başlık olarak ele alınmak zorundadır. Kentsel donatı elemanlarından farklı olarak doğrudan yapılarla kurdukları ilişki bağlamında bir problem alanı oluşturan tabelalar bir yandan büyük bir görsel kirlilik yaratarak çevreyi olumsuz etkilemekte, bir yandan da bireyler üzerinde az ya da çok olumsuz izler bırakmaktadır¹ (Özaydın, vd. 1989).

3. ANKARA ATATÜRK BULVARI

Ankara'nın gelişim sürecinde önemli bir iz olarak Atatürk Bulvarı Ulus'tan başlayan, Kızılay'a ula-

şan ve oradan Çankaya'ya doğru ilerleyen kentin ana omurgasıdır (Kılınç, 2005). Atatürk Bulvarı tam anlamıyla Cumhuriyet Ankarası ile birlikte var olmaya başlamış bir Cumhuriyet yoludur. Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan yapılar Cumhuriyet Türkiye'sinin çeşitli alanlarda geçirdiği değişimleri yansıtmaktadır. Bu açıdan Atatürk Bulvarı için Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Tarihi Müzesi tanımlaması yapılmaktadır (Baydar, 1992). Kuzey-Güney aksında uzanan bulvar, Doğu -Batı aksında yer yer kesintiye uğramaktadır. Kesintiye uğradığı her düğüm noktası Cumhuriyet yönetimi açısından kentin mekansal ve yaşamsal gelişimini tarifleyen bir biçimde ele alınmış, bu bağlamda Atatürk Bulvarı Ankara ve Ankaralılar için simgeler ve yaşam dolu kimlikli bir meydanlar dizgesi olarak kurgulanmıştır (Kaplan v.d.,1995).

3.1. Atatürk Bulvarı / Meydanlar

Cumhuriyet sonrası Ankara'da meydanlar yeni yaşam pratiklerinin izlenebildiği, aktarılabildiği en önemli kamusal mekanlardır. Fiziksel açıdan sınırlı ve tanımlı yaşam alanları olarak değerlendirilmeleri güç olsa da anlamları açısından etkin bir öğe olarak önem kazanmışlardır. Her meydan adını Bulvar'ın gelişimine paralel biçimde kente katılan yeni bir işlevden ya da yeni bir yapıdan almıştır. Bugün her biri birer taşıt ulaşım kavşağı olan meydanlar anlamlarına dair taşıdıkları potansiyeller-anıtlar, heykeller ve ilişkilendikleri yeşil alanlar- nedeniyle, Atatürk Bulvarı'nda kentsel estetik tartışmalarında önemli bir başlık oluşturmaktadır.

Hükümet Meydanı: Valilik Binası, Defterdarlık ve Gümrük Müsteşarlığı gibi tarihi yapılarla çevrelenen meydan, Ankara'nın tanımlı ve en olumlu kamusal mekanlarından birisidir. Meydanda bulunan MS 362 tarihli Julianus Sütunu meydanda önemli bir odak noktasıdır. Roma Hamamı, Augustus Tapınağı ve Roma Tiyatrosu aksı üzerinde olması ve Hacıbayram Meydanı ile doğrudan ilişkilenebilmesi nedeniyle büyük önem taşıyan meydan, bir taşıt aktarım durak alanı olarak kullanılmaktadır.

Ulus Meydanı: Önemi tarihi kent merkezinde, Gar ve Kale ilişkisini sağlayan bir aks üzerinde olması nedeniyle. Meydanı çevreleyen yapılar -Kurtuluş Savaşı Müzesi, İş bankası, Sümerbank- mimarlık tarihi açısından önemlerinin yanı sıra, her biri bir dönemin politikasını yansıtmaktadır ve bu nedenle yapılar arasında bir anlam bütünlüğünden söz etmek mümkündür. Ulus Heykeli meydanın en önemli öğesidir. 100. Yıl Çarşısı'nın kapatılmış zemin kat açık alanı ile Ulus İş Hanı avluları meydan ile doğrudan ilişkili bir yaya kullanımı tarifler.

Atatürk Bulvarı Köprü Altlarında Düzensiz Çarşı Oluşumları

Atatürk Bulvarı Yaya Üst Geçiti

mektedir. Meydanın yayalar için sadece bir geçiş alanı niteliğinde kurgulanmış olması ve çevredeki yoğun taşıt trafiği bugün önemli bir problemdir.

Opera Meydanı: Meydan Ankara'nın kültür ve sanat merkezi olarak kurgulanmıştır. Meydanı çevreleyen yapılar -Osmanlı Bankası, İller Bankası, önemli bir odak olan Devlet Opera ve Balesi- özgün bir yapılanma göstermektedir. Meydanın devamı niteliğindeki Gençlik Parkı Ankara açısından özel bir öneme sahip olmasına karşın, düzensiz yapılaşmalar ile bu niteliğini kaybetmiştir. Meydan, Gençlik Parkı, Hergelen Meydanı, Çıkrıkçılar Yokuşu ve Kale bağlantısı nedeniyle önemli bir yaya aksını tariflemesine karşın bir taşıt aktarma noktası olarak algılanmaktadır.

Hergelen Meydanı; Gazi Lisesi ve Cumhuriyet sonrası kente gelenlerin konakladığı oteller meydan çevresinde tarihi bir doku oluşturmaktadır. Ancak çevresindeki derme çatma yapılar nedeni ile bir dönem 3.boyut tasarımlara konu olan meydanı algılamak oldukça güçtür. Otobüs duraklarının yanı sıra meydanda var olan açık otopark meydanın özelliğini tümüyle yitirmesine neden olmuştur.

Sihhiye Meydanı: İbni Sina, Numune, Hacettepe, Yüksek İhtisas hastanelerini merkezle ilişkilendiren

önemli bir aks üzerinde bulunan meydan da Hitit Anıtı önemli bir odaktır. Meydanla bütünleşen ve günümüzde bir toplantı mekanı olarak önem kazanan Abdi İpekçi Parkı, Demiryolları Açık Hava Müzesi'nden başlayarak Kurtuluş Parkı ile son bulan önemli bir yeşil alan sisteminin bir parçasıdır. Bugün ulaşımı çözmek için inşa edilen U köprüsü, Sıhhiye Köprüsü altında yer alan çarşılar ile meydan bir karmaşa odağıdır. Yayalar için inşa edilmiş iki üst geçit ise yaşamı zorlaştırmanın ötesinde estetik açıdan meydanı olumsuz etkilemektedir.

Lozan Meydanı: Ankara'nın en tanımsız meydanlarından birisidir. Üzerinde yer alan Atatürk heykeli meydanın anlamını korumaya çalışan tek öğedir. Önemli bir ticari aksın kırılma noktasında yer alan meydan, bir geçiş özelliği göstermektedir. Meydanın algılanması ancak sinemalar ve tiyatrolar ile ilişkilenen bir yaya kullanımının devamı olan Danıştay Parkı ve adını meydandan alan Zafar Çarşısı ile mümkündür. Çarşı üzerindeki herhangi bir düzenlemeden yoksun boşluk ise önemli bir problem alanıdır.

Kızılay Meydanı: Kent merkezinde yer alan meydan, diğer bölgelere ulaşım olanağı, var olan eğlence sektörü ve dershaneler nedeniyle özel bir kullanıma sahiptir. Türkiye'nin ilk Gökdelen'i meydanı tanımlayan en önemli öğedir. Meydan çoğu yayalaştırılmış bir çok sokağın açıldığı bir merkez konumundadır ve bu nedenle meydan da yoğun bir yaya kullanımı vardır. Meydanla ilişkili Güvenpark, Maltepe Parkı'ndan başlayan, Saraçoğlu Mahallesi ve Kumrular Sokak'la devam eden Yüksel Caddesi ile son bulan önemli bir aks üzerindedir. Ancak, Park'ın simgesel değerini artıran Güven Anıtı, ağaçlar ve yaya yolları bakımsız ve harapdır. Taşıt aktarım kullanımı parkın da kullanımını değiştirmiştir.

İnönü Meydanı: Günün her saatinde yoğun trafik yüküne sahip bir kavşak görünümündedir. Meclis binası meydanın Ankara ve Türkiye için önemini ortaya koyan belirleyici bir öğedir. Düzenlenmiş yaya bölgesi ile meydan kent içinde özgün bir anlam kazanmış, bu düzenlemede kentsel ve doğal peyzaj elemanları başarılı bir biçimde kullanılmıştır. Meclis Bahçesi ve Meclis Parkı Elçiliklerle devam eden yoğun bir yeşil doku oluşturmakta, meydan gelişen Ankara imajını vermektedir.

Kenedi Meydanı: Çağdaş Sanatlar Merkezi ile ilişkilendirilmiş meydan aynı zamanda dokunun değiştiği, Elçiliklerin başladığı bir odaktır. İş Bankası ve TRT Binası ile tanımlanmış meydan da yapılan yeni taşıt trafiği düzenlemesi büyük bir karmaşa yaratmış, yayalar için kullanımı zorlaştırmıştır.

Ankara Atatürk Bulvarı /Meydanlar

Kuşulu Park Meydanı: Alışveriş, eğlence mekanları, kafeler ve büro tipi ticaret kullanımının arasında yeni kent merkezini tarifleyen meydan, Tunalı Hilmi Caddesi, Karum Meydanı ve Seğmenler Parkı ile önemli bir yaya kullanımı potansiyeli taşımaktadır. Meydanın en önemli öğesi olan Kuşulu Park yoğun yeşil dokusu ile kamusal kullanıma açıktır. Bugün meydanı karmaşık ve yoğun beş ana yol kavşağı olarak tanımlamak mümkündür.

Şili Meydanı: Büyük Çınar ağacı ile özgünlüğünü koruyan meydan konutlar tarafından çevrilmiş tanımlı bir alan olmasına rağmen, park halindeki araçlar nedeniyle algılanmamaktadır.

Çankaya Meydanı: Atatürk Bulvarı'nın sonlandığı, Çankaya Köşkü ile sınırlanan Ankara'nın en prestijli alanıdır. Kentin en düzenli yeşil alanlarından birisi olan Seğmenler Parkı, Atakule ve Botanik Parkı bağlantısında meydanın önemi büyüktür.

Yukarıda potansiyelleri ve problem alanları açısından değerlendirilen Ankara Atatürk Bulvarı ile ilişkilendirilmiş meydanların;

- anlamsal ve kurgusal sürekliliklerini tarif edecek biçimde düzenlenmediklerini,

- taşıdıkları tarihi ve kültürel potansiyellerin göz ardı edildiğini, yaya ulaşım aksları ile ilişkileri ve bu açıdan taşıdıkları önemin yok sayıldığını,

- ilişkilendikleri yeşil alanların, park ve bahçelerin bakımsız ve harap durumda olduğunu,

- 3.boyut elemanların, doğal ve peyzaj öğelerinin meydanların anlamını ve önemini pekiştirecek niteliklerini yitirdiklerini söylemek mümkündür.

Ancak, tüm bu olumsuzluklara karşın, sahip oldukları pek çok anı, taşıdıkları anlamlar, kentlilere duyumsattıkları öznel değerler nedeniyle aynı meydanların kent ve kentliler için hala önemlerini korumakta olduklarını da vurgulamak gerekmektedir.

3.2. Atatürk Bulvarı / Kentsel Donatı Elemanları

Ankara Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan ve kentsel estetik tartışmalarında önemli bir öge oluşturan kentsel donatı elemanları Reklam Panoları, Aydınlatma Elemanları, Çöp Kutuları, Bariyerler, Büfeler, Otobüs Durakları, Telefon Kulübeleri biçiminde sınıflanmıştır (Bayraktar v.d.,2006).

Bu sınıflamada donatı elemanları kendi içlerinde farklı tiplere ayrılmaktadır. Bulvar'da reklam panolarının; 5 tip, aydınlatma elemanlarının: 9 tip, çöp kutularının: 3 tip, bariyerlerin; 3 tip, büfelerin: 3 tip, otobüs duraklarının; 2 tip olarak yer aldıkları tespit edilmiştir. Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan telefon kulübeleri ise tek tiptir. Yapılan değerlendirmede kentsel donatı elemanlarının gerek tasarım özellikleri, gerekse yer seçim kararları açısından pek çok problem barındırdıkları anlaşılmıştır.

- Elemanlar çok farklı tiplerde olmaları nedeniyle teknik ve görsel açıdan bir süreklilik göstermemektedirler.

- Tek tek ele alışlar ve farklı uygulama süreçleri nedeniyle donatı elemanları sistemli bir bütün oluşturamamakta, birbirleri ve yapıları çevre ile bir bağ kuramamaktadırlar

- Malzeme, ölçek, form ve renk seçimleri bağımsız ele alınmış elemanlar herkes tarafından anlaşılabilir ortak bir dile sahip değildir.

- Elemanların sembolik değerleri zayıftır.

-Büyük bir görsel karmaşa yaratan elemanların salt işlevsel açıdan ele alındıklarını söylemek mümkündür.

- Hangi uzaklıktan algılanmaları gerektiği üzerinde düşünülmemiş olan elemanların buldukları mekan tanımlama, belirleme, anlamlandırma özellikleri yoktur.

- Elemanlar kentin kimliğine doğru bir anlam katmaktan uzaktırlar ve anlaşılabilir öğelerden oluşmadıkları için algılanmaları da çok zordur. Tasarımlarında Bulvar'ın Ankara için özgün anlamını kuvvetlendirecek bir yaklaşım söz konusu değildir.

- Elemanlar kentin tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik yapısına göndermeler yapan özelliklerden yoksundurlar.

- Elemanların yer seçim kararları her hangi bir kurala bağlı değildir. Kullanılan farklı tiplerdeki elemanların konumlandırıldıkları mekanla özelleşmiş bir ilişkileri yoktur.

- Elemanların bir araya gelişleri tesadüfidir. Bu durum bir yandan Bulvar'ın kent için anlamını ve sürekliliğini olumsuz etkilemekte, bir yandan da görsel bir karmaşaya neden olmaktadır (Bayraktar v.d, 2008).

Tabelalar

Tarihsel süreç içinde Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan binaların işlevleri değişmiş, çoğunlukla konut olarak kullanılan yapılar ticarete dönüşmüş, yeni fonksiyonun bir ifadesi olarak binaların cepheleri tabelalar nedeniyle okunamaz hale gelmiştir. Atatürk Bulvarı'nda:

- Yapıların cephelerinde yer alan tabelaların her biri ayrı boyutta ve renkte, ayrı yazı karakterinde, bir kısmı resimlidir.

- Kentsel mekanın karakterini ortaya çıkarmada önemli bir araç olan ve halkı bilgilendirici nitelikte olması gereken tabelalar yapıların ve Bulvar'ın özgünlüğü ve kimliği üzerinde olumsuz etki yapmaktadırlar.

- Büyük bir görsel kirlilik yaratan ve çeşitlilikleri açısından büyük bir sorun oluşturan tabelalar binaların mimari özelliklerini bozmaktadır.

- Çoğunlukla yaya ile göz temasına olanak vermeyen bir yükseklikte yer alan tabelaların algılayıcı açısından bir önemleri yoktur.

- Tabelaların boyut, yükseklik, sayı ve tasarım özellikleri kuralıdır. Tabelalar yarışçı ve karmaşıktırlar (Bayraktar v.d, 2007).

Bulvar üzerinde yer alan tabelaların yarattığı olumsuzluğa dikkat çekmek üzere gerçekleştirilen çalışma konunun önemini açıkça ortaya koyması açısından önemlidir.

SONUÇ

Atatürk Bulvarı Ankara'nın mekansal ve yaşamsal sürekliliğini sağlayan en önemli akstır. Bu nedenle Ankara'nın kimliğinin ve özgünlüğünün okuma aracı olarak Bulvar'da yapılacak düzenlemelerin, kentin estetik açıdan olumlu değerlendirilmesine yol açacağını vurgulamak önemlidir. Bu düzenlemelere esas olmak üzere bu çalışmada "meydanlar" ve "kentsel donatı elemanları" özelinde bir değerlendirme yapılmış ve belirli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar açısından kamusal mekanlar olarak meydanların;

- anlamsal ve kurgusal sürekliliklerini tarif edecek biçimde ele alınmaları, taşıdıkları tarihi ve kültürel potansiyellerini ve yaya kullanım olanaklarını ön plana çıkaracak bir biçimde kurgulanmaları gerekmektedir.

- ilişkilendikleri yeşil alanların, 3. boyut elemanların, doğal ve peyzaj öğelerinin bakımsız ve harap görünümünden kurtulmaları gerekmektedir.

- 2.boyutta yer düzleminde, 3. boyutta yapılar anlamında özelleşmiş bir yaklaşımla, sınırlı ve tanımlı mekanlar olarak düzenlenmeleri gerekmektedir².

Öte yandan Atatürk Bulvarı'nda yer alan donatı elemanlarının;

- salt işlevsel bir yaklaşımla değil estetik bir yaklaşımla ele alınmaları gerekmektedir.

- sistemli bir bütün oluşturmalarını, birbirleri ve yapıları çevre ile bağ kurmalarını, ortak bir tasarım diline sahip olmalarını sağlayacak bir yaklaşımla kurgulanmaları gerekmektedir.

- buldukları mekanları belirleyen, özelleştiren, simgeleyen niteliklerinin dikkate alınması gerekmektedir.

- yerlerinin yaya hareketlerini zorlaştırmayacak biçimde, tesadüfi değil, çevre verilerinden hareketle saptanması gerekmektedir.

Atatürk Bulvarı'nda Tabelalardan Arındırılmış Cepheler

Kentsel mekanın karakterini ortaya çıkarmada önemli bir araç olan ve halkı bilgilendirici nitelikte olması gereken tabelaların ise;

- boyut, yükseklik, sayı ve tasarımlarının belirli kurallara bağlanması gerekmektedir.

- yapıların mimari ve cephe özelliklerini bozmalarının, belirli standartlar içerisinde gerçekleştirilmelerinin sağlanması gerekmektedir.

Bulvar'da meydanların düzenlenmesinde ve kentsel donatı elemanlarının tasarım ve yer seçim kararlarında evrensel ilkelerin göz önünde bulundurulması gereği ortadadır. Bu ilkelerin hayata geçirilme sürecinde Ankara'nın Cumhuriyet ideolojisi ile biçimlenmiş çağdaş kimliği ön plana çıkarılmak ve Ankara'nın olumlu estetik değerlendirmelere konu kılınması sağlanmak zorundadır. Bu yaklaşım uyarınca bir Cumhuriyet aksı olarak Bulvar'ın bir bütün olarak ele alınması kentlilerin yaşamını kolaylaştıracak, kenti daha anlamlı ve yaşanabilir kılacaktır.

DİPNOTLAR

¹ Tabelalar herhangi bir kullanıcıya görsel olarak bilgi taşıyan elemanlardır. Bu nedenle tabelalar düzenlenirken; anlatım sadeliği, kullanım ve yapım kolaylığı, amacına uygunluk, ölçülerde standartlaşma, çevreye uyum, birbirleriyle uyum aranmak zorundadır (Özaydın vd., 1989).

² 2. boyutta kırılmış kaldırım taşları, düzensiz döşemeler, mantarlar, meydanları çevreleyen yapılar düzeninin oluşturduğu olumsuzluk konunun önemini vurgulamaktadır.

KAYNAKLAR

Bala, H.A., "Mimarlık-Şehircilik, Bina-Kent, İç-Dış, Özel-Kamusal Arasında Kentsel Arayüzler, **Yapı Dergisi**, S.293, 44-49, İstanbul

Bakan, K., Konuk, G., (1981), **Türkiye'de Kentsel Dış Mekanların Düzenlenmesi**, TÜBİTAK Yapı Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara

Baydar, L.,(1992),"Ankara- Atatürk Bulvarı", **Ankara Dergisi**, S.4, 45-56, Ankara

Bayrakçı, O. (1991), "Kent Mobilyaları Tasarımında Kimlik Sorunu ve Kent Kimliği İçindeki Yeri", **Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu**, Mimar Sinan Üniversitesi , 75-79, İstanbul

Bayraktar, N., Tekel A., Ercoşkun, Y.Ö.,(2006), Kentsel Mekanlarda Estetik Standart ve Kriterler, Ankara Atatürk Bulvarı Örneği, **G.Ü.,Bilimsel Araştırma Projesi**, Ankara

Bayraktar, N., Tekel A., Ercoşkun, Y.Ö. ,(2007), "Kentsel Donatı Elemanlarına Yönelik Estetik Bir Değerlendirme; Ankara Atatürk Bulvarı Örneği", **Türkiye'de Estetik**, Sanat ve Mimarlar Odası Ortak Yayını, 227-241, Ankara

Bayraktar, N., Tekel A., Ercoşkun, Y.Ö. ,(2008),"Ankara Atatürk Bulvarı Üzerinde Yer Alan Kentsel Donatı Elemanlarının Sınıflandırılması, Değerlendirilmesi ve Kent Kimliği İlişkisi", **G.Ü. Müh. Mim. Fak. Dergisi**, S.23,1,105-118, Ankara

Bostancı, H.S., Ocakçı, M., Şeker, S., (2007), " Kent Estetiğinin Değerlendirilmesinde Nesnel Yaklaşımlar", **Türkiye'de Estetik**, Sanat ve Mimarlar Odası Ortak Yayını, 243-253 ,Ankara

Celbiş, Ü., (2001), "Ürün Kullanıcı İlişkileri Bağlamında Kent Mobilyaları ve İşlevleri", **1. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, 175-178, İstanbul

Günay, B., Selman, M., (1994), "Kentsel Görüntü ve Kentsel Estetik, Örnek Kent Ankara", Kent, Planlama, Politika,Sanat , **ODTÜ Mimarlık Fakültesi** Yayını, 276-321, Ankara

Güneş, S., (2005), " Kent Mobilyası Tasarımında Disiplinlerarası Etkileşim", **Planlama Dergisi**, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, S.3, 92-95, Ankara

Güzer, C.A., Çevre, Kent, Mimari,(2007), Panel 2., **Türkiye'de Estetik**, Sanat ve Mimarlar Odası Ortak Yayını, 69-88, Ankara

İşözen, E., (2005), " İstanbul'da Kent Mobilyaları ve Kullanımları", **1.Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, 131-132, İstanbul

Kaplan, H., Oğuzata, A., Önem, C., (1995), "Kentin Kimlikli Sürdürülebilirliğinde Korumanın Yeri, Ankara Atatürk Bulvarı Örnekleme", **III.Kentsel Koruma-Yenileme ve Uygulamalar Kolokiyumu**, Mimar Sinan Üniversitesi,İstanbul

Keskinok, Ç., Çevre, Kent, Mimari,(2007), Panel 2., **Türkiye'de Estetik**, Sanat ve Mimarlar Odası Ortak Yayını, 69-88, Ankara

Kılıncı, K.,(2005)," Mimarlığın Beden Politikası", **TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten**, S.31, 16-17,Ankara

Kumbaracıbaşı, C., (1992), " Çevre Kirlenmesinin Üçüncü Boyutu: Görsel Kirlenme", **Mimarlık Dergisi**, TMMOB,Mimarlar Odası Yayını, S.2, 53-55, Ankara

Özaydın, G., Erbil, D., Ulusay, B. (1991), "Kamu Mekanları Tasarımının Tamamlayıcısı Olarak Bildirişim Öğeleri", **Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu**, Mimar Sinan Üniversitesi ,63-68, İstanbul

Özer, M.N., Ayten, M.A., (2005), " Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları", **Planlama Dergisi**, TMMOB, Şehir Plancıları Odası Yayını S 3., 96-103, Ankara

Susmuş, Y., (1999), Kentsel Mekanda Estetik Değerler, Basılmamış Yüksek.Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Vardar, A., (1990)," Meydansız Kentler", **Planlama Dergisi**, TMMOB, Şehir Plancıları Odası Yayını S 3-4, 30-41, Ankara

AVRUPA'DA BİR MEKANSAL GELİŞME SORUNU OLARAK GÖRÜLEN 'KENTSEL SAÇAKLANMA' OLGUSU VE TÜRKİYE KENTLERİNDEKİ İZDÜŞÜMÜ ¹

Nilgün Görür Tamer , Yard. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Müh. Mim. Fak. ŞBP Bölümü

Kentsel saçaklanmanın çevresel etkileri konusundaki bu kısa gözden geçirme yazısının temel amacı, bu tür bir kentsel gelişmeyi harekete geçiren unsurların ve bu sürecin çevreyi ve beşeri yaşamı nasıl etkilendiğini Avrupa kentlerine ilişkin örnekler üzerinden aktarmak; bu aktarıma paralel olarak ülkemizde yaşanan benzer koşulların varlığının da altını çizmektir.

Kentsel saçaklanma konusu yazında birçok farklı şekilde ifade edilmektedir. Ewing (1997) saçaklanmanın üç özelliğini birleştirerek bunu, sıçramalı ya da aralıklı gelişme; ticari bant şeklinde gelişme; düşük yoğunluklu geniş yayılma veya tek işleve dayalı mekansal gelişmelerin yanı sıra düşük erişim ve işlevsel açık alanların eksikliği olarak tanımlamaktadır ².

Yazında, otomobil bağımlı konut, alışveriş merkezi ve iş parkları tarzındaki düşük yoğunluklu bir kentsel yayılma, yenilenemeyen kıt bir kaynak olan toprağın ve özellikle de tarım arazilerinin israfı olarak eleştirilmektedir.

Avrupa Çevre Ajansı tarafından 2006 yılında hazırlanan rapora (Urban Sprawl in Europe: The ignored challenge) göre "kentlerden kırsal alanlara doğru yaşanan sürekli ve hızlı mekansal yayılma Avrupa'da çevreyi, sosyal ve ekonomik dengeleri tehdit etmektedir". Raporda kentsel saçaklanmanın sürükleyici faktörleri yedi ana başlık altında gruplanmıştır:

1- Makro-ekonomik etkenler: ekonomik büyüme, küreselleşme, Avrupa'nın bütünleşmesi;

2- Mikro-ekonomik etkenler: yaşam standartlarında yükselme, arazi fiyatları, ucuz tarım arazilerinin var olması, belediyeler arasındaki yarış;

3- Demografik etkenler: nüfus artışı, hane halkı sayısında artış;

4- Konut tercihleri: kişi başına daha fazla alan, konut beğenisi;

5- Kent merkezi sorunları: hava kalitesinde kötüleşme, gürültü, küçük apartman daireleri, güvensiz çevreler, sosyal problemler, açık yeşil alanların eksikliği, okulların kalitesizliği;

6- Ulaşım: özel araç sahipliği, mevcut yollar, düşük maliyetli benzin, kötü kamu taşımacılığı;

7- Düzenleyici çerçeve: güçsüz arazi kullanım planlaması, mevcut planların uygulamasında yetersizlik, yatay ve düşey koordinasyon ve işbirliğinin eksikliği.

Bu başlıklar ve altlarında sıralanan konular değerlendirildiğinde, yaşam standartlarındaki iyileşme ile artan konut, gıda, ulaşım ve turizm gereksinimlerinin tümü bir araziye gereksinim duymaktadır. Dolayısıyla arazi üzerindeki bu talep, görece kentsel araziden ucuz olması nedeniyle, tarım alanlarına ve kent çevresindeki kırsal alanlara yönelmektedir.

Rapora göre, bugün kentsel saçaklanma olgusu, nüfus artışına dayalı bir gelişmeden çok değişen kentlerarası ilişki ağları ve teknoloji ile üretim ve tüketimdeki değişimin yaşam tarzına bir yansımasıdır.

“Avrupa Birliği topraklarının dörtte birinden fazlası hali hazırda kentleşmiş durumdadır. 1990 - 2000 yılları arasında, Avrupa’da 800.000 hektardan daha fazla bir arazi yapılaşmaya açılmıştır. Bu, Lüksemburg’un 3 üç katı büyüklüğünde bir toprak parçasına karşılık gelmektedir. Son 20 yıldır birçok batı ve doğu Avrupa ülkesinde yapılaşmış alanların büyüklüğü % 20 artarken nüfusları sadece % 6 oranında artmıştır. Kentsel yayılma ilk olarak eski tarım arazilerinde meydana gelmiş olup, gıda üretimi, selden korunma ve biyolojik çeşitlilik gibi önemli ekosistem hizmetlerinin kaybıyla sonuçlanmıştır³.

Yine rapora göre, Güney Avrupa’da özellikle kıyı alanlarında yaşanan nüfus artışı ve buna bağlı olarak yaşanan saçaklanmanın boyutları önemli çevre sorunlarına yol açacak düzeye ulaşmıştır. İspanya kıyı alanlarının % 50’si yapılaşmış alana dönüşmüştür. Dünyadaki bio-çeşitlilik açısından sıcak nokta olarak gösterilen 34 alandan biri kentsel saçaklanmadan dolayı tehdit altındadır.

Kentsel saçaklanma ulaşım ve konut sorunlarının başlıca nedeni olarak gösterilmektedir. Örneğin Madrid kentinin yaşadığı trafik sorunu kentsel saçaklanma ile doğrudan ilişkilidir. Madrid metropoliten alanında 2004 yılında yapılan ortalama yolculuk sayısı 8,4 milyondur. Bu sayı 1996 yılında yapılan ortalama yolculuk sayısından % 38 oranında daha fazladır. Bu tarihler arasında özel araç sayısında % 5,3 oranında artış olmuştur. Metropol alanda iyi bir kamu toplu taşıma hizmeti verilmesine rağmen trafik sıklığı son on yıl içinde artış göstermiştir⁴.

Kentsel saçaklanma ve kentsel alanların gelişimi toprağın özelliğini de büyük ölçüde değiştirmiş, gerekli kullanımlar açısından toprağın kapasitesi –su tutma kapasitesi- azalmıştır. Ayrıca, toprak içerdiği biyolojik çeşitliliği kaybetmeye başlamış, dolayısıyla karbon yutağı⁵ olarak davranma kapasitesi de azalmıştır. Toprağın su tutma kapasitesindeki azalma erozyonu güçlendirmiştir. Özellikle Güney Avrupa kıyı alanlarında çölleşme süreci yaşanmaktadır. Kentsel saçaklanma ile toprak yüzeylerin, artan doğal olmayan yüzeyler ile kaplanması, yağışların yer altı sularına erişimini engellemekte ve yer altı sularını besleyememektedir. Artan yer altı suyu kullanımı ile su havzalarını saran yapılaşma hidrolojik döngüyü de olumsuz etkilemektedir. Hassas kıyı ekosisteminin de bundan etkilendiği gözlenmektedir⁶.

Raporda ayrıca, bu bölgelerdeki turizm faaliyetlerinin özellikle artan golf alanlarının yer altı suyu kulla-

nımlarına olumsuz etkileri olduğu belirtilerek; aşırı su çekimleri ile yer altı sularında tuzlanmaya neden olduğu, su kaynaklarının bu yolla azaldığı, bölgede uzun süreli sürdürülebilir bir turizm faaliyetine olanak sağlamayacak çevresel gelişmeler nedeniyle bölgenin ekonomik gelişmesinin de etkileneceğinin altı çizilmektedir.

Kentsel saçaklanmanın bir diğer etkilediği ekonomik faaliyet alanı da kaçınılmaz olarak tarımdır. Raporda, kentsel saçaklanmanın verimli tarım topraklarının tüketilmesinde bir tehdit oluşturduğu, tarım faaliyetlerinin kentsel yayılma sonucunda daha az verimli / üretken (daha çok gübre ve sulama gerektiren topraklar) ve daha çok erozyon riski taşıyan topraklara doğru itilmesine yol açtığı üzerinde durulmaktadır. Avrupa Birliği’nin Akdeniz kıyı bölgesindeki tarım alanlarının % 3’ü 1990’larda kentleşmiştir. Kentsel kullanıma dönüşen bu tarım alanlarının % 60’ı iyi kaliteli tarım topraklarını içermekteydi⁷.

Yaşam biçiminin değişimi yeni arayışlara ve dolayısıyla yeni konut alanlarının yapımına, kaynak kullanımını artıran bir mekansal değişime yani kentsel saçaklanmaya yol açmaktadır. Tek kişilik hane halklarının sayısındaki artış bireysel konut tüketimini etkilemiştir. Bu yeni yaşam biçimi enerji ve su tüketiminde kalabalık hane halklarına göre kişi başına daha fazla kaynak tüketimine yol açarak daha az verimli olmuştur. Bu kentsel altyapı hizmetlerinin de maliyetini artırmaktadır. Katı atık toplamak için mesafenin artması ve düşük yoğunluk karşısında ulaşımda harcanan enerji kirlenme düzeyinin artmasında bir etken olarak değerlendirilmektedir⁸.

Kentsel saçaklanma ile artan yolculuk mesafesi -artan ulaşım talebi- artan enerji tüketimi ile birlikte atmosfere salınan CO₂ emisyonlarının da artmasına yol açmaktadır. Bu salınımların düzeylerini özel araç kullanım oranı, sanayi aktiviteleri ve yerel iklim koşulları da etkilemektedir⁹.

Türkiye kentlerinde yaşanan kentsel saçaklanma olgusunun en temel itici güçleri kentsel rant artışları ve spekülasyon baskıları karşısında planlama aracının ve yasal düzenlemelerin etkisiz kalmasıdır. Ayrıca emlak yatırımlarının getirisinin diğer yatırım araçlarından daha kısa sürede ve daha yüksek değer yaratmasıdır. Bu süreç, özellikle üst gelir grubunun kent dışına yönelmesi ve ikinci konut talebinin etkisiyle hem büyük kentlerin çeperlerinde hem de kıyı alanlarında mekansal yayılmayı tetiklemektedir.

1982 yılında çıkarılan Turizmi Teşvik Yasası ile kitle turizmini destekleyici özel önlemler getirilirken aynı zamanda da kıyı alanları, verimli tarım toprakları, tarihi ve doğal miras alanları koruma önlem-

leri almaksızın yapılaşmaya açılmıştır. İkinci konut yatırımlarının plansız biçimde kıyı alanlarında yoğunlaşması da yerleşim alanlarının kıyı boyunca yayılarak gelişim göstermesi bir diğer önemli sorunu oluşturmaktadır¹⁰.

2000'li yılların başında yabancılara mülk satışını serbestleştiren yasal düzenlemeler kıyı alanları üzerindeki yapılaşma baskısını ikinci bir dalga olarak tetiklemiştir. Bu süreci diğer ikinci konut gelişiminden ayıran en önemli unsur, yapılaşma baskının tarımsal faaliyetin devam ettiği iç kesimlerdeki köy yerleşim alanları ve çevresiyle birlikte yaylaları ve orman alanlarını da içine alarak kontrolsüz bir şekilde tüm bölgeye sıçramasıdır. Dolayısıyla artan ikinci konut baskısı bir yandan hassas kıyı eko sistemini tehdit ederken, bir yandan da verimli tarım topraklarının arsaya dönüştürülmesiyle bu alanlarda tarımsal üretime dayalı ekonomik faaliyetin hızla sona ermesine ve kırsal yerleşim peyzajının bozulmasına neden olmaktadır¹¹.

Bu süreç özellikle, Akdeniz ve Ege bölgelerindeki önemli tarihi ve doğal miras alanlarını, flora ve fauna kaynaklarını içeren 'özel çevre koruma alanları' içerisindeki kırsal yerleşmeleri ve kasabaları, kentlerden daha çok etkilemektedir. Bu alanların tüm doğal güzelliklerin yanısıra turizm altyapısına da sahip olması Avrupa kıtasından gelen emekli / "yaşam tarzı" göçünü de çekmektedir. Yabancılara yönelik artan ikinci konut talebi Ege ve Akdenizdeki kıyı alanlarını bir anda küresel emlak piyasası için cazip odaklar haline getirmiştir. Yabancıların bu anlamda en çok tercih ettikleri bölgelerden birisi olan Fethiye-Göcek Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde yapılan bir tez çalışmasının sonuçlarına göre, Fethiye Güney-Ölüdeniz Belediyesi ve Kaya Köyü'ü içine alan 107 km²'lik alanı kapsayan uydu görüntüleri üzerinden yapılan karşılaştırmada, yerleşim alanlarında yabancıların konut talebinin etkisi ile 2002-2007 tarihleri arasında 5 yıllık süre içinde orman alanlarında 3 km², tarım alanlarında ise 2 km² büyüklüğünde bir azalış yaşanırken, yerleşim alanlarında 10 km²'yi bulan bir artış olduğu görülmüştür¹².

Türkiye'de kentsel saçaklanmanın çevre -doğal yaşam- ve kaynak tüketimine olumsuz etkilerinden en önemlisi toprak ve su kaynaklarına yönelik olmasıdır¹³. Özellikle İstanbul'da su havzalarını saran yapılaşma kentin içme suyu rezerv alanlarını ve orman alanlarını tehdit ederek yayılmaktadır.

Başkent Ankara'da İhmal Edilen! Saçaklı Kentsel Büyüme Süreci

Ankara'nın doğal çanak olarak adlandırılan alandan dışarı yayılarak, kompakt kent makro formundaki

değişiminin ilk adımları 1970'li yılların ortalarında atılmıştır. Kent dışına sıçramalı büyüme eğiliminin başlıca nedenleri -itici güçleri-, kent lekesi içinde yenilenme ve yoğunluk artışının durağanlaşmış olması, arsa değerlerindeki aşırı artış ve kent içindeki hava kirliliğinin etkisidir¹⁴.

Ankara kentinde bir planlama kararı olarak başlayan saçaklanma sürecinde son 20 yıl içinde büyük ölçüde, üst ölçekli onaylanmış bir planın elde edilemeyeceği¹⁵, nedeniyle nazım imar planlarıyla kentin kırsal alanlarında parçacı plan uygulamalarıyla kentin mekansal gelişiminin piyasa sürecine teslim edildiği söylenebilir. Kentin, doğusunda yer alan topografik eşikten dolayı, ana çanak dışındaki sıçramalı yayılma diğer yönlerde ve hemen hemen eş zamalı gerçekleşmiştir. Kentin batı koridoru uzantısındaki saçaklanma, Kazan Ovası'na açılan alanda onaylı çevre düzeni planı öngörülerini de aşan kontrolsüz konut ve kaçak sanayi alanları ile ortaya çıkmıştır. Kentin bir diğer saçaklanma yönü, Esenboğa Havalimanı ile ilişkilendirilen Akyurt-Çubuk Aksı ve Pursaklar- Saray çerçevesindeki gelişmelerdir. 2004 yılına kadar bu akstaki planlama çalışmaları Büyükşehir bütününden kopuk uygulamalar ile gelişerek Çubuk Ovası ve Çubuk Barajı su toplama havzasına önemli ölçüde zarar vermiştir.

Kentin güney batısındaki bir diğer saçaklanma eğiliminde ise, üst gelir grubunun konut ve konut yaşam çevresine ilişkin tercihleri belirleyici olmuştur. Taşpınar, İncek ve Tuluntaş¹⁶ köylerinin tarım arazileri ve çevrelerinde, prestij konut alanlarının oluşumuna yol açan mevzi plan onamaları üst gelir grubunun ve dolayısıyla diğer merkez kullanımlarının da kentin ana çanağının dışına yayılmasını teşvik etmiştir¹⁷. Kentin güney aksında yer alan Gölbaşı Özel Çevre Koruma Alanı, kentin bu yöndeki yayılmasında önemli bir sınırlayıcı olamamış ve sıçramalı bir yapılaşma bu yönde de bağ-bahçe düzeninde, az yoğun konut bölgeleri şeklinde gelişme göstermiştir¹⁸. Bu gelişmeler, hassas aküfer alanları ve değerli tarım arazileri üzerinde yer almıştır¹⁹.

Kentin son yıllardaki merkezden uzaklaşma ve çeperde yayılma süreci, alışveriş merkezlerinin de yine sıçramalı bir biçimde yeni odaklar oluşmasıyla desteklenmiştir²⁰.

Ankara kentinin 1970 sonrasındaki nüfus artışı ve mekansal büyümesi arasındaki ilişki incelendiğinde, kentsel yerleşim alanının büyüklüğü 1970-1985 arasında % 41 artış gösterdiği, kent nüfusundaki değişimin ise % 46 olduğu görülür. Son 20 yılda ise, kent nüfusunda % 36 oranında bir değişim yaşanırken yerleşim alanı büyüklüğü % 61,25 oranında artmıştır. 1990'ların ikinci yarısından sonra nüfus artış

hızının düştüğü, gecekondular ve kaçak yapılaşma eğilimlerinin kontrol altına alınmış olduğu göz önüne alındığında, kentte artan nüfus baskısına dayalı bir kentsel yayılmadan söz etmek bu dönem için geçerli değildir. 2004 yılında Ankara Büyükşehir Belediye sınırlarının Yasa ile yarıçapı 50 km olan bir daireyi içine alacak şekilde büyütülmesi de üst ölçek planları olmadan mevzi planlar ile kentin gelişimi güzel yapılaşmaya açılması kadar, son dönemde Ankara kentinin saçaklanma sürecini hızlandıran bir başka etken olmuştur. (Bkz. Tablo 1)

Tablo 1. Ankara Kentinde Nüfus ve Mekansal Büyüme İlişkisi

Yıllar	Mevcut kent lekesi büyüklüğü (hektar)	Kent nüfusu	Nüfus yoğunluğu kişi/ha
1970	22.500	1.236.152	54,94
1985	31.000	2.304.166	74,32
1997	45.000	2.984.000	66,31
2005	61.000*	3.356.877	55,03
2005	80.000**	3.593.473	44,91

* 5216 sayılı Yasa öncesi belediyeleri içeren yerleşik alan büyüklüğü

**2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Yasa ile belediye sınırlarının genişlemesi sonrasındaki yerleşik alanı büyüklüğü

Ankara kentinde saçaklı gelişen konut alanlarının özelliklerini değerlendirmek üzere Eskişehir ve Konya Yolları arasındaki konut alanlarından bir kesit aldığımızda, bu bölgedeki konutların % 43,8'inin 75-200 m², % 35,6'sının 75 m² den küçük, % 20,5'inin ise 200 m²'den büyük konutlardan oluştuğu; yerleşimin % 65,1'inin 3-5 katlı, % 17,9'unun 1-2 katlı yapılardan, % 17'sinin ise 5 ve üzeri katlı yapıları içerdiği görülmektedir. Bölgede konut tipolojilerinde farklılıklar olmasına rağmen düşük yoğunluklu bir konut gelişim alanı özelliğini taşımaktadır ²¹.

Ankara kentinin son 20 yıl içinde yaşadığı saçaklanma sürecinde kentin çevresindeki kırsal alanlar üzerinde kentten çok uzak noktalarda yapılan parçacı mevzi planlar ile (kentün güneybatı bölümünde 40-50 kilometreye varan) yayılması ve yayılmanın düşük yoğunluklu olması kentsel hizmetlerin maliyetini de etkilemektedir. Kentün saçaklı gelişmesi altyapı hizmetlerinin maliyetinin kent bütününde artmasına ve Ankaralıların başta su hizmeti (kanalizasyon ve çöp de dahil) karşılığında daha kabarcık faturaları ödemek zorunda kalmaları anlamına gelmektedir.

Son değerlendirme notları

Dünya nüfusunun yarıdan fazlası bugün kentlerde yaşıyor. Kentleşmenin yoğun olarak yaşandığı bir

coğrafya olan Avrupa kıtasında nüfusunun yaklaşık % 75'i kentsel alanlarda yaşıyor. Hızlı kentleşme sürecinin sonucunda, Avrupa kentlerinde ve kent çeperlerinde artan kentsel arazi talebi, kırsal alanlar aleyhine mekanı yeniden kurguluyor ve bu durum çevresel ve kentsel kaliteyi daha önce hiç olmadığı kadar zorluyor.

Ekonomik durumun iyileşmesi ile artan bireysel refahın tüketim alışkanlıklarını, başta konut olmak üzere etkilemesi, (müstakil bahçeli konut tercihi, kişi başına artan konut alanı büyüklükleri, küçülen haneler) artan bireysel araç kullanımı talebi sonucunda kentler daha fazla enerjiye gereksinim duyuyor. Daha fazla ulaşım altyapısı istiyor ve daha büyük miktarda arazi talep ediyor / tüketiyor. Artan altyapı maliyetleri ve kaybolan doğal yapıdan dolayı ortaya çıkan çevresel maliyetler kentlerde ve kent çeperlerinde yaşayanların yaşam kalitesini doğrudan etkiliyor. Kentsel saçaklanma bugün, artan nüfusa yeni konut ve iş alanları açmaktan çok tüketim odaklı yaşayan toplum kesimlerinin yeni yaşam tarzının mekana yansımalarının bir sonucu olarak görülüyor. Dolayısıyla kentsel saçaklanmanın denetlenmesi için top- rağın akılcı kullanımını gerektiren kent planlama ve kent yönetimi politikalarının önemi giderek artıyor.

Oysa ülkemizde, kent toprağından rant elde etmenin bir aracı olarak kullanılan planlama kent yönetimlerinin elinde, sürekli yapılan plan değişiklikleri ve mevzi planlar ile kentsel saçaklanmayı/yayılmayı teşvik ediyor. Ve en önemlisi, kentsel rantlardan elde edilen kısa erimli ekonomik faydaların, orta ve uzun erimde doğuracağı çevresel felaketlerin (hassas ekosistemlerin, tarım alanlarının, orman alanlarının ve su havzalarının geri dönülmez bir biçimde yitirilmesi) ve toplumsal kayıpların (hava, su, toprak kirliliği, artan sağlık sorunları ve maliyetleri, artan altyapı maliyetleri, verimsiz enerji tüketimi) ülke ekonomisine getireceği maliyetler henüz yüksek sesle tartışılmıyor.

DİPNOTLAR

¹ Yrd.Doç.Dr. Nilgün Görür Tamer, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, gorur@gazi.edu.tr

² aktaran . Johnson,P. M.,2001 içinde

³ EEA Report, 2006

⁴ a.g.e

⁵ Karbonun canlı biyokütle, çürüyen organik madde ve toprak içinde tutulduğu karasal ekolojik sistemler, küresel karbon döngüsünde önemli rol oynar. Karbon doğal olarak bu sistemler ile atmosfer arasında fotosentez, solunum, ayrışma

ve yanma olayları vasıtasıyla yer değiştirir. İnsan faaliyetleri ise, bu havuzlardaki karbon stoklarının değişmesine sebep olur (TBMM, 2008) .

⁶ a.g.e

⁷ a.g.e

⁸ a.g.e

⁹ a.g.e

¹⁰ DPT, 2007

¹¹ Görer Tamer, N., ve diğerleri, 2006

¹² Sanver, İ., 2008.

¹³ DPT IX. Kalkınma Planı kapsamında hazırlanan "Toprak ve Su Kaynaklarının Kullanımı ve Yönetimi İhtisas Komisyonu Raporu"ndan kentsel yayılmanın etkileri konusunda çarpıcı olan noktalar "... sürekli olarak verimli tarım toprakları aleyhine işlemiş ve kontrolsüz yapılaşmalar nedeniyle büyük alanlar elden çıkmıştır. Bunun yanı sıra şehirlerden kaynaklanan kirlilik nedeniyle yakın bölgelerdeki verimli araziler kullanılamaz hale gelmektedir. Tarım alanlarının amacı dışında kullanımı özellikle Trakya, Çukurova, Bursa, Kocaeli, Adapazarı, Gediz, Menemen, Salihli, Kemalpaşa, Tarsus, Düzce gibi verimli tarım alanlarının bulunduğu bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Türkiye'de tarım alanı olup da tarım dışı amaçlı kullanılan arazi miktarı, sağlıklı veriler olmamasına karşın, 2004 yılı sonu itibarıyla 1,7 milyon ha'dır. Tarım dışı kullanılan I. ve II. sınıf sulu tarım arazisi miktarı ise 50 000 ha'dır. DPT tahminlerine göre, yüksek verimli tarım alanlarının 1.257.000 ha'ı son 10 yılda tarım dışı amaçlara tahsis edilmiştir. "...kırsal alanda sulama alanları için yapılan altyapının hızlı nüfus artışı, kırsal nüfusun düzensiz ve denetimsiz olarak kentlere göçü, sanayileşme, tarımsal toprakların yüksek rant beklentisiyle arsaya dönüştürülmesi, turizm ve ikinci konut yatırımlarının değer kazanması, yapay fiyat artışları gibi nedenlerle; çiftçilerin verimli ve iyi nitelikli toprağı elden çıkarması ve tarımda kullanılan arazinin her geçen gün azalması...". 2005 yılı itibarıyla, DSİ tarafından geliştirilen sulama alanlarının yaklaşık % 4'ü sanayi, yerleşim ve turizm alanına dönüşmesinin sonucunda, sulamaya açılan alanlara yapılan yatırımlar atıl kalmış, kaynaklar boşa harcanmıştır (DPT, 2007).

¹⁴ Altaban, 1985

¹⁵ 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı yürürlüğe girinceye kadar Ankara kentinin makroformunu ve mekansal örüntüsünü belirleyen onaylı bir üst ölçek planı bulunmamaktadır. En son nazım plan 1982 yılında, hedef yılı 1990 yılı olarak onaylanmış olan üst ölçekli plandan 2007 yılına kadar geçen sürede Ankara, plansız bir gelişme yaşamıştır. Bu süreçte 2015 Yapısal Plan Şeması ve 2025 yılını hedefleyen planlama çalışması gibi üst ölçek plan üretebilme arayışları, onaylı bir üst ölçek plan belgesi haline gelemediği için onaylı üst ölçek plan olmaksızın Ankara'da kentsel gelişme ve planlama, arsa spekülasyonları ile yönlendirilmiştir.

¹⁶ Güneybatı koridorunda İncek-Taşpınar aksı ve Çayyolu-İvedik aksı, 1990 Nazım Planı öngörülerinde yeşil kuşak içindeki önemli bir alandır. Bu planda çekirdek alanı çeper alandan yalıtacak bir yeşil kuşak önerilmiştir. AOÇ, ODTÜ ve Hacettepe Üniversitesi arazileri yeşil kuşağın parçası konumuna gelmişlerdir (Günay,2006).

¹⁷ Güneybatı Ankara ve çevresinde (Eskişehir Yolu - Alacaatlı, İncek, Kızılcaşar, Taşpınar çevresi) yaşanan hareketlenmeleri ve dönüşüm/el değiştirme süreçlerini tetiklemiş ve bu bölge, kentin arsa fiyatları en yüksek ve spekülasyonun en yoğun yaşandığı parçalarından biri haline gelmiştir.

¹⁸ Ankara Büyük Şehir Belediyesi 2007

¹⁹ Arapkirlioglu, K. ve Z. Yener (eds.): **Gölbasi Yerel Gündem 21: Mevcut Durum Raporu**, Özgür Matbaası, 1999 Ankara.

²⁰ Günay, 2006.

²¹ Aras, Ö.,M., 2008

KAYNAKÇA

Altaban, Ö., "Ankara Kentsel Alanın Doğal Çevrede Yayılımı 1923-1985", Ankara 1985'den 2015'e, Ankara Büyükşehir Belediyesi EGO Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 126-148.

Ankara Büyük Şehir Belediyesi, 2023 **Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu**, 2006

Aras, Ö.M., **Metropolitan Çevreye Yayılım Sürecinde Mevzi İmar Planları ve Plan Değişikliklerinin Kentsel Mekan ve Kentsel Rant Etkileri: Ankara Çayyolu Örneği**, G.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008

DPT IX. Kalkınma Raporu **Toprak ve Su kaynaklarının Kullanımı ve Yönetimi İhtisas Komisyonu Raporu**, 2007

European Environment Agency (EEA) Report, 2006, **Urban Sprawl in Europe: The ignored challenge**, no:10/2006

Görer Tamer, N., Erdoğanaras, F., Dündar, Ö., Duman, Ü., "Social Economic and Physical Effects of Second-Home Ownership Based On Foreign Retirement Migration in Turkey: Alanya and Dalyan", **Cities Between Integration and Disintegration**, Zeynep Meray Enlil and Pablo Vaggione (edited), selected papers from 42nd ISOCARP Congress, 109-125, İstanbul, 2006.

Günay, B., "Ankara Çekirdek Alanının Oluşumu ve 1990 Nazım Planı Hakkında Bir Değerlendirme", **Cumhuriyet'in Ankara'sı, Özcan Altaban'a Armağan**, Derleyen: Tansı Şenaylı, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 60-118 (2006)

Johnson, P. M., "Environmental Impacts of Urban Sprawl: a survey of the literature and proposed research agenda", **Environment and Planning A** 2001, volume 3, 717-735

Sanver, İ., **Kentsel Yayılmanın Çevreye Etkilerinin Uzaktan Algılama Yöntemiyle Belirlenmesi Ölüdeniz (Fethiye) Örneği**, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

ŞPO, Başkent Ankara ve Üst Ölçek Planlama Sorunsalı, **TM-MOB, Şehir Plancıları Odası, Ankara Şubesi**, Ankara, 1-17 (2002)

TBMM, **Küresel Isınmanın Etkileri ve Su Kaynaklarının Sürdürülebilir Yönetimi Konusunda Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu**, 210/ 1,4,5,7,9,10,11,13, 14, 15,16, 17 esas numaralı, 2008

KADINLARIN ANKARA'SI

L.Yıldız Tokman, Y.Şehir Plancısı

Bu yazının amacı; **“nasıl bir kentte yaşamak istiyoruz?”** sorusundan hareketle kent yönetimi, kent planlama ve kentsel hizmetler açısından **“kenti, kentte yaşayanlar, özellikle de kadınlar için yaşanabilir kılma”**nın gerekliliği ve olabilirliğini irdeleyerek, Ankara kenti özelinde tartışmaya açmaktır.

Hayatın her alanında olduğu gibi, cinsler arası eşitsizlik, kentin sosyo-ekonomik yapısında da kent mekanında da vardır. Oysa kentte cinsiyet farklılığını gözeten bir yerel yönetim, planlama ve hizmet yaklaşımı, kadınların kentte birer birey olarak var olmalarına olanak tanıyarak, kentin orada yaşayan kadınlar için yaşanabilir olmasının ilk koşulunu sağlayacaktır.

Yazıda; “kentli hakları” çerçevesinde “katılım ve kente sahip çıkmak”, “kent planlamada toplumsal cinsiyet eşitliği” ve “eşitlikçi kent yaklaşımı” örnekleri incelenerek Ankara'nın durumu, özellikle kadınların kent yönetimine katılımı ve kentsel hizmetlerden yararlanmaları açısından tartışılacak ve yerel yöneticilere Ankara Kenti'nin “Eşitlikçi Kent” olabilirliğini sağlamaya yönelik öneriler geliştirilmeye çalışılacaktır.

KENTLİ HAKLARIMIZ VAR MI?

Yaşadığımız kentin bizler için **“yaşanabilir bir kent”** olmasını sağlayan haklarımız kentli haklarımızdır.

Kentli haklarını tanımlayan uluslararası bir belge olan **“Avrupa Kentsel Şartı”**na göre, yerel yönetimler; güvenli, temiz ve sağlıklı bir kentsel çevrede yaşama, konut edinme ve çalışma hakkı, sağlık, eği-

tim ve sosyo-kültürel etkinliklerden yararlanma hakkı, ulaşım ve dolaşım özgürlüğü, yaşadığı yerleşime ilişkin kararlara katılma ve bunları denetleme hakkı gibi kentli haklarını temel almak suretiyle bir yerleşimde yaşayan tüm insanların cinsiyet, yaş, inanç, toplumsal, ekonomik ya da siyasal konum, fiziksel ya da psikolojik engellilik durumlarına bakılmaksızın eşit olarak yararlanmasını sağlamakla yükümlüdür.

Bu konuda Mayıs 2008 de **“Avrupa Kentsel Şartı-2”** adıyla kabul edilen belge ise kentli haklarına yeniden vurgu yaparak, 21. yy'ın kentlilik ilkelerini **“Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto”** başlığıyla açıklamıştır.²

Manifesto'da: **“Kentler kentlilerindir”** ana ilkesinden ve **“kentlerin gelecek nesillere aktarılması gereken sosyo-ekonomik ve kültürel değerler olduğu”** belirlenmesinden hareketle, yerel yönetimlerden **“kamu politikalarında etik değerleri”** ve **“sürdürülebilir kalkınmayı”** uygulamaları istenmektedir. Katılımcı bir demokrasi için bilgilenmenin önemi **“insanlar, buldukları yerleşimlerin sorumlu, aktif, bilgili kentlileri olmadan kent ve kasabalarına sahip çıkmaz, onları tam anlamıyla yaşayamazlar”** saptamasıyla vurgulanmakta; **“kentsel yayılmanın getirdiği kaynak israfının önlenmesi”, “sosyal ve mekansal dışlanmanın önlenmesi”, “ticari kentsel planlamaya karşı çıkılması”** gibi önemli kentsel politikalar belirlenmektedir.

Yerel hizmetlerin kentli hakları çerçevesinde gerçekleştirilebilmesi, kadın erkek tüm kentlilerin is-

teklerinin ve gereksinmelerinin demokratik ve katılımcı süreçlerle belirlenmesi ve yerel yönetimlerin işlevlerini buna uygun olarak yerine getirmesine bağlıdır.

Ayrıca tüm yerel yönetim hizmet birimlerinin (belediyeler, il özel idareleri ve valilik birimleri) uyum ve işbirliği içinde çalışması ve bunu sağlamak için yerel süreçleri düzenleyen ve kontrol eden yasal çerçevenin uyumlu ve işbirliğini sağlayacak biçimde olması gerekir.

Katılım ve Kente sahip çıkmak olanaklı mı?

Kentte yaşayanların kente sahip çıkmaları ancak kent yönetimine uygun katılım araçlarının oluşturulmasıyla olanaklıdır. Yerel yönetimlerin en öncelikli kentsel politikası, farklı kentli gruplar için farklı katılım yolları geliştirmek olmalıdır. Yerel yönetimlere ilişkin yasal düzenlemelerde³, yönetime katılım ve hizmetlerden yararlanmayla ilgili olarak hemşehrilik (kentdaşlık) hukuku çerçevesinde getirilen hak tanımının o kentte yaşayan herkesi içerdiği açıkça belirtilmektedir. Ancak yasal düzenlemelerde bir ayırım olmasa da kadınları gerçek anlamda içerebilmesi, bir başka deyişle **kadınların kentli haklarını kullanabilmeleri, öncelikle kadınların gereksinmelerini ortaya çıkarabilmeyi ve onların yaşam koşullarına uygun katılım ve hizmet düzenlemelerini yapmayı gerektirmektedir** ⁴.

Yerel yönetimlere ilişkin yasalarda yerel meclislerde temsil dışında kentlilerin demokratik katılımına ilişkin bazı düzenlemeler yapılmıştır. 1997 yılından beri bazı yerel yönetimlerde uygulanmakta olan Yerel Gündem 21 Programı⁵ çerçevesinde oluşturulan Kent konseyi, Kent meclisi, Kent kurultayı gibi yerel katılım platformlarının “Kent konseyi” adıyla tüm kentlerde kurulması yasal bir zorunluluk haline getirildi.

İlgili yasa maddesindeki⁶ tanımda “Kent konseyi; kent yaşamında, kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım, yönetim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.” denmektedir. Dolayısıyla bu konsey, belediye meclisi ve il genel meclisi benzeri bir rolün bu meclislerde temsil edilemeyen kentlileri de kapsadığı bir platformu hedeflemektedir.

Kent konseyleri içinde Kadın meclisleri, “kent konseyinin görev alanlarında, yönetim anlayışına dayalı ve sürdürülebilir kalkınma içinde çeşitli toplum kesimlerinin kent yönetimine katkıda bulunma-

rını, kaliteli ve yaşanabilir bir kentin yönetiminde aktif rol almalarını hedefleyen ve gönüllülük esasında oluşmuş ortak yapılar” olarak tanımlanmasına karşın; Yerel Gündem 21 Programı kapsamında oluşumları desteklenen Kadın meclislerinin kentsel hizmetler ve özellikle de kente sahip çıkma konusundaki ilgi ve etkinlikleri sınırlı kalmaktadır.

İlgili yönetmeliğe⁷ göre yerel kadın örgütlerinin ve kadınların kent konseylerinde ve kadın meclislerinde yer almasının temsil ve katılım sorunu tam olarak çözülemediği gibi, kadın meclislerinde alınan kararların kent konseyleri ve yerel meclis kararlarına yansımaları da pek kolay değildir. Kadın meclislerinde alınan kararlar yılda iki kez toplanan kent konseyi genel kurulunda görüşülüp kabul edildikten sonra belediye meclisine gönderilmektedir. Bu durum kadın meclislerinin etkinliğini azaltmaktadır. Diğer taraftan yine yönetmeliğe göre kent konseyi oluşumunda belirlenen kişiler, kurum ve kuruluşlar içerisinde, zaten kadın temsilci sayısı azdır. (milletvekilleri, vali, belediye başkanı, siyasi parti temsilcileri gibi)

Tüm zorluklara karşın, yasal düzenlemelerin kentli katılımına olanak veren maddelerinin sağladığı açılımlardan yararlanarak, yerel ihtisas komisyonlarına katılım, yerel meclislerin izlenmesi, stratejik planlara katkıda bulunulması, yerel hizmetlere gönüllü katılım haklarını kadın erkek kentte yaşayan herkesin kullanması kente sahip çıkma açısından önemlidir.⁸

Kent planlama ve toplumsal cinsiyet eşitliği

Kentlerde değişen sosyo-ekonomik yapı ve yaşam biçimi yeni kentsel politikaların geliştirilmesini ve bu temelde yeni planlama yaklaşımlarının ortaya atılmasını gerektirmektedir.

Ataerkil aile içi işbölümünün ve özellikle çocuk, hasta, yaşlı bakımı ile ilgili bütün yükün kadın üzerinde olması, kadının kentte bazı olanaklara ve kaynaklara kolay erişebilmesini ve çeşitli kent mekanları arasında hareket edebilmesini önemli kılmaktadır. Bu nedenle kentsel servis alanlarının (hastahane, sağlık ocağı, toplum merkezi, kreş vb) kentte dağılımı ve erişilebilirliği ile özellikle bu hizmetlerin semt ve mahalle ölçeğinde verilmesi, kentte çoğunlukla topluluğun ve yaya ulaşımını kullanmak zorunda olan kadınlar için önemlidir. Büyük şehirlerimizde, kent merkezinden yeni yerleşim alanlarına olan kayma, kentli kadın açısından sınıf farkı gözetilmeksizin ulaşım sorununu artırmaktadır. Bu bağlamda, kadın bakışlı planlamada yeniden sorgulanacak konulardan biri servislerin dağılımında ve yer seçiminde “kadına engel oluşturan mesafe” kavramı olmalıdır.

Kadınların kent içi ulaşımı Fotoğraflar: Deniz Altay

Kadının kent içindeki yaşamının önemli konularından biri tüketim mekanlarıdır. Kentlerimizde hızla çoğalan alışveriş merkezleri de ulaşılabilirlik sorununun kadınlar açısından yeniden irdelenmesini gündeme getirmektedir. Bu anlamda da planlamanın girdi olarak alacağı veriler önem kazanmaktadır.

Kadının, çocukluğundan başlayarak kentte daha az alana erişebilir ve daha az alanı kullanabilir olduğu bir gerçektir. Açık oyun mekanları yüzölçümü olarak değerlendirildiğinde daha büyük bir bölümü “erkek çocuk” oyun alanıdır. Öyleyse planlama yeni yaklaşımında, erkek ve kadın için eşit miktarlarda kentsel alanın kullanılabilir olması yönünde ve kadın ve kız çocuklarına daha çok hareketlilik olanağı sağlayarak cinsiyete duyarlı bir alan tahsisi yapılması yönünde kararlarını gözden geçirmelidir.

Bugün cinsiyete duyarlı bir yaklaşım ile kentsel çevrenin ele alınması dinamik ve farklılaşmış bir tutumu barındırmalı, sosyo-ekonomik alanda olduğu kadar mekanda da cinslerarası eşitliğin gerçekleştirilmesi için kent plancılarına nasıl bir kentsel mekan ve fiziksel planlama sorusunu bir kere daha düşündürmelidir.

Eşitlikçi kent yaklaşımı

Avrupa’da kadınların yerel politika ve yerel meclislerde niçin azınlıkta olduklarını sorgulayan, bunun düzeltilmesini hedefleyen ilk yerel ve bölgesel seçilmiş kadınlar konferansı, CEMR (Council of European Municipalities and Regions)⁹ tarafından 1983 yılında Pisa kentinde düzenlenmiştir.

Avrupa Birliği 2004 yılında, “V. Eşit Fırsatlar Programı” çerçevesinde, CEMR’nin “Cinsiyete Duyarlı Bakışın Tüm Politikalara Yerleştirilmesi Projesi”ni seçerek, uygulanmasına karar vermiş ve Şubat 2005 de Avrupa Parlamentosu’nda “Avrupa Kentlerinde Eşitlik” konulu bir sonuç konferansı yapılmıştır. Avrupa’da “Eşitlikçi kenti” hedefleyen CEMR proje-

si çerçevesinde yürütülen projeler Avrupa kentlerinin birçoğunda hayata geçirilen uygulamalar haline dönüştürülmektedir.¹⁰ (Bazı örnekler: Frankfurt -Almanya, Rotterdam - Hollanda, Viyana - Avusturya, Roma - İtalya)

Tüm bu çalışmalar sonucunda, ilkeleri CEMR tarafından Mayıs 2006 da belirlenen, Avrupa’daki yerel ve bölgesel yönetimlerin, tüm faaliyet alanlarını cinsiyet eşitliği yaklaşımıyla şekillendirmeleri, kadın erkek eşitliğini sağlamak için parasal ve insan kaynağı belirli olan eylem planı ve programları geliştirerek uygulamaları esasına dayalı “**Yerelde Kadın Erkek Eşitliği Şartı**”¹¹yayımlanmıştır.

“Eşitlikçi kent” genel olarak; **kentte yaşayan herkesin kentli haklarının yaşama geçirildiği, yerel karar süreçlerine ve karar mekanizmalarına katılımlarının sağlandığı, hayatın her alanında kadın erkek eşitliğini sağlayacak yerel eşitlik politikalarının oluşturulduğu ve bu politikaların yerel yönetim anlayışına yerleştirilerek eşitliği sağlayıcı yerel hizmet sunumlarının gerçekleştirildiği kent** olarak tanımlanabilir.

Bu bağlamda, amacı, yerel yönetimlerde kentsel politikalar ve hizmetlerde eşitlikçi bir yaklaşımın benimsenmesini sağlayarak kadınların yerel yönetimlere katılımını desteklemek ve yerel yönetimler, yerel kadın örgütleri, kamu kurumları arasında işbirliği ile birlikte çalışma stratejileri geliştirmek olan, bir pilot program da ülkemizde uygulanmaktadır¹².

Program kapsamındaki illerde; valilik, il özel idaresi, belediye ve kadın örgütleri tarafından katılımcı bir süreçle hazırlanan **Yerel Eşitlik Eylem Planları (YEEP)** ile kadınlara yönelik temel sorun alanlarını kapsayacak şekilde, yerel sorunlara yerel çözümler önerilmektedir. Bu alanlar: kadınların yerel kararlara katılımı, kentsel hizmetlerden eşit yararlanma, kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddetin önlenmesi, kadınların ekonomik güçlenmesi ve çalışma hayatı,

Kadınların kent içi güvenliği Fotoğraf: Deniz Altay

eğitim ve sağlık hizmetlerinden eşit yararlanma, göç ve yoksulluğun önlenmesi, eşitlik için zihniyet değişikliği ve farkındalık yaratmadır.¹³

YEEP’nda, bu ana başlıklar altında izlenecek stratejik politikalar ve alınacak önlemlere yönelik olarak yapılması gereken faaliyetler sıralanmakta, faaliyetlerin yerel dayanakları, sorumlu ve ilgili kuruluşlar, kaynaklar ile sürdürülebilirliği ve eşgüdümü sağlayacak kurumsal yapılanma önerileri belirlenmektedir.

Program kapsamındaki kentlerde YEEP’nın yerel yönetimlerce benimsenip hayata geçirilmesinin ilk adımı olarak yerel meclislerde (il genel meclisi ve belediye meclisi) onaylanması aşaması tamamlanmıştır. Bunun yanında YEEP’nda önerilen **yerel eşitlik birimleri**; valilik ve belediyelerde, **yerel eşitlik komisyonları**; il genel meclisi ve belediye meclisleri bünyelerinde kurulmaya başlanmıştır. Bu kentlerde YEEP kapsamında yapılan çalışmalar devam etmektedir¹⁴.

ANKARA ÖRNEĞİ

Kadınların Yerel Karar Mekanizmalarına Katılımı

Ankara’da kadınların yerel karar alma organlarına katılım ve temsili konusunda Türkiye geneline benzer bir tablo görülmektedir Ankara ilinde yerel meclislerde kadın temsili Türkiye ortalamasının üstünde olmakla birlikte yeterli değildir. İl genel meclisinde 4 kadın üye, Büyükşehir Belediye Meclisinde sadece 6 kadın üye bulunmaktadır. Ankara Büyükşehir belediyesi sınırları içindeki 16 ilçe ve 21 belde belediyesinin başkanları arasında kadın yoktur¹⁵.Vali, vali yardımcılar ve kaymakamlar için de durum aynıdır. Diğer taraftan, yerel yönetimlerde karar verici mevkilerde çalışan kadın sayısı azdır. Belediyelerde kadın sorunlarına ilişkin oluşumlar görülmekle birlikte yeterli değildir. (Örnek: Büyükşehir Belediye Meclisi’nde 29 ihtisas komisyonundan biri olarak “kadın sorunları komisyonu” ve Çankaya Belediyesi Kent Konseyi’nde “kadın kurulu” vardır)

Söz konusu temsil yapısı daha eşitlikçi bir niteliğe ulaşana değin, kadın sorunlarının ve gereksinimleri-

nin yerel meclislere taşınmasını sağlamak için çeşitli katılım yollarını kullanmak gerekmektedir.

Ankara’da bulunan kadın örgütleri, kadınların yaşamları, sorunları ve gereksinimleriyle ilgili önemli bir bilgi ve deneyim sahibidirler. Yerel yönetimlerin, bu birikimden yararlanma ve hizmet sunumunda işbirliği anlamında kadın örgütleriyle olan ilişkileri sınırlı olmuştur, süreklilik kazanmamıştır. Ankara Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı(2007-2011)’nin hazırlanmasına kadın örgütlerinin katılımı olmamıştır. Gerçekte “**sivil toplum örgütlerinin baskısı’nın bir tehdit olarak yazıldığı Stratejik Plan¹⁶, katılımcı ve demokratik bir yerel yönetim anlayışından çok uzaktır.** Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin internet sitesinde, “**Ankaralı kadınların görünürlülüğü**” ancak “**yoksullara yardım**”, “**beceri kursları**” ve “**hanımlar lokalleri**” ile sınırlıdır.

Diğer taraftan, Ankaram Platformu kuruluşundan beri içinde yer alan kadın örgütleri yayınlanan bildiri ve eylemlere katkıda bulunarak kente sahip çıkma kararlılıklarını göstermeye devam etmektedirler. Bunun yanında semt merkezli derneklerin yönetim ve etkinliklerinde kadınlar aktif bir rol oynamaktadır. (Örnek: Kavaklıderem, Çayyolu Yenimahalle dernekleri gibi)

Ne yazık ki, siyasi partilerin yerel yönetimler için aday belirleme kriterleri arasında “yaşadığı semte, kente sahip çıkma” bulunmadığı için bu gibi etkinliklerdeki yoğun kadın katılımı ve etkisinin genelde temsili katılıma ve seçimlere yansımadağı ve dolayısıyla yerel yönetim hizmetlerine de gereği gibi yansıtılmadığı görülmektedir.

Kadınların Kentsel Hizmetlerden Eşit Yararlanması

Ankara’da yeterli olmasa da kadınlara özel yerel yönetim hizmetleri olarak tanımlayacağımız çeşitli uygulamalar vardır. (Örnek: sosyo kültürel faaliyetleri yapmaya olanak veren Büyükşehir Belediyesi hanımlar lokalleri, Bel-Mek kursları). Ancak, yerel hizmetler kadınların gereksinimlerine yönelik çalışmalara dayanmadığı için beklentileri karşılamaktan uzaktır.

Öncelikle kent bazındaki istatistiki verilerin cinsiyet ayrımlı olarak toplanması ve kadınların kentsel hizmetlere yönelik gereksinimlerini ve taleplerini ortaya çıkaracak çalışmalar eksiktir.

Kamusal alanlarda (sokak, park, spor alanı, durak vb.), toplu taşın ve yaya ulaşımında kadınların kullanımını kolaylaştırıcı düzenlemelerin yapılması, sosyo-kültürel mekanların kadınların katılımın sağlanmasına yönelik olarak sayılarının ve ulaşılabilirliklerinin artırılması, engelli ve yaşlı kadınlara yöne-

lik düzenlemelerinin yapılması, toplu konut alanı ve kentsel dönüşüm projelerinin yapımında cinsiyete duyarlı bir plan ve proje yaklaşımının benimsenmesi, cinsiyete duyarlı bir bütçe yapılması, kentsel hizmetlerin mahalle ölçeğinde verilmesi ve yaygınlaştırılması, Ankara'nın "eşitlikçi kent" olabilmesi için kentsel hizmetler alanında yapılması ilk akla gelenler arasındadır.

ÖNERİLER

Kadınlar için **"yaşanabilir kent-eşitlikçi kent"** bir hayal ürünü değil, eşitlikçi yerel politikaların bir sentezidir. Bu bağlamda, kent nüfuslarının yarısını oluşturan **kadınların kentli haklarından gerçek anlamda yararlanmaları da, kentin ve kentlilerin yaşam kalitesini yükseltecektir.**

Bu, özetle: **kadınların yerel karar alma organlarına katılım ve temsili, kadınlara özel yerel yönetim hizmetleri verilmesi yanında tüm yerel yönetim hizmetlerinin kadın erkek eşitliği açısından değerlendirilerek uygulanmasını gerektirir.**

"Yaşanabilir kent – Eşitlikçi kent" kavramı, Ankara özelinde, yeni göreve gelecek yerel yöneticilere yönelik olarak öncelikle;

- yerel yönetimleri, yerel kadın örgütleri, özel sektör ve meslek örgütlerinin yeterli temsilcilerinin yer aldığı katılımcı bir süreçte hazırlayacak,
- yerel yönetimlere, kadın erkek eşitliğini sağlamak için yapması gereken işlerin genel çerçevesini çizecek,
- kadın örgütlerine yerel yönetimlerle işbirliği oluşturmak ve yapılanları/ yapılmayanları izlemek için yol gösterici bir araç olarak kullanılacak,
- tüm tarafların kadın sorunları ve buna yönelik kamusal çözüm önerileri hakkında görüş, istek ve yükümlülüklerini netleştirmeye yardımcı olacaktır.

Ankara Yerel Eşitlik Eylem Planı'nın hazırlanmasına öncülük olarak;

- YEPP'nda önerilen yeni hizmet sunum birimlerini kurması ve /veya aynı görevi üstlenecek mevcut birimlerin belirlenerek görevlendirilmesini sağlaması,
- Toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımını benimseyen hizmet sunucu personel yetiştirmesi,
- Yerel kararlara kadınların katılımını artırmak için, yerel yönetimlere ilişkin mevzuatın tanıdığı olanaklardan yararlanmayı kolaylaştırması, (yerel meclislerle, ihtisas komisyonlarına katılım, gönüllü katılım, kadın meclisleri vb.)

• Stratejik Planları eşitliği sağlamaya yönelik olarak gözden geçirmesi ve bütçe ayırımının bu çerçevede yapılması, özellikle de sağlık, eğitim, kültür vb alanların açılım ve uygulamasında kadın örgütlerinin görüşünü alması ve hedef kitle olarak kadınlara ağırlık vermesi,

• Tüm bunları kadın örgütleriyle işbirliği içinde ve onların kentsel sorunlar konusuna ilgilerini artıracak ortamı oluşturarak yapılması,

Önerilmektedir.

Bunun yanında;

TMMOB İl Koordinasyon Kurulu bünyesinde İzmir ve İstanbul'da olduğu gibi Kadın Üyeler Çalışma Grubu-Komisyonu'nun oluşturularak Ankara'nın **"kadınlar için yaşanabilir bir kent"** "eşitlikçi kent" olmasında, özellikle kentlilik bilinci geliştirmeye çalışmaları ve yerel yönetimlerle işbirliği yapmaları önem kazanmaktadır.

SON SÖZ YERİNE

Yerel yönetimler bu günkü yapıyla yerel güçlerin siyasi partiler ile yürüttüğü işbirlik ilişkileri içinde belirleniyor, yerel rantların paylaşımına yönelik yapılarla yürütülüyor.

Bugün, kent planlama, kamu yararını gözetmekten çok, yerel rantların paylaşımına yönelik ilişkilerin belirleyici olduğu bir süreç olarak bunların mekanda meşruiyet kazanmasının aracı olmaktan öteye gidememenin rahatsızlığı içinde kendine bir çıkış yolu arıyor. Her yıl düzenlenen, şehircilik alanında deneyimlerin paylaşıldığı yeni yaklaşımların tartışıldığı Şehircilik Kongreleri'nin özellikle son yıllardaki temasını bu konu oluşturuyor.

Planlama hareketimizin, uluslararası planlama yaklaşımında özellikle 90'lı yıllardan başlayarak önemli bir yeri olan " planlamada cinsiyet eşitliği" ni yeterince gündemine aldığı söylemek doğru olmaz.

Halbuki **planlamanın, toplumsal-ekonomik, kültürel ve mekansal olarak kentte yaşayan her gruba eşit fırsatlar sunma bağlamında, yerel yönetimlere katılım ve yerel hizmetlerden eşit yararlanmanın yollarını arayan kadın hareketi ile işbirliğine giderek yeni bir açılım sağlaması, kadın hareketi ile planlama hareketi arasında işbirliğini oluşturacak ortak dilin ise "kentli hakları", "kente sahip çıkmak" ve "eşitlikçi kent" kavramları üzerinden kurulması olanaklı.**

DİPNOTLAR

¹ Avrupa Kentsel Şartı 1992 yılında, Türkiye'nin 1949 yılından beri üyesi olduğu Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiş ve Türkiye'de İçişleri Bakanlığı genelgesiyle belediyelere ileti-

lerek rehber alınması istenmiştir. Şartın Türkçe erişim adresi: www.mo.org.tr, İngilizce erişim adresi: <http://www.coe.fr/cplr/eng/etxt/echarteurbaine.php>.

² Metnin Türkçe çevirisi için bkz: www.mo.org.tr/UIKDocs, İngilizce erişim adresi: www.coe.tnt

³ 5393 sayılı Belediye Kanunu /13. md. (13.07.2005 tarih ve 25874 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı), ilgili diğer yasalar 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu (23.07.2004), 5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu (04.03. 2005)

⁴ A. Alkan, **Yerel yönetimler ve cinsiyet eşitliği: kadınların kentte görünmez varlığı-Ankara Araştırması**-Ankara 2005.

⁵ Daha ayrıntılı bilgi için bkz: www.yerelgundem21.org, Bora, Aksu - Tokman,Yıldız, "YG21 kadın meclisleri değerlendirme raporu" bkz:www.undp.org.tr

⁶ 5393 /76. md.

⁷ 8 Ekim 2006 tarih ve 26313 sayılı Resmi Gazete de yayınlanan Kent Konseyleri Yönetmeliği

⁸ 5393/20-21-23-24-41-77 md, 5216/12-13-15-16.md, 5302/16-31-65.md. daha ayrıntılı bilgi için bkz: "Yerel Yönetimlere İlişkin Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Kadınlara Yer Açmak" Ankara 2006, KADER.

⁹ daha ayrıntılı bilgi için erişim adresi: www.ccre.org

¹⁰ Frankfurt (Almanya): Frankfurt'ta Ocak 2002 den bu yana cinsiyete duyarlı bakış açısını uygulamaya koymuş ve Belediye örgütünün bünyesinde bir "Cinsiyet Takımı"-(Gender Team) kurmuştur. Bu takımın görevi cinsiyete duyarlı bakış açısını bütün yerel yapılara aktarmaktır. Bunu gerek karar verme organlarında, gerekse karar verme süreçlerinde yapabilmeyi hedeflemektedir. Frankfurt Belediyesi'nin yürüttüğü "Kızkardeş Kentler Cinslere Yöneliyor" projesi,: www.frankfurt.de, www.sister-cities-going-gender.org

Rotterdam (Hollanda) : Rotterdam kenti kadın ve gençler(12-18 yaş grubu) ağırlıklı bütçeleme politikası ile yeni bir uygulama başlatmıştır. Kaynak: City Hall of Rotterdam and Sister Cities Going Gender ProjectRoma (İtalya) : Roma kenti ise "katılımcı bütçe" kuralı ile bir cinsiyete duyarlı bütçeleme projesi sürdürmektedir.

Kaynak: City of Rome and Sister Cities Going Gender Project Sites: www.comune.roma.it, www.sister-cities-going-gender.org.

Viyana (Avusturya)-"Eşitliğe 7 adım" (7 Steps to Equality) bir el kitabı geliştirmiştir. Bu el kitabı teorik bir temelin yanı sıra "kendini kendin yap" sloganı altında pratik bilgiler veren bir yayındır.

Temel faaliyet alanları şunlardır:- İşçiyle iletişim ve destek(kadın-erkek), çocuk izinleri(süt ve bakım izni ve kadın erkek paylaşımı) yeniden iş bulma .- Gündelik yaşam ile başa çıkmanın yolları(alışveriş servisleri,hasta çocuk veya yaşlılara bakım hizmeti...)- İşçiye belli bir özgürlük sağlayan esnek çalışma saatleri , fazla mesainin azaltılması.

Kaynak:Women's Department of the City of Vienna - Site: www.gleichstellung.info

¹¹ "The Charter for Equality of Women and Man in Local Life" Avrupanın değişik ülkelerinden 789 yerel yönetim birimi bu şartı imzalamıştır. (İtalya 321, Portekiz 117, İspanya 90 yerel yönetim birimiyle ilk 3 sırayı almaktadır.) ayrıntılı bilgi için bkz: www.ccre.org

¹² daha ayrıntılı bilgi için bkz. www.bm.kadinhaklari.org

Birleşmiş Milletler Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Programı (BMOP), adıyla Türkiye'deki BM kuruluşları, bazı büyükelçilikler, ve Sabancı Vakfının finansal katkılarıyla 6 ilde (İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon ve Van) pilot bir çalışma yürütülmektedir. Program ortakları Türkiyede faaliyet gösteren BM birimleri, İçişleri Bakanlığı, ve Sabancı Vakfıdır. Programın tasarımı ve ilk aşamasında KADER Ankara Şubesi ortaklar arasında yer almıştır. 6 ilin valilik, belediye ve yerel kadın kuruluşları da Programın ana ortaklarındandır..

¹³ L.Y.Tokman, D.Altay Baykan, Yerel Eşitlik Eylem Planı ve Yerel Eşitlik Hizmet Sunum Modeli Çerçevesi, Ara Rapor, BMOP, Şubat 2007, Ankara.

¹⁴ daha ayrıntılı bilgi için bkz. www.bm.kadinhaklari.org

YEPP uygulamalarına ilişkin bazı örnekler: Kadın örgütlerinin "yerel meclisleri izleme birimleri" oluşturmaları (Van, Kars, Şanlıurfa, Trabzon), sığınma evi, kadın geçiş istasyonu açılması (İzmir-Karşıyaka, Şanlıurfa) eşitlik için farkındalık yaratma kapsamında çeşitli eğitim çalışmaları yapılması ve eğitim birimleri kurulması (İzmir, Trabzon, Şanlıurfa, Nevşehir, Van, Kars), kız yurdu yapımı (Kars, Şanlıurfa) Kadın danışma ve toplum merkezleri açılması (İzmir, Trabzon) belediye ve il özel idaresi bütçesinden kadınlara yönelik çalışmalar için ödenek ayrılması (Kars), kentlerin çoğunda varolan semt merkezlerinin sayısının artırılması, kadınlar için yeni spor alanları düzenlenmesi, çamaşırhane açılması, kadın danışma merkezleri açılması, engelliler için yapılan kent içi düzenlemelerin artırılması, kent aydınlatmasında iyileştirme çalışmalarına başlanması, toplu taşın aracı sürücülerine kadın hakları eğitimi verilmesi (Şanlıurfa) ile 3 sokağa kadın adı verilmesi (Kars).

¹⁵ İl genel meclisinde kadın üye oranı: % 3.5 (Türkiye ortalaması:%1.75), belediye meclislerinde %4.8 (Türkiye ortalaması: %2.32) kaynak: Erol Tuncer,,Siyasette Kadın,SDD yay.ankara 2006, s.44-87-99.

¹⁶ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ankara Belediyesi Stratejik Planı(2007-2011) Bölüm 2.4 Belediye Yönetimi GZFT Analizi/ B.Zayıf Yönler,D.Tehditler s.8

KAYNAKÇA

Alkan, Ayten, **Yerel Yönetimler ve Cinsiyet Eşitliği: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı-Ankara Araştırması**, Ankara 2005

Sancar Üşür, Serpil, "Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği" **Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset**, TÜSIAD, İstanbul, 2000 s.197-258.

Bölüm 3 "Siyaset ve Kadın" **Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri** TÜSIAD, İstanbul, 2008.

Tokman, L.Yıldız- Altay Baykan, Deniz, **Genel Değerlendirme Sonuç ve Öneriler, Final Raporu**, Birleşmiş Milletler "Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı", Haziran 2007, Ankara.

Tokman, L.Yıldız- Altay Baykan, Deniz, **Yerel Eşitlik Eylem Planı ve Yerel Eşitlik Hizmet Sunum Modeli Çerçevesi, Ara Rapor**, Birleşmiş Milletler "Kadın ve Kız Çocuklarının Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı", Şubat 2007, Ankara

Tokman, L.Yıldız- Alkan, Ayten "Yerel Politika ve Planlamayla Cinslerarası Eşitlik Bakış Açısının Bütünleştirilmesi: "Yarın İçin Bugünden Kampanyası" Deneyimi."

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokiyumu - Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler: Riskler ve Fırsatlar, İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü -TMMOB Şehir Plancıları Odası, İstanbul, 2005 s. 461-471 .

Tokman, Yıldız- Altay, Deniz "Planlamanın Yerel Kadın Hareketi Yoluyla Açılımı" **8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 6.Türkiye Şehircilik Kongresi – Planlama, Siyaset, Siyasalar**, İzmir : DEÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü -TMMOB Şehir Plancıları Odası, İzmir, 2006, s.237-253.

Tuncer, Erol, **Siyasette Kadın**, SDD yay:6, Ankara 2006.

KADER, "Kadınların Yerel Seçimler Bildirgesi" KADER-Ankara, 2004,, www.ka-der.org.tr

www.bmkadinhaklari.org

www.onlinewomeninpolitics.org

www.ccre.org

www.coe.org

www.sister-cities-going-gender.org >

KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN KURUMSALLAŞMASI

Serap Kayasü Doç. Dr. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Kentsel yaşam kalitesi, öznel ve çok katmanlılığı nedeniyle kavramsallaştırılması çok güç bir olgudur. Bireyin ve toplumun refahını ve mutluluğunu artıran bir kavram olarak ele alınabilecek kentsel yaşam kalitesi, kentlerdeki ekonomik altyapının sağlamlığına ve sosyal yaşamın kalitesine koşul olarak, kentsel yaşamda mekansal kalitenin önemini vurgular. Kavramsallaştırılması kadar ölçülmesi ve değişiminin değerlendirilmesi de bir o kadar güç olan bu kavramın, nesnel ve öznel boyutlarının birlikte irdelenmesinin önemli olduğunu da belirtmek gerekir.

Ekonomik anlamda yaşam kalitesi alım gücü ve yaşam maliyeti gibi bileşenlerle ele alınabilirken; sosyal anlamda yaşamsal hizmetlere erişebilirlik, ait olma duygusu ve kimlik gibi bileşenlerle tanımlanabilir. Mekansal anlamda, konut ve yaşam çevresinin niteliği, altyapıya, ulaşım hizmetlerine ve tüm kentsel servislere erişebilirlik kentsel yaşam kalitesini tanımlayan bileşenler olarak ele alınabilir.

Kentsel yaşamın kalitesinin ölçülebilmesi ve değerlendirilmesi elbette bu olguya katkı yapabilecek birey ve kurumlar açısından önemli olacaktır. Yaşam kalitesi açısından yaklaşıldığı zaman, durumundan hoşnut olan bireyin öznel boyutta algıladığı koşulların esasen nesnel boyutta varolan koşullar olduğu düşünülürse, hangi boyutun daha önemli olduğu tartışmasıyla karşılaşılır. Bu anlamda kentsel yaşam kalitesi, bir yandan bireylerin algılamaları üzerinden değerlendirilebilirken diğer yandan varolan duruma ilişkin nesnel değerlendirme yapmanın önemi ortaya çıkar. Bununla da yetinmeyerek, zaman içindeki değişimi de saptamanın gerekliliği konuyu biraz daha karmaşıktırır.

Kentsel yaşam kalitesi bağlam bağımlı bir kavram; içinde bulunduğu bağlamıyla veya içeriğiyle tanımlanabiliyor ve anlam kazanıyor. Başka bir deyişle, belli bir yerelliğe ilişkin olarak anlamlandırılabilir. Zaman içindeki devinimi açısından da kavram, ancak kendi dinamikleriyle açıklanabilme özelliği taşıyor. Bu nedenle kuramsal açıdan geniş anlamda ele alındığı zaman en etkin olarak kurumsalcı yaklaşımlarla çözümlenebilecek bir kavram olduğu belirtilebilir. Ancak görgül olarak irdelenince dar anlamda belirli yasalar çerçevesinde, belirli kurumların üreteceği politikalarla gelişecek ekonomik, sosyal ve mekansal örgütlenmelerin kentsel yaşam kalitesini artırabileceği izlenebiliyor.

Kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik yasaların geliştirilmesi merkezi kurumların sorumluluğundayken, yere ilişkin politikalar geliştirilebilecek kurumların başında yerel yönetimler ve yerelliğe ilişkin kurumlar geliyor. Yasal çerçeve, politikaların uygulamaya geçirilmesi ve uygulamanın denetlenmesi aşamalarında ön plana çıkıyor. Kentsel yaşam kalitesinin gerek kurumsal anlamdaki örgütlenmeler gerek yasal çerçeve açısından yerellikler bazında incelenmesi kuşkusuz önem taşıyor. Ancak bundan önce vurgulanması gereken çok önemli bir konu daha var. Kentsel yaşam kalitesini deneyimleyecek olan bireylerin ve toplumun algısıyla kaliteyi sağlayacak politikaları geliştiren bireylerin, kurumların ve toplumun algısının da birbiriyle iletişim halinde olması gerekiyor. Bu anlamda bireylerin ve toplumun algısının kültürel ve sosyal içerikte gömülü olduğunu, aynı zamanda nesnel koşullardan da etkilendiğini belirtmek yararlı olabilir. Ancak buradaki tartışma düzlemi, kentsel kaliteyi öngören ve sunan birey ve kurumlarla, talep eden ve kullanan bireylerin ve top-

lumun aynı dili konuşabilmesi ve birbirleriyle aynı değerlerini paylaşabilmesinin önemine ilişkindir.

Nesnel olarak farklı sosyal ve kültürel koşullarda yaşamalarını sürdüren bireylerin, kurumların ve toplum katmanlarının ortak bir değerler bütününde buluşabilmesi birçok önkoşulu olan bir durum. Kuşkusuz bu önkoşullar yerelliklerin tarihinde gömülü, başka bir deyişle bağlam bağımlıdır. Bu anlamda ele alındığı zaman bir yerellikte bireylere öznel olarak hoşnutsuzluk veren bir durumun bir başka yerellikte aynı hoşnutsuzluk duygusunu vermeyeceği öngörülebilir. Ortak sosyal ve kültürel koşullara sahip yerelliklerde, bireylerin hoşnutsuzluk düzeyini kentsel yaşam kalitesi üzerinden artıracak bir kodlama ekonomik, sosyal ve mekansal kaliteyi artırmaya yönelik politikalar, uygulama araçları ve yasalar ve denetim mekanizmaları üzerinden geliştirilmektedir.

Türkiye'deki kentlerin mekansal gelişimine ilişkin yasalar gözden geçirildiği zaman, 'kalite' kavramının çok sınırlı olarak içerildiğini görmek son derece şaşırtıcı olacaktır. İmar Yasası, Belediye, Büyükşehir Belediyesi, İl Özel İdare Yasalarının yanı sıra kentsel dönüşüme ilişkin genel ve özel içerikli birçok yasa ve tasarı incelendiğinde, kavramın tanımı veya içeriği bir yana, adının dahi yer almadığını görmek çok öğretici bir deneyimdir. Ekonomik anlamda, istihdam ve yerel ekonomik kalkınma; sosyal anlamda kentsel hizmetlere erişebilirlik, ait olma duygusu ve kimlik gibi bileşenler tamamen içeriğin dışındadır. Bu konulardaki herhangi bir ölçekteki politika düzenlemelere yansımamaktadır. Mekansal anlamda kentsel yaşam kalitesini tanımlayan değişkenler açısından, konut ve yaşam çevresinin niteliği, altyapıya, ulaşım hizmetlerine ve tüm kentsel servislere erişebilirlik dolaylı olarak ele alınan konulardır. Ancak, bu değişkenlere yönelik değerlendirme en fazla kentsel standartlar açısından yapılabilmektedir. Kentsel yaşam kalitesi bileşenleri arasında açık ve yeşil alanların önemini ele alan bir çalışma kapsamında 3194 sayılı İmar Kanununun, 2.9.1999 tarihli Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmeliği'ne göre 10m2 olan kişi başına düşen yeşil ve açık alan miktarı, Amerika ve Avrupa'daki bazı kentlerde varolan durumla karşılaştırılmaktadır¹. Buna göre, Amsterdam'da kişi başına düşen yeşil alan 45-50 m2, Stockholm'de 77 m2, Frankfurt'ta 154 m2, Stuttgart'ta 153 m2, Hannover'de 112 m2, Washington'da 50 m2, Bristol'de 49 m2, Budapeşte'de 37 m2'dir. Ülkemizde, yasa düzeyinde öngörülen değerlerin dahi dünya standartlarına görecek olarak yetersiz kaldığı vurgulanabilir. Kaldı ki bunlar ancak mekansal anlamdaki nesnel bileşenleri ele alınca gözlemlenen yetersizlikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kurumsal anlamda kentsel kaliteyi öngörececek, uygulayacak ve izleyecek bir kurumsal yapılanma eksikliğinden bahsetmek, açık olanı bir kez daha belirtmekten öteye gitmemekle birlikte, bir kez daha düşünmeyi gerekli kılmaması açısından anlamlı olacaktır. Tek tek

kurumların görevleri incelendiği zaman yine yetersizlikler ön plana çıkmaktadır. Kentsel yaşam kalitesi ve belediyeler ilişkisini irdeleyen bir çalışmada², Avrupa Konseyince kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı'nda (1992) yer alan ve belediyelerin görevleri arasında sayılan 20 maddeden, güvenlik, çevre, istihdam, sağlık, kültür, işlevlerin uyumu, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri hakkında 5393 sayılı Belediye Yasasında düzenleme olmadığı veya ayrıntılı görevleri belirtilmediği vurgulanmaktadır. Bu noktada Avrupa Konseyi üyesi olması nedeniyle, Avrupa Kentsel Şartı'nın Türkiye açısından da bağlayıcı bir döküman olduğunu belirtmek anlamlı olacaktır.

Ekonomik, sosyal ve mekansal anlamda kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik görevleri üstlenen kurumlar arasında öngörü, uygulama ve izleme aşamalarında eşgüdüm gerekliliği çok ciddi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda kentsel yaşam kalitesini artıracak projelerin, bilgilendirme altyapısının ve kurumlar arası diyalogun önemli gereksinimler olduğunu belirtmek gereklidir. Bu noktada kamunun kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesindeki rolünün çok önemli olduğuna değinmek yararlı olacaktır. Kamu kurumları gerek içerdiği bilgi altyapısı gerek üstleneceği eşgüdüm işlevi açısından üreteceği projelerle öncü rolü benimsemek durumundadır.

Sonuç olarak kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik ilk adımın, bu konuda eksikliği hissedilen temel bir politikanın geliştirilmesi olması gerektiği vurgulanmalıdır. Politikaları hayata geçirme sorumluluğunu yüklenen kamu kurumlarının üretecekleri projelerde sağlam bir bilgilendirme altyapısına ve eşgüdüme gereksinim duyacakları açıktır. Dar anlamda kurumların sorumluluklarını anımsamak önemli olmakla birlikte, kentsel yaşam kalitesini talep etmek, geliştirilmesine katkı vermek ve korumak sorumluluğunun bireylere ait olduğunu vurgulamak da önemlidir. Kentsel aktörlerin arasındaki etkileşimler kamu yararına ve kent için olumlu sonuçlar üreten çalışmalara evrildiği sürece kentsel yaşam kalitesi, geniş anlamda kurumsallaşacaktır.

DİPNOTLAR

¹ S.H. Emür ve D. Onsekiz ' Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi-Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi', **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2007, S. 22, s. 370.

² P.S. Yavuzçehre ve S.E. Evinç 'Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler: Denizli Karşıyaka Mahallesi Örneği', **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2006, Y. 2, S. 4, s. 197.

KAYNAKÇA

Emür, S.H. ve Onsekiz, D., ' Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi-Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi', **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2007, S. 22, s. 367-396.

Yavuzçehre, P.S. ve Evinç, S.E., 'Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler: Denizli Karşıyaka Mahallesi Örneği', **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2006, Y. 2, S. 4, s. 184-207.

ŞEHİRDE BİR ANKARA'LI... YOKSA BU ANKARA MI? BEN KİMİM?

S. Ayşegül Tokol¹ Dr. Bilkent Üniversitesi GSFTM Fakültesi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlık Bölümü

Bu yazıya “geçenlerde açıklanan bir habere göre ...” ya da “talihsiz bir uygulama neticesinde ...” diye başlamak isterdim ancak uzunca bir süredir Ankara değişim içinde belki de geri dönülemez arızalar bırakarak. Birkaç yıldır Ankara’ya gelmeyenler gördüklerinde tanıyamıyorlar. İçinde olduğunuz durumlara tarafsız bakabilmek nasıl zorsa kanıksama ihtimali de o kadar çok. İşte bu çok kötü geliyor insana, bana, bize, hala Ankara’lı ruhunu taşımaya çalışanlara.

Burada niyetim sadece mevcut duruma bakmak ve eleştirmek değil, bir şehirli birey olarak anlama yollarını yeniden düşünmektir. Ben kent ve şehir ayrımını M. A. Kılıçbay’ın “Şehirler ve Kentler”² kitabında anlattığı gibi algılıyorum. Kent daha maskülen şehir daha feminen bir kavram. Uygarlıklar ve şehirler için bazı dillerde kadın nitelemesi yapılması da bu algımı etkiliyor mutlaka. Bu nedenle yazımda şehir kavramını kullanacağım hoşgörünüze dayanarak.

Yaşadığımız şehirde, dünün ve bugünün Ankara’sında, bazen zamanı yakalamaya çalışarak gündelik işleri yetiştirebilmek için bireysel, Türkiye’nin gidiş yönünü anlamak için toplumsal, bazen de genel geçer cazibesıyla kitlesel olmayı seçeriz. Bizi her zaman buyur eden, öncelik kullanıyormuş gibi hissettiren, kararlarımızı bütünü ayrılmaz parçası sanmamızı sağlayan kitle kültü-

rüne ait. Gündelik dilde kullanılan “kimlik krizi” basitçe bireyin kişiliğinin ne olduğuna dair inancını yitirmesi değil, bireyin (benliğin) imgesiyle dış dünyanın onun için konumlandığı imgenin ilişki biçimlerini onarmak için geçirdiği bir süreç ve çözüme yönelik bilinçli bir eylemdir.

Kentsel kimlik nedir? Takındığımız rollerden biri mi? Profesyonel kimlik, kitlesel kimlik, cinsel kimlik, giriş kartı, ... Kentsel kimliği olan, taşıyan bireyi “kişi” diye kabul ettiğimiz zaman kentliliğin aktif temsilcisi olarak tarif edebiliriz. Kendi ve çevresi için çeşitli kavramlar oluşturabilen, farklı rol varsayımlarını kabullenen, sosyal/kültürel yaşamda var olan, yeni anlamlar ve açılımlar üretebilen ve şehirde yaşayan, servislerinden yararlanan, hakkını arayabilen birey. Düşünen ve kültürel bir birey olarak kişi, kentle zihinsel ve güncel var oluşu aracılığıyla ilişki kurar. Şehirle kurduğu iletişim ise nasıl kavramsallaştırdığı, yeniden çattığı ve yorumladığıyla ilintilidir. Şehri anlamak onunla iletişim kurmak demektir, tıpkı konuşmak gibidir³. Mimar ya da plancı anlatır, şehirli kullanıcı dinler, anlamaya çalışır ve cevap verir. Mekânsal kodları paylaşırlar, imgeler/semboller ve anlamlar aracılığıyla mesaj ve tepki verirler. Şehre ait gerçekleri yeniden tanımlayabilmek – yeni gerçek, algılanan gerçek ve gerçeğin imgesi⁴, kişinin vazgeçilmez parçasıdır. Bu çerçeveden bakıldığında “benlik” gündelik var oluşla ilgili fikirler ve deneyimler üs-

tünde kişiyi diğerlerinden ayıran ya da eşsiz kılan bir kapasite getirir⁵.

Anlamlandırmak mı? Anlam çıkarmak mı? Ankara'da hangisi geçerli bilmiyorum. Kuşkusuz yapılan uygulamalardan çeşitli anlamlar çıkarabiliriz ama pek çoğu Ankara için olmayacak, Ankara'ya rağmen dayatmalar olarak okunacaktır. Şehri değişik yönleri ve nitelikleriyle deneyimlemek aktif bir eylem olduğu için daha kaliteli hale getirmek o şehirle ilgili kavram ve soyutlamalarımızı içselleştirmekle mümkündür. Yaşam mekânını savunmak, belki sahiplenmek değil ama dahil olmak, ondan yeni anlamlar üretebilmek, kendini o mekânla tanımlayabilmek ya da kendinden bir şeyler bulmak, hissetmek, duymak, koklamak. Ankara için bunların hangisi ne kadar mümkün diye düşündüğümüzde rollerimizi ve sorumluluğumuzu aklımıza getirmemiz gerekir. Ankara şehriyle değişmek ya da Ankara'yı dönüştürmek değil ama Ankara'yla düşünmek gerekir.

Atatürk Bulvarının Ankara'nın omurgası olduğunu içinize sindirdiğiniz andan itibaren Kuşulu alt geçidini kabul etmemiz söz konusu olamaz ya da Kızılay meydanının Ankara'nın forum alanı olduğunu biliyorsanız dört yolu çalışmayan kavşağı, aydınlatma elemanlarını, zincirleri, yeni Kızılay-Beğendik binasını. Peki, Güneş Kursunun bugün düştüğü durumu? Hayır! Bütün bu ve benzeri durumlarda da sahipleneceğimiz "kentsel" olma hali hangisidir⁶? Kendinden menkul, aslında olmayan, geçmişinden yırtılmış yeni bir "başkentsel" mi?

Şehir-yaşam mekânları parçalardan oluşmuş bir bütünü temsil eder, tekrar bölünmek ve birleştirilmek için bekleyen. Bir şehrin genel niteliği onun mekanlarının pırlıl pırlıl yapılarla, malzemelerle ve standartlara uygun tasarlanmasından öte şehirdeki bireyler tarafından nasıl algılandığı ile ilgilidir. Mekan kalitesinin gizi bu algılarımızın sürekli kılınmasında ve şehre duyduğumuz güvende yatar.

Şehrin temsili mekânları aslında sanal ve gerçek etkiler yaratan kavramsal ve materyal strateji kodlarıdır. Dolayısıyla örneğin Atakule'nin imgesi bir fotoğrafta sadece Atakule olarak kullanılabilir. Eğer Ankara'yı ya da genel olarak Türkiye'yi ima ediyorsa "sembol" haline gelir. Ancak Ankara'nın imgesi başka bir yapı ya da yer değil sadece Atakule de olabilir. D. Agrest⁷ kent temsiliyetlerini ve şehir imgelerinin gücünü açıklamak için tiyatro-kent mekânı benzerliğini kullanır. Ankara Atakule ile mi temsil edilmelidir? Anıtkabir'le mi? Yoksa

Kocatepe Camisiyle mi? Meclis? Alt ve üst geçitler mi? Keçiören Estergon kalesi mi? Bütün bu imgeler ve diğerlerinin toplamı mıdır? Bu yazıda Ankara'ya ait herhangi bir görsel kullanmamak kişisel kararım. Siz okuyanların zihninizde canlandırmanızı, kendi seçimlerinizi yapmanızı daha doğru bulduğum için. Zaman ve bağlamından çıkartılmış imgeler Ankara'yı daha doğrusu herhangi bir şehri algılamaya yetmediği için.

Bir şehrin belli bir alanı ya da yapısı "hakkında bilmek" o yerin dinamiklerine, işlevine ve rutin olaylarına ilişkindir. Aynı zamanda kişisel anlamlandırmaya, ortak belleğe ve sembolik niteliğine bağlıdır. Eskiden oyun oynadığımız yer, meşhur bir bina, popüler bir mağaza, eski pizzacı ya da bir anıt.

Lütfen aşağıdaki anıları, durumları okurken siz de kendi listenizi yapın⁸:

- 3'te buluşalım dediğinizde 3'te buluşmayı kastediyorsanız;
- 3 ayda bir çiftlik dondurmasını canınız çekiyorsa;
- Alışveriş merkezlerine sadece film görmek için gidiyorsunuz;
- Amerikan pazarından bir zamanlar kot pantolon ve M&M aldysanız;
- Anıttepe'nin Anıtkabir dışında havuzda yüzmek demek olduğunu hatırlıyorsunuz;
- "Ankara for Dummies" in hiç basılmayacağına eminseniz;
- Ankara'da deniz olmamasını umursamıyor ve dünyanın merkezi olmadığını biliyorsunuz;
- Ankara'ya şehir, Tunalı Hilmi caddesine Tunalı, Bahçelievler'e Bahçeli diyorsanız;
- Ankara'yı en çok sonbaharda seviyor ama kar yağınca da çok yakıştırıyorsunuz;
- Arı ve Akün sinemalarında iyi filmler izlediyseniz;
- Arkadaşlarınız en az 8-10 yıllık arkadaşlarınızsa;

- Arkadaşlarınıza, büfeciye, taksi şoförüne, güvenlik görevlilerine hocam diyorsanız;
- Dikmen’de Hatçe Ana’da mantı yediyseniz;
- En çok Ankara simidini seviyorsanız;
- Hayal meyal görünen yol çizgilerine hala uygun araba kullanıyorsanız;
- Kıtır Piliç’te yemek yediyseniz;
- Milka ve Tuna pastanelerinde randevulaştıysanız;
- Oran’ı hala şehir dışı buluyorsanız;
- Pizza Pino’da çok zaman geçirdiyseniz;

Siz O’sunuz... Ankara’lısınız!

DİPNOTLAR

¹ Bilkent Üniversitesi, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarisi Bölümü

² M. A. Kılıçbay, **Şehirler ve Kentler**, Gece Yayınları, Ankara, 1993.

³ P. Ricouer, **The Rule of Metaphor**, Toronto UP, Toronto, 1977.

⁴ T. S. Terkenli, “Towards a Theory of the Landscape: the Aegean Landscape as a Cultural Image”, **Landscape and Urban Planning**, 2001, S. 57, ss. 197–208.

⁵ S. A. Tokol, “The Imagery of Personal Processes in an Urban Environment: Multiple Readings of Urban Transformations”, **EDRA 30 – The Power of Imagination**, 1999, s.208.

⁶ Ankara’nın omurgasını – Atatürk bulvarını – çalışan bir 4. Sınıf öğrencimiz, Neslihan Korkmaz, projesine “Şehrin başkent hali”ni arayarak başladı. Hala ipuçları bulabiliyor muyuz, zamanı geriye döndürmek mümkün mü, bugün ne yapılabilir diye sorarak. İçinde yaşadığımız şehri eğitim kapsamında çalışarak, tekrar düşünmemeye yardım eden stüdyo arkadaşlarım Kumru Arapkirlioğlu ve Hatice Karaca’ya çok teşekkür ediyorum.

⁷ D. I. Agrest, **Architecture from Without: Theoretical Framings for a Critical Practice**, The MIT Pres, Massachusetts, 1993.

⁸ Burak Boşan’a bir süre önce İstanbul-Ankara karşılaştırması yaparken bana bu ilhamı verdiği için teşekkür ediyorum.

KAYNAKÇA

D. I. Agrest, **Architecture from Without: Theoretical Framings for a Critical Practice**, The MIT Pres, Massachusetts, 1993.

M. A. Kılıçbay, **Şehirler ve Kentler**, Gece Yayınları, Ankara, 1993.

P. Ricouer, **The Rule of Metaphor**, Toronto UP, Toronto, 1977.

S. A. Tokol, “The Imagery of Personal Processes in an Urban Environment: Multiple Readings of Urban Transformations”, **EDRA 30 – The Power of Imagination**, 1999, s.208.

T. S. Terkenli, “Towards a Theory of the Landscape: the Aegean Landscape as a Cultural Image”, **Landscape and Urban Planning**, 2001, S. 57, ss. 197–208.

TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ
KONUR SOKAK 4/3 KIZILAY ANKARA